

**ČESKÉ VYSOKÉ
UČENÍ TECHNICKÉ
V PRAZE**

**MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ**

**BAKALÁŘSKÁ
PRÁCE**

2023

Ing. Vít Havlíček

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Subkultury mládeže a jejich politická
profilace na současné střední škole

Youth subcultures and their political
profiling in contemporary high school

STUDIJNÍ PROGRAM

Specializace v pedagogice
Učitelství odborných předmětů

VEDOUCÍ PRÁCE

doc. Ing. Petr Vymětal, Ph.D.

AUTOR

Ing. Vít Havlíček

2023

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Havlíček** Jméno: **Vít** Osobní číslo: **495762**
Fakulta/ústav: **Masarykův ústav vyšších studií**
Zadávající katedra/ústav: **Institut pedagogických a psychologických studií**
Studijní program: **Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství odborných předmětů**

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Subkultury mládeže a jejich politická profilace na současné střední škole

Název bakalářské práce anglicky:

Youth Subcultures and their Political Profiling in Contemporary High-school

Pokyny pro vypracování:

Cílem práce je zjistit, jak současní studenti na pražských středních grafických školách vnímají a jak se identifikují se subkulturami mládeže a jaká je jejich politická profilace.

Struktura práce: 1. Teoretické vymezení pojmů; 2. Subkultury mládeže v ČR; 3. Politická profilace současných subkultur mládeže; 4. Profilace subkultur mládeže na středních grafických školách.

Metody: analýza, deskripce, dotazníkové šetření

Seznam doporučené literatury:

HEBDIGE, D. Subkultura a styl. Praha: Dauphin, 2012, 239 s. ISBN 978-807-2721-979.

KOLÁŘOVÁ, M. a O. SLAČÁLEK (eds.). Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. ISBN 978-807-3301-941.

MAREŠ, M. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Brno: Barrister & Principal Centrum strategických studií, 2003. ISBN 80-86598-45-4.

Jméno a pracoviště vedoucí(ho) bakalářské práce:

doc. Ing. Petr Vymětal, Ph.D. Masarykův ústav vyšších studií ČVUT v Praze

Jméno a pracoviště druhé(ho) vedoucí(ho) nebo konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: **05.01.2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15.01.2023**

Platnost zadání bakalářské práce: _____

doc. Ing. Petr Vymětal, Ph.D.
podpis vedoucí(ho) práce

doc. Ing. David Vaněček, Ph.D.
podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry

prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.
podpis děkana(ky)

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Student bere na vědomí, že je povinen vypracovat bakalářskou práci samostatně, bez cizí pomoci, s výjimkou poskytnutých konzultací. Seznam použité literatury, jiných pramenů a jmen konzultantů je třeba uvést v bakalářské práci.

Datum převzetí zadání

Podpis studenta

HAVLÍČEK, VÍT. *Subkultury mládeže a jejich politická profilace na současné střední škole*. Praha: ČVUT, 2023. Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií.

**MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ
ČVUT V PRAZE**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval samostatně. Dále prohlašuji, že jsem všechny použité zdroje správně a úplně citoval a uvádím je v příloženém seznamu použité literatury.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této závěrečné práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Praze dne:

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce doc. Ing. Petrovi Vymětalovi, Ph.D. za veškerou pomoc, ochotu, věcné připomínky a trpělivost. Také děkuji své rodině za podporu a pomoc po celou dobu studia.

Abstrakt

Práce pojednává o subkulturách mládeže na současné střední grafické škole a jejich politické profilaci. Předmětem zájmu je vnímání subkultur ze strany studentů, zda se s nimi identifikují a jaká je politická profilace studentů, kteří jsou součástí subkultur, i těch, kteří nejsou. Teoretická část se zabývá pojmy subkultur mládeže, politickou profilací, politickými ideologiemi či směry a subkulturami jako takovými. A to ve světovém kontextu ve stručném přehledu, i v rámci českého prostředí. Praktická část zkoumá za využití anonymního kvantitativního dotazníku, jak studenti 3. a 4. ročníků na současné střední grafické školy pohlížejí na subkultury, zda se k nim hlásí, k jakým subkulturám se řadí, jaký pro ně mají význam, jaké atributy považují za důležité a zda se na základě subkulturní příslušnosti cítí vyčleněni z kolektivu třídy. Dotazník zkoumá politickou profilaci studentů, jejich zájem o politické dění, jakou formu protestu by byli ochotni zvolit, jejich základní politické hodnoty a zda se orientují ve zkratkách, znacích a symbolech, které jsou spojeny nejen s politikou, ale často také se subkulturami mládeže.

Klíčová slova

subkultura, mládež, politika, profilace, škola, post-subkultura, hippies, punk, skinheads, treetekno

Abstract

The thesis is dealing with the topic of youth subcultures in contemporary graphic high school and political views of its students. The main subject matter is perception of subcultures by students. Following questions are raised: If students identify with subcultures; what political views have those students who identify with subcultures and those who don't identify with any. The theoretical part of the thesis is dealing with terms concerning youth subcultures, political views, political ideologies or movements and subcultures. In global and Czech context. Practical part of the thesis uses quantitative questionnaire to find out how students of 3rd and 4th grade of Czech graphic high school perceive subcultures. If they feel they are part of it; which subcultures they are part of; what meaning do subcultures have in their life, what attributes they consider important; and if they feel excluded from the class group due to any subcultures. The questionnaire also explores the political views of students, their interest in politics; what kind of political protest they would be willing to perform; their main political values, if they understand political symbols and acronyms which are also connected to subcultures.

Key words

subculture, youth, politics, profiling, school, post-subculture, hippies, punk, skinheads, treetekno

Obsah

Úvod	1
1. Teoretické vymezení pojmů	4
1.1. Pojem subkultura	4
1.2. Subkultury mládeže	8
1.3. Atributy subkultur mládeže	11
1.4. Postmoderní pojetí subkultur mládeže	13
2. Politická profilace a subkultury s politickou profilací	17
2.1. Politika	17
2.1.2. Konflikt	18
2.1.3. Vymezení pravice a levice	19
2.2. Hlavní politické ideologie a směry	22
2.2.1. Konzervatismus	22
2.2.2. Liberalismus	24
2.2.3. Socialismus	28
2.2.4. Marxismus a komunismus	30
2.2.5. Nacionalismus	34
2.2.6. Ekologismus a environmentalismus	36
2.2.7. Feministická politická filosofie	38
2.2.8. Fašismus	40
2.2.9. Nacismus	43
2.2.10. Neonacismus	44
2.2.11. Anarchismus	46
2.3. Subkultury mládeže s politickou profilací	48
2.4. Politická profilace jako svorník subkultur mládeže?	55
3. Subkultury mládeže v České republice	57
3.1. Hippies	57
3.2. Punk	58
3.3. Skinheads	58
3.4. Freetekno	59
4. Praktická část	61
4.1. Zvolené metody výzkumu	61
4.2. Struktura dotazníku	61
4.3. Zvolené postupy při vyhodnocení	64
4.4. Výsledky dotazníkového šetření	65
4.4.1. Základní údaje	65

4.4.2. Subkultury mládeže	68
4.4.3. Vnější pohled na subkultury mládeže	72
4.4.4. Politické dění	74
4.4.5. Formy protestu	76
4.4.6. Politické postoje a hodnoty	77
4.4.7. Symboly, zkratky, hnutí, sdružení.....	79
Závěr	81
Použitá literatura a zdroje	83
Soupis odborných periodik.....	86
Soupis internetových zdrojů.....	87
Soupis schémat.....	88
Soupis grafů	88
Přílohy.....	89

Úvod

Střední školy jsou místem, kde mladí lidé získávají vzdělání a dovednosti, a to včetně těch sociálních, které mohou pro jejich budoucí život mít minimálně stejný význam jako nabyté odborné znalosti. Studenti se tak stávají členy různých sociálních skupin, jedny z takových skupin mohou být i subkultury mládeže. Subkultury jsou fenoménem, kterému se v minulosti věnovala velká pozornost odborné i laické veřejnosti, vznikaly o nich knihy, dokumentární filmy, televizní pořady, výstavy a mnoho dalšího. Některé subkultury na sebe přitahovaly pozornost kvůli své odlišnosti od většinové kultury, některé kvůli své výstřednosti, a jiné pohoršovaly, byly kontroverzní, či dokonce vyvolávaly morální paniku. V poslední době však, alespoň prozatím, mediální zájem o subkultury opadl. Nabízí se tak otázka, zda tím důvodem není upadající zájem také ze stran samotné mládeže. To je otázka, která stála u výběru tématu této práce. Dalším aspektem, který ovlivnil výběr tématu této práce, a souvisí se subkulturami, je jejich politická profilace. Právě spojení některých subkultur s politickými ideologiemi může udělat ze stylu a image něco víc, co se následně může stát potenciální hrozbou společnosti.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jak současní studenti pražských středních grafických škol vnímají a jak se identifikují se subkulturami mládeže a jaká je jejich politická profilace. Tedy, zda jsou subkultury mládeže na ústupu, či zda je to pojem, který stále láká a přitahuje. Jsou subkultury něčím, k čemu se studenti středních grafických škol hlásí, nebo jsou to pro ně nicneříkající „nálepky“, či něco „svazujícího“? Pokud se s nimi identifikují, jak k nim přistupují, jsou pro ně jasně vymezené, či je možná subkulturní mobilita? A jaká je jejich politická profilace? Patří nutně k subkulturám, či je vyšší zájem o politické záležitosti u studentů, kteří se necítí být součástí žádné subkultury? To jsou otázky, na které se tato práce bude snažit najít odpovědi.

Práce je strukturována do teoretické a praktické části, kdy teoretická část se bude věnovat jednotlivým pojmům. Od subkultur mládeže a dalších aspektů, které se jich týkají, až k politické profilaci. Ta vychází zejména z politických ideologií a směrů, kterým bude také věnována pozornost a budou stručně představeny.

Dále budou představeny subkultury mládeže vznikající po druhé světové válce, které se někdy označují jako hudební subkultury, protože byly často spjaté s hudebními styly, které jejich příznivci preferovali.

Praktická část se následně pokusí zodpovědět výše zmíněné otázky za pomoci anonymního kvantitativního dotazníku, který bude respondentům přístupný online. Dotazování proběhlo na Vyšší odborné škole grafické a Střední průmyslové škole grafické v Hellichově ulici na Praze 1, a to na její části střední školy, konkrétně u studentů 3. a 4. ročníků. Odpovědi, které byly získány, budou následně analyzovány a vyhodnoceny, a v závěrečné části představeny.

Předpokladem je, že subkultury mládeže ve své původní podobě již nejsou pro současné studenty podstatné, a tak jsou případně pouze něčím, co je zdrojem inspirace, stylu a image. A případně se s nimi vůbec neidentifikují, což může být případ většiny studentů. Politická profilace se tak stane něčím nesvázaným se subkulturami a možná o to větší význam pro studenty bude mít, protože již bude jen vyjádřením vlastního postoje. I tak je zde předpoklad, že studenti grafických škol jako sociální skupina budou nacházet společné postoje názory a témata, která budou akcentovat. Mezi taková témata bude patřit například ekologie, či lidskoprávní témata a hodnotově studenti budou orientováni více levicově, případně liberálně.

Tato práce bude čerpat z odborné literatury a poznatků autorů, kteří se věnují subkulturám mládeže a jejich politické profilaci. V českém prostředí se jedná zejména o Jana Charváta, Martu Kolářovou, Ondřeje Slačálka, Miroslava Mareše a Josefa Smolíka. Ze zahraničních autorů nelze opomenout práci Richarda Hebdige, Sarah Thornton a Davida Muggletona.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Teoretické vymezení pojmů

Klíčovým pojmem pro tuto práci je slovní spojení „subkultury mládeže“ a druhým neméně důležitým slovním spojením je „politická profilace“. Právě subkultury mládeže a jejich politická profilace jdou v některých případech ruku v ruce a neodmyslitelně k sobě patří. V jiných případech však může být subkultura pouhou cestou k úpravám zevnějšku či specifickému druhu hédonismu. Aby bylo možné se opřít o pevné základy, je nutné vysvětlit jednotlivé pojmy a jejich určitá specifika.

1.1. Pojem subkultura

Slovo subkultura se z odborné literatury přeneslo do všedního života a stalo se mediálně vděčným tématem. V České republice vyšly knihy *Kmeny* (2011), *Kmeny 0* (2013) a *Kmeny 90* (2016), které se zabírají subkulturami mládeže, představují jejich vizuální styl a pomocí rozhovorů seznamují čtenáře s názory jednotlivých členů. Byť jsou dané publikace jistě zajímavé a přínosné, nejdou do hloubky a jedná se tak spíše o literaturu takzvaně populární. Z akademického hlediska je ovšem pojem subkultura starší, výzkum tohoto fenoménu prošel značným vývojem a vědci zabývající se subkulturami mají často odlišné pohledy nejen na jednotlivé aspekty, ale také na samotnou definici.

Za první směr, který se o subkultury začal zajímat, lze považovat chicagskou školu ve dvacátých letech dvacátého století, která v rámci svého výzkumu zaměřila pozornost na komunity bohémů, vagabundů a tuláků vyznávající odlišné hodnoty než většinová společnost.¹ Samotný pojem subkultura je složen z předpony „sub-“ nesoucí význam „pod“ či „níže“² a slova „kultura“, které dnes nejčastěji chápeme tak, jak jej nastínil již v *Tuskulských hovorech* starořímský filozof Cicero. Kdy slovo „cultura“ je odvozeno z latinského „colere“ nesoucí význam „pěstovat“, „pečovat“ a později též „vzdělávat“.³ Cicero označil filozofii

¹ DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2192-0. s. 233–234.

² KRAUS, J. a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*. Praha: Nakladatelství Academia, 2005. ISBN 978-80-200-1415-3. Heslo „sub-“. s. 754.

³ JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů – 610 hesel*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2. Heslo „kultura“. s. 87.

jako „*cultura amini*“, tedy starání se o rozvoj či jakýsi rozkvět duše.⁴ Na konci 19. století je možné se setkat s definicí, která ještě více připomíná dnešní pohled. Jedná se o definici slavného britského antropologa Edwarda Burnetta Tylora, který kulturu označil jako složitý celek osvojený procesem socializace a obsahující vědění, víru, umění, morálku, právo a další činnosti.⁵ Soudobá literatura vysvětluje kulturu pomocí dalších pojmů, které všechny dohromady kulturu vytvářejí.⁶ Tyto pojmy jsou „*hodnoty*“, ke kterým se lidé hlásí, „*normy*“, které lidé dodržují a „*hmotné statky*“, které lidé vytvářejí. i mezi českými autory pak můžeme najít různé definice. Například Jana Keller, který kulturu definuje jako souhrnné označení pro všechno, čím se člověk odlišuje od zvířete. Dle jeho názoru se jedná o soubor činností a výtvorů dané činnosti, což lidem umožňuje přežít v přírodním prostředí, a dále se jedná o soubor věr a představ, které tomuto přežívání mají dávat smysl. Právě schopnost vytvářet kulturu vnímá Keller jako kompenzaci orgánové a instinktivní nevybavenosti člověka pro život v přírodním prostředí, protože kultura umožňuje, aby se lidé vyrovnávali s tlaky přírody pomocí modifikace svého prostředí místo toho, aby se přizpůsoboval jejich vlastní organismus. Pro kulturní přeměnu prostředí je člověk vybaven schopností pracovat v koordinaci s druhými lidmi, která je zajišťována zvládnutím komunikace prostřednictvím symbolů.⁷

Mladší generaci českých autorů představuje Lukáš Urban, který vnímá kulturu jako jeden z nejvýznamnějších kontextů lidského života. Zahrnuje do kultury například pozdrav, nonverbální komunikaci, tón řeči, zvyky, způsob oblékání, projevy důvěry (či projevy agrese), úctu, ohleduplnost, respekt, etiketu. To vše považuje Urban za projevy kultury, které se promítají do všech úrovní mezilidských interakcí. Kulturu dále vnímá v několika rovinách, například jako sociální jev, ale i jako sociální vztah, či proces. Urban si bere na pomoc i definice další, kdy hovoří o kultuře jako o souboru produktů materiální, duchovní a normativní povahy, vznikající procesem osvojování si hodnot a norem. Proces

⁴ CICERO, M. T. *Tuskulské hovory: Cato Starší o stáří; Laelius o přátelství*. 1. souborné vydání. překlad Václav Bahník. Praha: Svoboda, 1976. ISBN 25-068-76. s. 92.

⁵ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1. Heslo „kultura“. s. 547-549.

⁶ GIDDENS, A. *Sociologie*. Překlad Jan Jařab. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4. s. 32.

⁷ KELLER, J. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 80-864-2939-3. s. 102.

osvojování si kultury nazývá enkulturací, tedy vrůstání do kultury, jejímu se učení, zvnitřňování jejích hodnot, a to vše je součástí socializace člověka v širokém slova smyslu.⁸ Kultura je tedy souhrn hodnotových představ a životních podmínek lidí, kteří žijí na určitém území v určité době. Nemusí se ovšem týkat jen celkové společnosti, ale třeba nějaké určité skupiny.⁹ Z toho vyplývá, že můžeme hovořit spíše o kulturách v možném čísle, i když se bude jednat například o kulturu dominantní, která bude v dané společnosti převládat, a o kulturu (výše zmíněné) skupiny.

Mohou tedy existovat různé kultury v různých společnostech, ale mohou také vznikat kultury menšinové v rámci jedné společnosti. Příkladem menšinové kultury pak může být subkultura, ta vzniká odštěpením či odlišením se od dominantní neboli většinové kultury. K této kultuře se hlásí většina dané společnosti. Menší část společnosti pak může inklinovat k subkulturám, které v dané společnosti vznikly. *„Termín subkultura se také vztahuje na specifickou skupinu, která je tvůrkyní a nositelem zvláštních, odlišných norem, hodnot, vzorců chování a zejm. životního stylu, i když se podílí na dominantní kultuře a na fungování širšího společenství. V každém případě je důležitým znakem subkultur viditelné odlišení od dominantní kultury. Subkultury nevznikají pouze v malých, izolovaných preindustriálních společnostech. Čím komplexnější je kultura a čím diferencovanější je populace, tím je pravděpodobnější vznik různých subkultur.“*¹⁰

Každá kultura má své kódy a symboliku a v soudobé společnosti je kultura charakterizována pluralitou a rozmanitostí.¹¹ V rámci menšinových kultur vznikajících v rámci jedné společnosti je důležitý také postoj k většinové kultuře, a míra, kterou se od dominantní kultury ta menšinová odlišuje. Je-li míra odlišnosti vysoká, někteří autoři hovoří o kontrakultuře. a tak ve Velkém

⁸ URBAN, L. *Sociologie – Klíčová témata a pojmy*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-247-5774-2. s. 77.

⁹ HAVLÍK, R. *Úvod do sociologie*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2843-1. s. 38.

¹⁰ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. II. svazek*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5. Heslo „subkultura“. s. 1248.

¹¹ URBAN, L. *Sociologie – Klíčová témata a pojmy*. s. 85.

sociologickém slovníku autorů Petruska, Maříkové a kolektivu¹² najdeme definici kontrakultury jako subkultury s výraznou symbolikou, kdy kontrakultura vytváří a reprodukuje normy a hodnoty, které silně kontrastují s analogickými normami a hodnotami dominantní, tedy převažující či hlavní, kultury. Dle jejich názoru nejde pouze o odlišnost, nýbrž radikální omítnutí a vědomou kontradikci. Někteří autoři ovšem považují subkultury a kontrakultury za zcela odlišné pojmy, jako například anglický sociolog Dick Hebdige, podle kterého se kontrakultura zcela vymezuje proti dominantní kultuře a vytváří politický i ideologický odpor například v podobě politické akce, manifestů, demonstrací, alternativních institucí (nakladatelství či vydavatelství, komuny, družstva). Dále se nejedná jen o záležitost spojenou s obdobím dospívání, jako tomu bývá u subkultur, ale příslušnost ke kontraktuře přetrvává déle a smazávají se rozdíly mezi rodinným životem, prací, školou či volným časem, které, podle Hebdige, subkultura striktně zachovává. Subkultura se naopak proti dominantní kultuře zcela nevymezuje, ale svou „kulturu“ vytváří částečně v rámci té většinové. Jako příklad kontrakultury Hebdige uvádí hippies a yippies, jež byly aktivní v USA a Velké Británii koncem šedesátých let.¹³ Jako o samostatných pojmech hovoří o subkulturách a kontrakulturách také Urban¹⁴, který namítá, že ne každý jedinec může být spokojen s „nabídkou“ v podobě mainstreamové kultury, či konformních subkultur, a to zejména z důvodů osobních, či důvodů obecné povahy. To vede k inklinaci daných jedinců ke kontrakulturám neboli opozičním kulturám, či protikulturám, jak termín sám Urban doplňuje. Jako základní rys kontrakultur vidí programovou a systematickou negaci okolí a také nechuť ke kompromisům a dialogu s establishmentem. Dodává, že v určitých případech mohou mít násilný či protiprávní charakter a zpravidla se kontrakultury utvářejí na okraji společnosti v sociálně deklasovaném prostředí. Příklady, které Urban uvádí, jsou náboženské a nenáboženské kultury.

¹² PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. II. svazek*. Heslo „kontrakultura“. s. 1248.

¹³ HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin, 2012. ISBN 978-807-2721-979. s. 86.

¹⁴ URBAN, L. *Sociologie – Klíčová témata a pojmy*. s. 86.

1.2. Subkultury mládeže

Jak uvádějí sami autoři zabývající se danou problematikou, přijít s jednoznačnou definicí subkultury je nemožné. Kolektiv autorů okolo socioložky Marty Kolářové v publikaci *Revolta stylem – hudební subkultury mládeže v České republice*¹⁵ se pokusil obsáhnout definice významných světových autorů, jako jsou Milton Gordon (subkultura je podmnožinou kulturních vzorců, jejichž nositelem je segment populace národního státu), Sarah Thornron (subkultura je skupina lidí, kteří mají něco společného, sdílejí problém, zájem či činnost, a to je také odlišuje od členů jiných sociálních skupin) či Jonh Irwin (subkultura je volbou životního stylu) a dalších. Jakub Smolík ve své publikaci *Subkultury mládeže*¹⁶ uvádí dva základní typy definic subkultury. Jsou jimi definice „*substanční*“, která se pokouší vystihnout podstatu subkultury, a definice „*funkcionální*“, která vystihuje funkce, které subkultury plní. Slovník sociologických pojmů¹⁷ definuje subkultury mládeže jako často zmiňovanou formu subkultury, pro které jsou charakteristické formy sdružování, jež vycházejí z jejího životního stylu a jimiž se mládež odlišuje od světa dospělých. Toto však problematizuje fakt, že v moderní společnosti nemá fáze mládí přesně vymezené hranice, a tak je možno nalézt mnoho prvků mládežnických subkultur i u straších lidí. Takových to subkultur existuje v rámci společnosti velké množství.

Jedná se tedy o sociologickou skupinu mládeže, což je pojem, kterým je možné označit nepřesně ohraničenou věkovou skupinu, či sociální kategorii, která je vymezena specifickými biologickými, psychologickými a sociálními znaky. Jedince, které zahrnujeme do souboru mládeže, spojuje to, že se nacházejí ve stejném životním cyklu nazývaném jako mládí, jsou také stejnou generací. Dále je možné vymežit mládež sociálně a věkově, kdy se jedná o mezivrstvu mezi dětmi a dospělými. Daná mezivrstva má své specifické zájmy, postoje, či veřejné mínění, aspirace, společenské postavení, roli a prestiž. Specifický status mládeže je možné odvozovat z toho, že je sociálně a ekonomicky závislá na dospělých.

¹⁵ KOLÁŘOVÁ, M. (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. 1. vydání, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. ISBN 978-807-3301-941. s. 14–15.

¹⁶ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7. s. 31.

¹⁷ JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů – 610 hesel*. Heslo „subkultura mládeže“. s. 221.

Mládež je z těchto důvodů kategorií dynamickou a vnitřně variabilní. Postupně, v rozmezí svého sociálního věku, přijímá mládež nové sociální role a osvojuje si sociální mechanismy. Mládež je tedy kategorií pouze přechodnou a nemusí se nutně vyskytovat ve všech kulturách. V České republice se v současné době mládež většinou chápe od 14–15 let věku, tedy s koncem povinné školní docházky, do zhruba 30 let věku, kdy dochází k ukončení sociálního zrání u všech skupin mládeže. V posledních desetiletích však lze pozorovat akceleraci biologického zrání, a to v důsledku měnících se životních podmínek. a naopak také k prodloužení profesionální přípravy mládeže, což vede k prodloužení věku, kdy si mladí lidé osvojují sociální role dospělých a získávají plnohodnotný sociální status.¹⁸

Mládež není homogenní skupinou, což vede k vytváření různých subkultur mládeže. Ty ve většině případů vyznávají hodnoty, které jsou odlišné od dominantní kultury většinové společnosti. Hodnoty jednotlivých subkultur však mohou být odlišné či přímo v rozporu s hodnotami, které vyznává jiná subkultura mládeže. Jednotlivé subkultury tedy zaujímají určitý postoj nejen ve vztahu s dominantní kulturou, ale také ve vztahu k jiným současně existujícím subkulturám. Je zde patrná snaha se odlišit od „skupiny rodičů“ a dalších členů dominantní kultury, zároveň je však u některých subkultur patrný odkaz na třídní zařazení (například subkultury vzniklé ve Velké Británii, jako mods či skinheads), čímž se vymezují proti většinové společnosti, ale již ne tak proti vlastním rodičům.¹⁹ *„Subkultury představují „hluk“ (na rozdíl od zvuku): narušují běžnou návaznost skutečných událostí a fenoménů s jejich reprezentací v médiích. Neměli bychom proto podceňovat označující sílu subkultur jen jako metaforu potenciální anarchie „kdesi jinde“, ale brát ji jako konkrétní mechanismus sémantického nepořádku, jako jistou dočasnou překážku v systému reprezentace.“*²⁰ Většinová společnost pak může vůči subkultuře zaujmout zcela odmítavý postoj a může to vést ke společenské „morální panice“. Cohen ve své

¹⁸ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek.* Heslo „mládež“. s. 635.

¹⁹ KOLÁŘOVÁ, M. (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice.* s. 20–21.

²⁰ HEBDIGE, D. *Subkultura a styl.* s. 139.

publikaci *Folk Devils and Moral Panics: the Creation of the Mods and Rockers*²¹ uvádí, že společnosti mohou být čas od času vystaveny obdobím morální paniky, kdy se objeví okolnost, příhoda, osoba, či skupina osob, které jsou posléze označeny jako hrozba společenských hodnot a zájmů. Média povahu této hrozby prezentují stylizovaným a stereotypním způsobem a většinová společnost povolává své morální vůdce (redaktory, biskupy, politiky a další lidi se správnými názory), aby se k problematice vyjádřili. Experti přicházejí s diagnózami, navrhují řešení a vymýšlejí se způsoby, jak se s danou hrozbou vypořádat, nebo se s ní společnost vypořádává pomocí již známých opatření. To v důsledku vede k tomu, že samotné okolnosti zmizí, rozpustí se, či se naopak zhorší a mohou být ještě patrnější.

Vymezení subkultur proti dominantní kultuře může probíhat různým způsobem, například v druhé polovině sedmdesátých let dvacátého století si členové hudební skupiny Sex Pistols, která byla součástí punkové subkultury, upravovali anglický jazyk, který byl považován za nedotknutelný. Navíc záměrně provokovali používáním vulgarismů během živého televizního vstupu, čímž také napadali „správný projev“.²² Většinová společnost tak pohlíží na chování subkultury jako na deviantní v sociologickém slova smyslu, tj. odchylovající se od zaběhnutých norem a toho, co je vnímáno jako „normální“.

Může však dojít i ke smíření či sblížení subkultury a dominantní kultury a to, podle Hebdige, zejména ve dvou případech. V prvním to nastane v momentě, kdy se atributy, které dříve patřily pouze dané subkultuře, stanou předmětem mainstreamu, módou, čímž přestanou mít původní význam. Druhý případ je, když většinová společnost přehodnotí svůj dosavadní pohled na subkulturu a její chování tak již není považované za deviantní. Členům subkultury je tedy jakýmsi způsobem „odpuštěno“ a jsou dominantní kulturou přijati.²³

Důležitý je ovšem i vztah jednotlivých subkultur mezi sebou. Znesvářené subkultury mládeže, které vznikaly ve stejnou dobu, můžeme pozorovat ve Velké

²¹ COHEN, S. *Folk Devils and Moral Panics: the Creation of the Mods and Rockers*. London: Paladin, 1973. ISBN 978-0-415-61016-2. s. 7.

²² HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. s. 141.

²³ Tamtéž. s. 140–142.

Británii již od dob subkultur mods a rockers²⁴, či přívržence subkultury punk versus tzv. Teddy boys²⁵. Podobný fenomén lze pozorovat také v Československu na začátku devadesátých let dvacátého století, kdy proti sobě stály subkultury punk a rasistických skinheads, které spolu dříve vycházely. V době, kdy odpadl společný nepřítel v podobě komunismu, se obě skupiny začaly politicky profilovat jiným směrem, což vedlo k eskalaci společných vztahů a k následným bojům v ulicích, na koncertech, či v hospodách, které členové daných subkultur navštěvovali.²⁶ Všechny zmíněné subkultury budou přiblíženy v subkapitole 2.2.

I mezi dvěma subkulturami může dojít ke smíření či dočasnému příměří, ať už na základě boje proti společnému nepříteli, jako například výše zmíněná propojenost mezi punkery a rasistickými skinheads v Československu (i když zde je možné, že kromě společného nepřítele hrála roli i nedostatečná informovanost členů samotných subkultur)²⁷, nebo i na základě nečekané události, jako bylo paradoxní příměří mezi punkery a Teddy boys po smrti amerického zpěváka Elvise Presleyho v srpnu roku 1977.²⁸ Najdeme i případy, kdy znepřátelené skupiny v rámci jedné subkultury stojí většinou proti sobě, ale v určitých situacích mohou kooperovat, jedná se například o subkulturu fotbalových hooligans.²⁹

1.3. Atributy subkultur mládeže

Každá kultura používá určité kódy, znaky, symboly, stejně tak je tomu i subkultur, kde tyto kódy nabývají vyšší důležitosti, protože slouží k identifikaci subkultury, odlišení se od dominantní kultury, jiných subkultur, ale také slouží jako „zpráva“ ostatním členům subkultury, že náleží ke stejnému „kmenu“. Nezřídka se jedná o záměrně vybraný kontrastní styl, který může působit provokativně, šokujícím dojmem, vyvolávat pohoršení a vyzývat ke konfliktu či konfrontaci s příslušníky jiných sociálních skupin. Může se ovšem také jednat o kódy, jejichž pravý význam

²⁴ COHEN, S., *Folk Devils and Moral Panics: the Creation of the Mods and Rockers*. s. 8–9.

²⁵ GILBERT, P. *Clash: Smrt nebo sláva*. 1. vydání, Praha: Volvox Globator, 2007. ISBN 978-80-7207-662-8. s. 143.

²⁶ DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru*. s. 253–256

²⁷ Tamtéž.

²⁸ GILBERT, P. *Clash: Smrt nebo sláva*. s. 193.

²⁹ MAREŠ, M., SMOLÍK, J., SUCHÁNEK, M. *Fotbaloví chuligáni*. Brno: Barrister&Principal, 2004. ISBN 80-903333-0-3. s. 12–14.

má zůstat většinové společnosti skrytý, a jedná se tak o určitou tajnou komunikaci členů dané subkultury – například číselné kódy neonacistů.³⁰

Atributy jsou především styl neboli image, kterou se subkultury prezentují, například barevné vlasy, potrhané šaty a spínací špendlíky v případě punkerů, holá hlava či velmi krátké vlasy v případě skinheads, či perfektně padnoucí oblek v podobě mods. Dále jde o vystupování a o argot, specifickou mluvu, kterou si osvojí příslušníci subkultur, jež může být pro nezasvěcené jen těžko srozumitelná. Právě komunikace významové odlišnosti, která jde ruku v ruce s komunikací skupinové identity, vytváří „pointu“ subkulturních stylů.³¹ Členové subkultur přiřkládají kódům specifický význam, důležitost mohou mít i určité („správné“) oděvní značky, tetování, piercing, tanec, jídlo apod.³²

Nejde jen o předměty, které mohou v případě subkultur získávat zcela nový význam, ale také o místa, která slouží pro střetávání členů a jsou pro subkultury důležitá. Dnes subkultury neobývají pouze fyzické prostory, ale projevují se především jako translokální sítě, jež bývají propojovány distribucí hudby, hudebními kapelami na turné či na festivalech, nebo i sítí informací na internetu či v hudebních zinech (neformální časopisy zpravidla vydávané příslušníky subkultury pro ostatní členy).³³ V rámci míst, která slouží k setkávání, můžeme hovořit také o takzvané scéně. Smolík³⁴ popisuje scénu jako moderní městskou formu společenského styku, kde se střetávají účastníci se stejným zájmem trávení volného času, či se zaměřují na stejný životní styl. Jedinci se nemusí nutně znát, což scénu odlišuje od malé sociální skupiny. Zároveň je většinou možné, aby mladí lidé patřili do více scén současně, což indikuje, že hranice mezi jednotlivými scénami (a životními styly) mohou být propustné. Neplatí to ovšem vždy, výjimku lze spatřit například v oblasti „klasických“ subkultur.

³⁰ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 33–39.

³¹ HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. s. 157.

³² SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 33–39.

³³ KOLÁŘOVÁ, M. (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. s. 16.

³⁴ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 37.

1.4. Postmoderní pojetí subkultur mládeže

Původní vidina subkultur, která zde byla představena, pochází z prací převážně amerických a britských sociologů a antropologů. Zvláště britská zkušenost je velmi zatížená optikou dané společnosti, což se odráží ve vztahu subkultur mládeže k třídnímu rozdělení společnosti. Vyvstanou však otázky, zda je takový obraz přenositelný i do zbytku Evropy a světa, a případně, jsou-li taková pravidla ještě stále platná, anebo jsou již zastaralá a neodpovídají současné situaci.

Mnoho důležitých teorií pochází z děl zástupců tzv. birminghamské školy kulturních studií (CCCS, z anglického názvu Centre for Contemporary Cultural Studies), které vznikaly především během sedmdesátých let a později na ně bylo navazováno. *„Centrum pracovalo s Gramscioho konceptem hegemonie a Althusserovým pojetím ideologie, pomocí nichž interpretovalo britské poválečné subkultury punk, skinheads a mods jako vyjádření kultury dělnické třídy v opozici a symbolickém odporu k hegemonii a dominantní kultuře. Ovlivněni též Barthesovými mytologiemi, badatelé z Birminghamu četli subkultury mladých jako text nebo znak a ve výzkumu používali sémiotickou analýzu.“*³⁵ i práce jednoho z nejcitovanějších a nejuznávanějších představitelů, výše zmiňovaného Dicka Hebdige, byla (především v devadesátých letech minulého století) podrobena přísné kritice. Jeden z prvních důvodů byl fakt, že CCCS omezilo koncept subkultur na volný čas převážně bílých mužů z řad dělnické třídy, což vedlo již během sedmdesátých a osmdesátých let k tzv. feministické kritice. Dívky stály na okraji zájmu výzkumníků a jejich role v subkulturách byla mnohdy redukována na objekt zájmu mužské části subkultury. Je ovšem pravdou, že protiargumentem k této kritice bylo nižší zastoupení dívek v subkulturách, které CCCS dopodrobna zkoumala.³⁶

Další kritika pak tvoří základ postmoderního pohledu, který bývá někdy označen jako postsubkulturní³⁷. Zastánci postmodernity v přístupu k subkulturám vyčítají birminghamské škole kromě marxistického přístupu odrážejícího se především

³⁵ KOLÁŘOVÁ, M. (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. s. 20.

³⁶ Tamtéž. s. 22.

³⁷ MUGGLETON, D., WEINZIERL, R. *The Post-subcultures Reader*. Oxford: Berg Publishers, 2003. ISBN 978-1-85973-668-8. s. 3.

v třídním pojetí subkultur, či chápání subkultur v „kontextu útlaku a konfliktu v boji proti hegemonistické inkorporaci do buržoazní kultury“³⁸, také čistě teoretický výzkum, který se odehrával takzvaně od stolu a zcela ignoroval zkušenost členů subkultur, jež mohla být čerpána z rozhovorů či biografie. Postmodernisté se snažili o revizi úzkoprofilového pohledu CCCS, který ignoroval možnost, že si mládež dělnické třídy vybere subkulturu charakteristickou pro střední třídu či naopak, že si středostavovští mladí vyberou subkultury považované za subkultury dělnické třídy. Také kritizovali CCCS za stavění subkultur do role heroistických bojovníků, kteří se snaží vyhrát svůj „politický“ boj proti útlaku dominantní kultury. V postsubkulturním vidění se navíc objevuje mobilita mezi subkulturami či styly, kdy již není pevný řád a jedinec nemusí setrvávat v jedné subkultuře, ale vybírá si z celé řady možností.³⁹

V devadesátých letech minulého století a na přelomu tisíciletí dochází k oživení zaniklých subkultur, vznikají tedy „revivaly“ subkultur, na které bylo zpočátku pohlíženo postmodernisty jako na neautentické a vyznávající pouze daný styl s absencí původních hodnot subkultur, které byly nahrazeny hédonismem. Jednotlivý prvek subkultur zde byl nahrazen individualismem a protest proti většinové kultuře se změnil na odpor ke kontrole a omezování svobody (často vnímané jen jako „právo“ na zábavu). Publikace *Populární kultura v českém prostoru*⁴⁰, na které se podílelo více autorů a která se zabývá nejen subkulturami, ale i pohledy na jejich zkoumání, uvádí i názor britského sociologa a zastávce postmoderního pohledu na subkultury Davida Muggletona. Podle něj mají být subkultury v dnešní době označovány přímo za postsubkultury, protože už nenosí svůj subkulturní styl pro skryté významy, ale jen kvůli vzhledu. Důvodem je moc médií, která zaručila, že v subkulturních stylech nelze najít originál bez znečištění komodifikací a komercializací, a tak autenticita již pozbývá významu. Subkultury se proměnily na postsubkultury, hranice mezi nimi se zbořily a jde pouze o „hru se styly“. Přednost se dává individualismu před kolektivismem, heterogenitě před konformitou a bezstarostné zábavě před

³⁸ DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru*. s. 234.

³⁹ KOLÁŘOVÁ, M. (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. s. 23–26.

⁴⁰ DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru*. s. 236.

zájmem o politiku. Tento pohled však na základě výzkumu „v terénu“ musel projít revizí. Muggleton empiricky testoval své hypotézy na příznivcích stylů punk, skinhead, goth a hippie, kteří se sice projeví jako postmoderní v tom, že vykazovali fragmentovanou, heterogenní, individualistickou a stylistickou identifikaci, kladli důraz na svobodu od struktur, kontrol a dalších omezování, a také se vymezovali proti konvenčním stylům. Ostatní aspekty postmoderního vnímání se u nich ovšem neprojevily tak silným způsobem, například na sebe nepohlíželi jako na neautentické, protože postoje pro ně byly důležitější než pouhý styl. Muggletonovi respondenti byli nejen z dělnické třídy, ale také ze střední třídy, nelze tedy na tyto skupiny pohlížet jako na subkultury dělnické třídy.⁴¹ Toto zjištění je možné zjednodušit na tvrzení, že výrazný styl je stále specifikem subkultur, ty jím však nedemonstrují příslušnost ke konkrétní společenské třídě, ale pouze svůj vlastní hudební vkus a příslušnost k určité specifické komunitě.⁴²

Jedním z největších problémů birminghamského pojetí v České republice je fakt, že nelze aplikovat mimo Velkou Británii. Právě britská zkušenost rezonuje v jejich koncepci subkultur, která nezapadá do kontextu postsocialistických zemí.⁴³ Dochází tak ke zjištění, že subkultury mohou být jevem lokálním a globálním, čímž stírají nejen hranice, ale také třídní rozdělení v rámci daných společností.⁴⁴ To platí pro svět i naše zeměpisné šířky: *„České subkultury mládeže představují specifický mix lokálního a globálního. U všech zkoumaných subkultur (punk, skinheads, techno, hip hop pozn. aut.) platí, že jsou utvářené transkulturním přenosem a lokální absorpcí globálních, v realitě spíše západních, vlivů.“*⁴⁵

Samotná kritizující postmoderna byla později podrobena kritice, avšak její námitky přinesly poznání, které umožnilo revidovat koncepce a teorie CCCS a umožnily nové pohledy na tuto problematiku. Jak někteří autoři zjistili, určité teorie sice nebyly v praxi ověřitelné, avšak to, že praxe probíhá pomocí dialogu

⁴¹ MUGGLETON, D., WEINZIERL, R. *The Post-subcultures Reader*. s. 152–154.

⁴² DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru*. s. 240.

⁴³ KOLÁŘOVÁ, M. (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. s. 32–35.

⁴⁴ MUGGLETON, D., WEINZIERL, R. *The Post-subcultures Reader*. s. 17.

⁴⁵ DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru*. s. 246.

se subkulturami, je bezesporu důležité. Subkultury nejsou zcela postmoderní, zachovávají si svou autenticitu i hodnoty, a přes roztříštěnost a diverzifikaci dominantních kultur hrají stále důležitou roli, zejména pro své členy, kterým umožňují pocit individuality a zároveň jednoty s ostatními. Někteří zastánci postsubkulturních teorií nakonec mírnili své teze a vzali opět v potaz části nastíněné birminghamskou školou, jako jsou etnický původ, gender či postavení ve společnosti.⁴⁶

⁴⁶ MUGGLETON, D., WEINZIERL, R. *The Post-subcultures Reader*. s. 19.

2. Politická profilace a subkultury s politickou profilací

Jak již bylo uvedeno výše, s pojmem subkultura mládeže často souvisí politická profilace. To můžeme nalézt nejen v rámci zkoumání původních, či tzv. klasických, subkultur, ale i v postmoderním pojetí. Hodnoty a postoje byly a jsou důležité také pro revivaly subkultur, a tak je nutné vysvětlit, co je politickou profilací myšleno.

2.1. Politika

Výraz politika pochází řeckého *politiké*, což znamenalo správu. Původně tento pojem označoval řízení městského státu. V dnešní době je politika chápána jako činnost spjatá s vládnutím, kdy je ve společnosti hledána rovnováha a také je hledán smír mezi protikladnými zájmy. Je sem možné zahrnout veškeré způsoby, které jsou využívány k řízení společnosti, a procesy ovlivňující obsahy a cíle politických procesů ve státě či organizaci. Tento pojem je využíván konkrétněji ve spojitosti s bojem o moc, fungování státu a jako kombinace politických cílů a prostředků k jejich dosažení celospolečenské úrovni.⁴⁷ Výše zmíněné shrnuje trojí způsob, kterým je pojem politika vymezován v návaznosti na odlišné myšlenkové proudy.

První způsob se pohybuje v rámci „kratocentrické“ tradice, která dává důraz na důležitost moci ve společnosti a s tím spjaté morální a lidské otázky. Podle tohoto vnímání je pro politiku charakteristický „boj o moc“. Druhý způsob vymezení politiky ji vnímá jako fungování státu, přístup ke státním institucím a jejich využívání. Spojení mezi státem a politikou nemusí však nutně platit pro všechny typy společností, například archaické společnosti státní instituce nemají. Třetí způsob politiku vymezuje spíše jako součást regulativního systému celospolečenských procesů, kdy je smyslem regulovat operativně, bezprostředně a konkrétně. Politika zahrnuje mimo jiné řízení politické činnosti podle specifických kritérií, k čemuž patří především určování cílů, které má

⁴⁷ JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů – 610 hesel*. Heslo „politika“. s. 72.

společnost sledovat, stanovování přiměřených postupů, které umožňují cílů dosahovat, a účinnou mobilizaci prostředků k realizaci daných cílů.⁴⁸

Podle francouzského politického sociologa Raymonda Arona je termín politika nejednoznačný a angličtina tento termín rozděluje na dva výrazy – „*policy*“ a „*politics*“. První zmíněný výraz je možno chápat jako program činnosti či činnost jedince, skupiny nebo vlády, která se týká veřejného života. a druhý výraz označuje oblast společenského života, kde soutěží či soupeří různé politiky ve smyslu *policy*. Na *politics* lze pohlížet jako na celek, systém, ve kterém se střetávají jedinci i skupiny, jež mají svou vlastní *policy*, tedy své vlastní cíle, zájmy a hodnoty. Někteří lidé pak pohlíží na část *policy* jako na ušlechtilou a na část *politics* jako na nutně špinavou, kde dochází ke konfliktům mezi programy činnosti. Ve skutečnosti však není politika celkově bez konfliktu a centrální význam nese oblast *politics*.⁴⁹

2.1.2. Konflikt

S politikou je spjat konflikt, který je podle mnohých sociologů a politologů (a dokonce i psychologů) považován nejen za normální či nutný, ale dokonce i za (přínejmenším v některých formách) žádoucí a přínosný. Konflikty mohou přinášet upevnění politického a sociálního systému i mezilidských vztahů. Identita vlastní skupiny může být upevňována pomocí konfliktu s cizí skupinou. Konflikt lze označit za jakýsi „pojistný ventil“, který skupinám usnadňuje uvolnění přebytečného napětí, které by jinak mohlo ohrozit stabilitu skupin. V případě, že se společnost snaží konflikty striktně potlačovat, hrozí, že se konflikty budou hromadit tak dlouho, až propuknou v násilí.⁵⁰

⁴⁸ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. II. svazek.* Heslo „politika“. s. 785–786.

⁴⁹ NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky.* 2. vydání, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. ISBN 978-80-7419-263-0. s. 41–42.

⁵⁰ Tamtéž. s. 58.

2.1.3. Vymezení pravice a levice

Na konfliktu mezi politickými teoriemi a na soutěži mezi politickými stranami je založen současný politický systém, který je možné nalézt ve většině zemí takzvaného „svobodného světa“. Nejčastěji je chápán jako spor pravice a levice, důležité je ovšem vysvětlit, jak se toto dělení zrodilo.

Historii pojetí pravice a levice lze vysledovat k Francouzské revoluci roku 1789 a prvního zasedání Generálních stavů. Zde seděli královi přívrženci a zastánci monarchie po královi pravici, zatímco radikálové se zástupci třetího stavu po jeho levici. V této době tedy pravici tvořili konzervativci hájící monarchii a dosavadní hodnoty opírající se především o církev a šlechtu, kdežto levici představovali liberálové (nastupující střední třída) usilující o republiku, konec privilegií církve a šlechty a zrovnoprávnění třetího stavu. V Anglii na toto rozdělení reagoval Edmund Burke, který podpořil monarchisty a kritizoval nově vzniklou levici pro racionalismus odmítající tradice, antiklerikalismus a podporu násilí. Tím vytvořil základ pro moderní konzervatismus, zatímco z jeho odpůrců pak vzešli první liberálové, kteří požadovali omezování státní moci, uvolňování ekonomických nařízení či uzákonění občanských práv a svobod.⁵¹

Konzervatismus na základě společenských změn v průběhu 19. a 20. století nahrazuje podporu monarchie (absolutistické či konstituční) a šlechty podporou tradičních hodnot, obce, rodiny a církve. Liberalismus, jak již bylo uvedeno výše, akcentuje především omezení státních regulací vznikajícího volnotržního kapitalismu, a tak problematika rovnoprávnosti a rovnosti ve společnosti přechází na právě přibývající socialismus. Ten se v podobě organizovaného dělnictva a stran socialistického typu staví proti kapitalismu, tradicionalismu a církvi. Staví se tedy do opozice vůči liberalismu i konzervatismu, což má za důsledek sblížení těchto dvou dřívějších soupeřů a postavení se společně novému rivalovi. Liberalismus se na základě tohoto sblížení s konzervatismem přesunul napravo a levici tvořil socialismus. Spor těchto dvou politických křídel navíc zavedl vytvoření politických uskupení, která je dnes možné označit za

⁵¹ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-7367-098-6. s. 14.

extremistická. „Tam, kde socialističtí radikálové odmítali kapitalismus i stát, se uchýlil komunismus, tam, kde se konzervativci odmítali smířit s nástupem moderní sekularizované občanské společnosti, začaly vznikat zárodky fašismu, a konečně tam, kde pronikla liberální tradice do neautoritářského socialismu, se začal šířit anarchismus.“⁵²

Vzhledem k tématu této práce je nezbytné podrobněji vysvětlit výše zmíněné (i další) pojmy související s politickými ideologiemi. Pořadí se snaží reflektovat již naznačenou pravolevou osu a také „polohy“ extrémnějších uskupení. a to přesto, že pravolevá osa (Schéma č. 1) není vždy ideálním dělením a můžeme se setkat například s trojúhelníkem pro znázornění ideologických rozdílů, jehož vrcholy tvoří socialismus–konzervatismus–liberalismus, a jež je obepnut dalším trojúhelníkem znázorňujícím extrémní ideologie komunismus–fašismus /nacismus–anarchismus⁵³ (Schéma č. 2), či grafické znázornění Hanse Jürgena Eysencka, které doplňuje k horizontální ose radikální/konzervativní i vertikální osu autoritářský/demokratický⁵⁴ (Schéma č. 3) a ze kterého vychází dnes médií často používaný „politický kompas“⁵⁵ (Schéma č. 4).

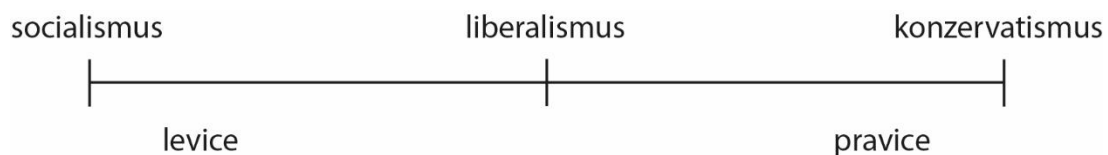

Schéma č. 1: Pravolevá osa

Zdroj: Vlastní zpracování podle CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 16.

⁵² CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 14–15.

⁵³ Tamtéž. s. 17.

⁵⁴ NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 158–160.

⁵⁵ Více viz <https://politicalcompass.org/>.

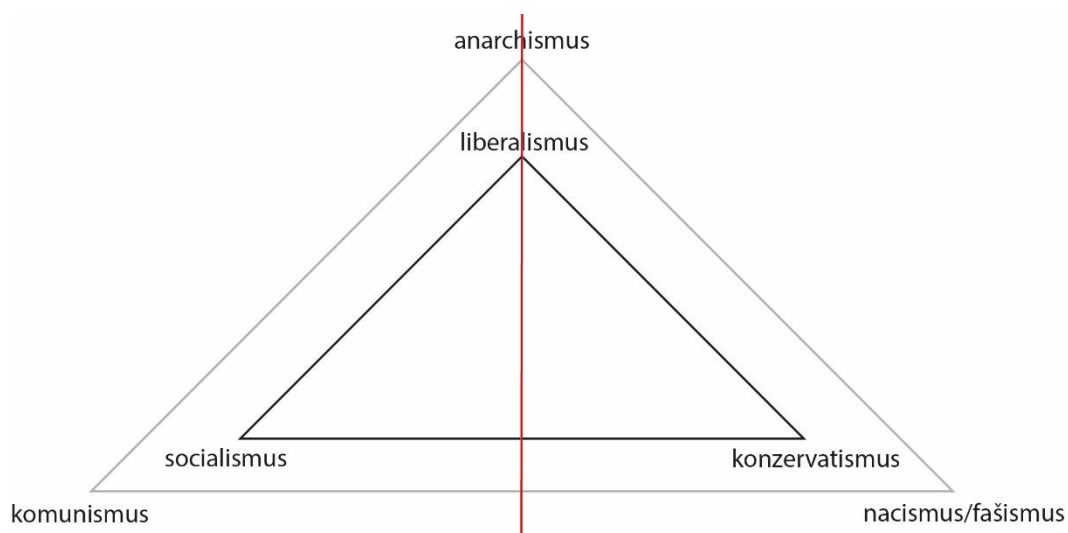

Schéma č. 2: Trojúhelník politických ideologií

Zdroj: Vlastní zpracování podle CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 17.

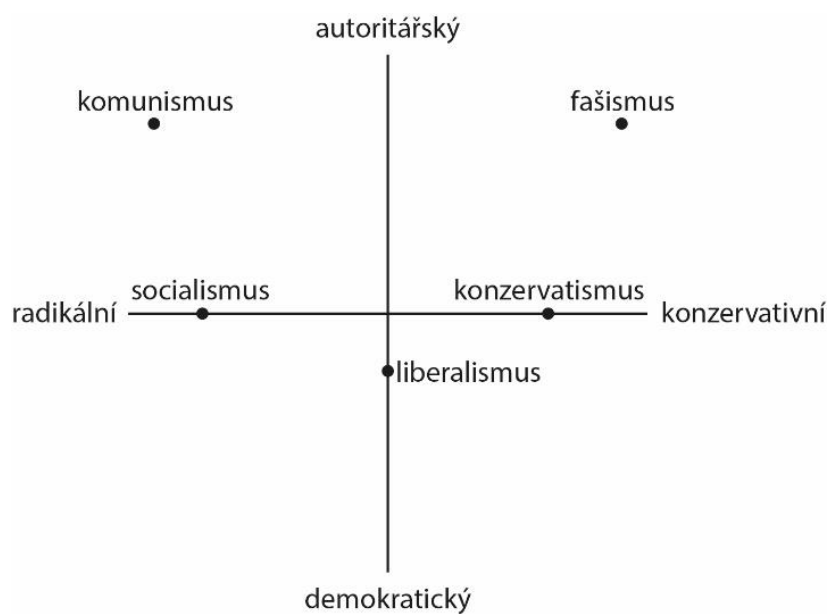

Schéma č. 3: Grafické znázornění politických ideologií Hanse Jürgena Eysencka

Zdroj: Vlastní zpracování podle NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 158–160.

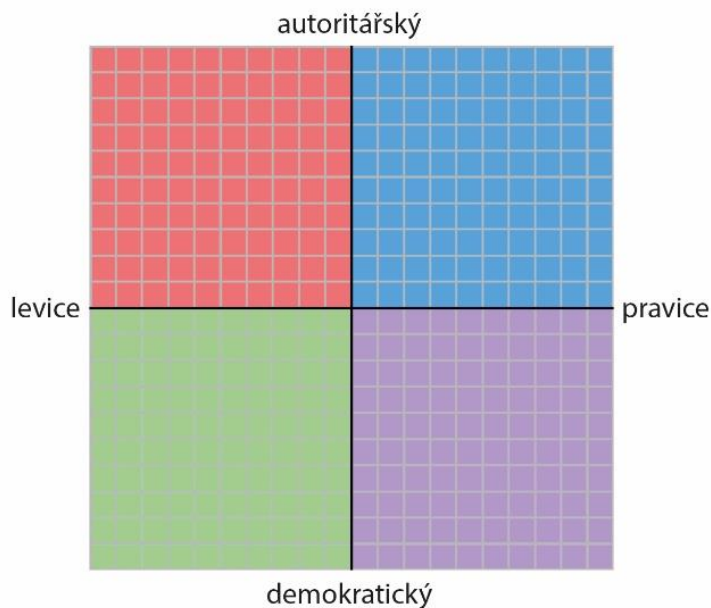

Schéma č. 4: Politický kompas

Zdroj: Vlastní zpracování podle <https://politicalcompass.org/>.

2.2. Hlavní politické ideologie a směry

V této části budou stručně představeny nejvýznamnějších politické ideologie a směry, z nichž některé měly značný vliv na určité subkultury mládeže. Subkultury s politickou profilací se pojí častěji s politickými směry a ideologiemi, které bychom označili za okrajové či případně extremistické, ale není možné uvést pouze ty bez širšího kontextu. Navíc je předmětem zájmu této práce také politická profilace studentů bez subkulturní příslušnosti, a tak byly vybrány následující směry.

2.2.1. Konzervatismus

Konzervatismus nelze zjednodušit na lpění na starých pořádcích a snahu o návrat věcí a společnosti do stavu předcházejícího změnám, které vnímá jako nesprávné. Jedním z důvodů je, že evropské společnosti prošly tolika změnami, že je obtížné určit, do jakého stavu by bylo žádoucí se navrátit. Pojem je dnes navíc používán i relativně, je například možné se setkat s označením

„konzervativní komunista“, kterým bývá myšlen člověk podporující styl vládnutí nastolený na začátku komunistické nadvlády.⁵⁶

Pojem sám pochází z latinského *conservare*, tedy uchovat, a do politické kultury se dostal kolem roku 1830, avšak jeho vznik je spojen s Francouzskou revolucí a reakcí na ni z pera irského státníka, filozofa a politického teoretika Edmunda Burka, jak již bylo zmíněno výše.⁵⁷ Burke, formuluje konzervativní myšlení, když tvrdí, že člověk, ačkoliv bytost obdařená vysokým intelektem a rozsáhlými schopnostmi, by neměl usilovat na vybudování společnosti čistě na racionálních základech. Důvodem je, že společnost je až příliš složitý propletený celek plný různých závislostí, který nelze ovládnout pouze rozumem jednoho či více jednotlivců. Nutné je brát v potaz zvyky a tradice, které společnost dlouhodobě udržují pohromadě. a proto je nutné se vyhnout unáhleným zásahům do společenské struktury.⁵⁸ Burkeho myšlenky našly příznivce i mimo Anglii, ve které si konzervatismus udržel významnou pozici jako politická filozofie do dnes, a to v porevoluční Francii, Německu i dalších evropských zemích. Konzervatismus byl však v některých případech brán jako hanlivé označení myšlenek zastánců institucí (panovník, církve, šlechta), jejichž vliv slábl v důsledku politických a sociálních zápasů.⁵⁹ Anglický pohled, kde měla monarchie své pevné místo, se lišil od pohledu vznikajícího na pevninské Evropě. Různé podoby konzervatismu vznikají v různých zemích, ale je možné spatřovat principy, které jsou vlastní všem podobám.

Konzervatismu tak vtiskly svou osobitost tradice a zvyky daných zemí, které myslitelé obhajovali, ale také pro jeho vývoj byly důležité výše zmíněné sociální a politické změny patrné ve většině světa. Vychází z různých názorů na svět a společnost, ale zejména čerpá z historických precedentů i osobních zkušeností. Za spojující je možno označit sedm základních principů, na kterých stojí i moderní podoba konzervatismu. Jsou jimi: tradice a rozvážný přístup ke změnám; dále

⁵⁶ NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 102.

⁵⁷ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Heslo „konzervatismus“. s. 531.

⁵⁸ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. 1. vydání, Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2940-4. s. 183–187.

⁵⁹ NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 103.

autorita doplněná řádem a zákonem; hierarchie (potřeba vrstev a tříd ve společnosti a vnímání jejich důležitosti); lidská nedokonalost (argument pro odmítání racionalismu); pragmatismus (konzervativci přizpůsobují své názory konkrétní situaci); organická společnost (každý jedinec potřebuje být ve společnosti začleněn a zakořeněn); a v poslední řadě majetek, který je úzce svázán se svobodou (konzervativci nejsou pro ekonomickou rovnost, a tak jim majetek dává možnost se postarat o sebe sám, aby to nemusel dělat stát).⁶⁰

Konzervatismus je možno označit, spíše než jako ideologii v pravém smyslu, za myšlenkový systém, případně přístup k dané konkrétní problematice. V rámci historie se vyvinuly a rozvinuly následující směry: autoritářský konzervatismus; paternalistický konzervatismus; libertariánský konzervatismus; a takzvaná nová pravice.⁶¹

2.2.2. Liberalismus

V současné době liberalismus, jako politická filosofie, obsahuje soubor od sebe velmi odlišných směrů, což je způsobeno velkými proměnami, které prodělal během svého vývoje. Společný základ je ovšem možné nalézt u tzv. klasického liberalismu. Slovo „*liberalismus*“, s příponou *-ismus*, má svůj původ až v 19. století, ale slovo „*liberální*“ je užíváno již od 14. století.⁶² Pochází z latinského „*liber*“, které znamenalo svobodný, volný, nespoutaný.⁶³ Kromě toho, že toto latinské slovo označovalo svobodného člověka, který nebyl nevolníkem ani otrokem, označovalo také to, co bylo poskytováno zdarma a velkoryse, zejména pak jídlo a pití.⁶⁴

Jak již bylo uvedeno výše, klasický liberalismus se spojuje zejména s Velkou francouzskou revolucí a podobné ideje je možné nalézt již v anglické revoluci 17. století a americké revoluci 18. století.⁶⁵ Formoval se jako politické stanovisko nově emancipovaných vyšších a středních vrstev a stál v protikladu nejen

⁶⁰ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 189–194.

⁶¹ Více viz HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 92–106.

⁶² HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Aleš Čeněk, 2008. 368 s. ISBN 978-80-7380-137-3. s. 41.

⁶³ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Heslo „liberalismu“. s. 570.

⁶⁴ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 41.

⁶⁵ Tamtéž.

k politickému konzervatismu, ale brzy také vůči marxismu a jiným verzím socialismu. Jak název napovídá, důraz je kladen na svobodu, ústřední postavou je svobodný jednatel a podstatné je jeho sebeurčení, což je pojetí kontrastující s tradičním stavovským společenským uspořádáním, pro které bylo charakteristické, že znaky společnosti byly askriptivní povahy, tedy že byly zvnějšku připsané a na jednotlivci nezávislé.

Liberalismus neměl od počátku čistě politické požadavky, ale také ekonomické, kdy odmítal jakékoliv překážky pro ekonomickou činnost jednotlivců uvnitř státu i v mezinárodním měřítku.⁶⁶ Ideovým základem klasického liberalismu byly starší, raně moderní přirozenoprávní tradice, a zvláště pak myšlenky Johna Locka.⁶⁷ Svoboda jedince a jeho přirozená práva jako lidské bytosti bez ohledu na společenské okolnosti a politické zřízení, ale také Lockova teze, že sféra společenských vztahů, a ekonomické činnosti, předchází stát, čímž oproti němu získává značnou autonomii, byly ideje, které zažehly první revoluce a posléze pomohly podobným právním aktům v dalších evropských i mimoevropských zemích v 19. a 20. století. Toto pojetí svobody se záhy spojilo s ideou demokracie.⁶⁸ V případě klasického liberalismu je možné hovořit jako o takzvaném negativním pojetí svobody, kdy je svoboda chápána jako absence vnějších omezení jednání, tedy lze přeneseně mluvit o „svobodě od“ (nátlaku, překážek, donucení, diktátu státu či jiných lidí).⁶⁹ Základními stavebními kameny liberalismu je důraz na: jednotlivce; svobodu; rozum; spravedlnost; toleranci a rozmanitost.⁷⁰

S pojmem jednatel jde, v případě klasického liberalismu, ruku v ruce pojem individualismus. Je zde kladen důraz na „svobodné individuum“ oproti jakékoliv skupině nebo kolektivu. Výjimečnost a jedinečnost každého člověka vede k požadavku jej chránit, což se také později promítá i v základech moderních dokumentů jako je například *Deklarace práv a svobod občana*.⁷¹ Řadě liberálů

⁶⁶ NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 107–108.

⁶⁷ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 168.

⁶⁸ Pojem svoboda je ovšem vlastní většině (ne-li všem) politickým filosofiím.

⁶⁹ BERLIN, I. *Čtyři eseje o svobodě*. 1. vydání, Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-004-4. s. 219.

⁷⁰ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 44.

⁷¹ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 174.

bylo vlastní pojetí lidské důstojnosti a hodnoty, jenž zastával německý filosof Immanuel Kant, který jednotlivce označil za „účely samy o sobě“ a jako takové nemají být bráni a vnímáni jako prostředky, pomocí nichž se jiní snaží dosahovat svých cílů.⁷² Individualismus a hledání jeho hranic vedle fungující a spravedlivé společnosti však následně vytvoří velký rozkol mezi mnoha směry liberalismu.

Liberální pojetí svobody již bylo nastíněno výše a s přidáním individualismu je patrná oddanost individuální svobodě.⁷³ Politický myslitel a ekonom John Stuart Mill se více opíral o teorii utilitarismu⁷⁴, než o analýzu svobody jako takové, ve svém díle o svobodě obhajuje svobodu tímto způsobem: „*Jedině ta svoboda je hodna svého jména, která nebrání hledati svého dobra vlastním způsobem, jímž nezkracuje se právo jiných a jímž nekřídí se usilování těchto o vlastní právo.*“⁷⁵ Dále uvádí tvrzení, že je oprávněné použít moci proti jednotlivci pouze tehdy, pokud je jeho jednáním způsobena škoda jinému jedinci či skupině jedinců.⁷⁶ Svoboda jedince by měla tedy být maximální s minimálními zásahy a represemi, které přicházejí na řadu až v momentě, kdy je ohrožena svoboda jiných.

Víra v rozum je pro liberální pojetí svobody velice důležitá. Koncept rozumovosti, nastolený osvícenstvím, je v liberalismu zcela zakořeněn, protože svobodný jedinec je vnímán jako racionální bytost, která je schopna provádět na základě svého úsudku ta pro ni nejlepší rozhodnutí. Neznamená to, že jsou jedinci neomylní, mohou dělat špatná rozhodnutí, ale z těch jsou schopni se poučit a příště se chybám vyvarovat. Je zde tedy patrná víra také v pokrok.⁷⁷ i když je pravdou, že slepá víra v pokrok byla vzhledem k historické zkušenosti lidstva revidována.⁷⁸

⁷² HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 44.

⁷³ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 45.

⁷⁴ Tento směr zkoumá zásady dobrého lidského jednání a norem soužití mezi lidmi. Kvalita je poměřována pomocí toho, kolik daný čin přinese užitku, ale nejen danému jedinci, protože v takovém případě by to mohlo mít zjevně antisociální důsledky, nýbrž kolik užitku přibude v celkovém množství. Z různých možností je tedy pak morálně nejlepší taková, která přinese nejvyšší celkové množství užitku pro svět.

⁷⁵ MILL, J. S. *O svobodě I a II*. Praha: J. Otto – Ottovo nakladatelství, 1913. ISBN 001769286. s. 23.

⁷⁶ MILL, J. S. *O svobodě II*. s. 37.

⁷⁷ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 47–48.

⁷⁸ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 174.

Spravedlnost, která je někdy označována v politických idejích jako rovnost, představuje snad největší svár mezi různými liberálními proudy. Zjednodušeně lze říci, že „každý dostane to, co mu náleží“. Zde nastává otázka, co je sociální spravedlnost, a co spravedlnost v užším slova smyslu, která se týká distribuce materiálních odměn a statků. Liberální pojetí spravedlnosti vnímá, že existuje více druhů rovnosti. V rámci lidských práv a svobod se všichni lidé rodí rovni, což je představa, která je vlastní všem liberálním směrům.⁷⁹ Problém nastává z hlediska ekonomického, a s přístupem zcela neregulovaného volného trhu, kde je možné najít obhájce volného trhu s tvrzením, že je možné obhájit nerovnost ve společnosti, pokud byl majetek nabyt řádně a v souladu se zákony, a odpůrce, kteří vidí volný trh jako strůjce nespravedlnosti.⁸⁰

Tolerance a rozmanitost jsou pojmy, které jsou také důležité pro liberalismus a jeho přístup ke svobodě. Jedná se o snášenlivost a akceptaci rozdílnosti mezi lidmi, podpora pluralismu ve společnosti. Není potřeba vždy souhlasit s postoji a hodnotami druhých, ale neupírat právo každého jedince na svůj vlastní názor, hodnoty, postoje, identitu je podstatou etického přístupu v liberalismu.⁸¹

Liberalismus zastřešuje, jako politická filosofie, směry, které se od sebe mohou lišit zcela zásadně, i když vždy stojí na základech, které byly uvedeny. Za ty nejvýznamnější lze považovat tyto: utilitarismus; egalitární liberalismus; neoliberalismus; komunitarismus.⁸²

⁷⁹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 48–49.

⁸⁰ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 170.

⁸¹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 50–51.

⁸² Více viz NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 107–120.

2.2.3. Socialismus

Původ slova socialismus pochází z latinského „*societas*“, což znamená společenství či spolek⁸³, a „*socius*“, tedy druh,⁸⁴ případně ze slovesa „*sociare*“ mající význam sdružovat a sdílet⁸⁵, a ve spojitosti s politikou bylo poprvé zmíněno ve Spojeném království v roce 1827 v časopise *Co-operative Magazine*. Stejně jako u konzervatismu či liberalismu ani socialismus není možné označit jako jednotný směr, proud, či učení, ale je možné na něj pohlížet spíše jako na komplex propojených argumentů.⁸⁶

Socialismus jako takový vzniká v 19. století, i když se jeho raní zastánci a protagonisté odvolávají na díla a myslitele z dob mnohem starších, ať už k Platónově Ústavě, Utopii Thomase Mora či k myšlenkám, ne tak starým, utopických socialistů, kteří však toto přívzisko dostali až později. Stěžejní dobou pro formování socialismu byla průmyslová revoluce a ústřední postavou byl bez pochyb dělník, který se stal hlavním bodem zájmu. Apel na volný trh, jež rezonoval v mnoha zemích 19. století, dal do rukou továrníkům naprostou volnost při stanovování mezd či pracovních podmínek. To vedlo k jevům, jako byly velmi nízké mzdy, dlouhé pracovní doby, které nezřídka dosahovaly výše dvanácti hodin, dětská práce, a to vše trpěné pracujícími z důvodu reálné hrozby nezaměstnanosti a úpadku do ještě větší chudoby. Mimo to byla nově vzniklá dělnická třída dezorientovaná, protože ji tvořila především první generace městského obyvatelstva, pro které byly podmínky práce a života, ovlivněné průmyslem, zcela neznámé. K tomu také scházely společenské instituce, který by mohly dát těmto lidem stálost a smysl. Proto první socialisté začali hledat jakousi radikální, či revoluční, alternativu k průmyslovému kapitalismu.⁸⁷

Jak bylo zmíněno výše, socialismus představuje zejména argumenty, které jsou vlastní několika od sebe se lišícím proudům. Společné však budou hodnoty, které

⁸³ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. II. svazek*. Heslo „socialismus“. s. 1006.

⁸⁴ BEJLOVEC, J., JANDA, J., KAMÍNKOVÁ, E. *Latina pro vysoké školy*. 1. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. ISBN 80-04-26464-6. s. 266.

⁸⁵ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 111.

⁸⁶ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 199.

⁸⁷ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 111.

vyznávají všechny směry vycházející ze socialismu, a to pospolitost; spolupráce; rovnost; společenská třída; (společné) vlastnictví.⁸⁸

Myšlenka pospolitosti je založena na představě, že na rozdíl od pojetí konzervativního či liberálního lidské chování není ze své podstaty sobecké, k tomu jsou lidé vedeni špatným společenským uspořádáním. Lidem je naopak vlastní se podílet na společnosti, které jsou součástí, a jednotlivce není možné jednoduše oddělit.⁸⁹ Pospolitost, i když doplněná o přídavná jména, jako například slovo národní, byla zneužívána i v propagandě extrémních forem politických ideologií, nejpatrněji snad u nacionálního socialismu.⁹⁰

Spolupráce úzce souvisí s pospolitostí, protože jsou-li lidé společenší, budou chtít spíše spolupracovat než si konkurovat. Socialisté věří, že konkurence staví lidi proti sobě, zatímco práce ve prospěch společnosti má i morální význam, vede totiž k úsilí o obecné dobro a k odpovědnosti za své okolí.⁹¹

Za sociální rovnost je v souvislosti se socialismem považována takzvaná rovnost výsledků. Problémy nerovnosti, podle socialistů, nejsou způsobeny nerovnými schopnostmi lidí, ale nerovným zacházením ze strany společnosti. Důležitá je morální hodnota všech lidí, proto nemají být nerovnosti ve schopnostech příčinou nerovné odměny.⁹² Z toho je vyvoditelné, že liberální rovnost příležitostí a formální rovnost ve smyslu právním a politickém nepostačují, protože přehlíží nerovnosti vyplývající ze samotné struktury kapitalistického systému. a rovnost příležitostí pouze nerovnost ve společnosti legitimizuje. Spravedlnost požadovaná socialisty je taková, která s lidmi zachází rovně (nebo alespoň rovněji), pokud jde o odměny a materiální podmínky.⁹³

Označení „společenská třída“ se používá pro skupiny lidí podobného sociálního a ekonomického postavení ve společnosti. Ta je tak rozdělena do tříd a toto

⁸⁸ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 199.

⁸⁹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 113–115.

⁹⁰ BALCAROVÁ, J. „Práce šlechtí“: *Sudetoněmecká dobrovolná pracovní služba v meziválečném Československu*. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4681-7. s. 22.

⁹¹ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-85947-56-0. s. 450–451.

⁹² DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 201.

⁹³ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 116.

dělení je podle socialismu důležitější než jakákoliv jiná dělení ve společnosti. Raný socialismus charakterizoval kapitalistickou společnost pomocí akcentace dělení zejména do dvou tříd, buržoazie (vlastníci výrobního faktoru kapitálu) a proletariát (dělnickou pracující třídu). Pozdější socialistické směry ovšem od tohoto vnímání dělení společnosti (minimálně částečně) ustupují, protože došlo k proměně společnosti. V průběhu let došlo k poklesu počtu tradičního dělnictva a k deindustrializaci ekonomik valné části světa.⁹⁴

Možná tou nejzásadnější otázkou pro raný socialismus byla otázka vlastnictví, a to zejména vlastnictví výrobního faktoru kapitálu. Socialismus obhajoval veřejné (společné) vlastnictví, nikoliv však vlastnictví předmětů osobní potřeby, ale právě výrobních prostředků. Kapitál byl převážně chápán jako výsledek výroby a služeb, tedy produkt společenské snahy, a jako takový má podle socialistů být společným vlastnictvím. Soukromé vlastnictví je zde chápáno jako hlavní zdroj nerovnosti ve společnosti a potenciální příčina sociálních konfliktů.⁹⁵ Stejně jako v předchozím případě však modernější socialistické směry upouštějí od požadavku veřejného vlastnictví a soustředí se především na problematiku sociální spravedlnosti a rovnosti.⁹⁶

Jak bylo uvedeno výše, socialismus není ucelený směr, ale uvedené argumenty rezonují více či méně hlasitěji v různých politických ideových proudech, kterými jsou zejména: marxismus; sociální demokracie; a „třetí cesta“^{97, 98}

2.2.4. Marxismus a komunismus

Politická filosofie, která je se socialismem spjata, jedna z nejvlivnějších filosofí pro politický vývoj posledních dvou století, je bezpochyby marxismus. Pod tento název je možné vztáhnout heterogenní skupinu přístupů, pro které je společným jmenovatelem myšlenky z Karla Marxe. Marxismus je více než politickou filosofií, je také ekonomickou naukou a sociologickou teorií společnosti. Opírá se

⁹⁴ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 201–202.

⁹⁵ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 450.

⁹⁶ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 121.

⁹⁷ V některých ohledech se tím třetí cesta překrývá, či přímo spojuje s komunitarismem, který byl již uveden výše u směrů liberalismu.

⁹⁸ Více viz HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 128–154.

o přesvědčení, že základním momentem sociálního života jsou způsoby, kterými lidé zpracovávají či využívají přírodu k uspokojování svých potřeb. Primární jsou ekonomické činnosti, protože od nich se odvíjí obsah všech ostatních oblastí činnosti člověka (politika, věda, právo, umění či náboženství). Z tohoto předpokladu vychází i základní rozvrstvení společnosti, do dvou hlavních (protikladných) tříd, kapitalistů a proletářů, neboli těch, kteří vlastní výrobní prostředek kapitálů, a těmi, kteří jej nevlastní a mohou nabídnout pouze svou vlastní práci.⁹⁹ Konflikt mezi těmito dvěma skupinami považuje Marx za nevyhnutelný, protože už ve své době pozoruje, že toto uspořádání vzniklo v minulosti, ale v dané době je již nadbytečné, protože pokrok umožnil všem členům společnosti žít v dostatku. Toto je jádrem jeho kritiky kapitalismu 19. století a věří, že kapitalismus bude nahrazen komunismem, společenským uspořádáním bez sociální nespravedlnosti a vykořisťováním slabších těmi silnými.¹⁰⁰

Původní Marxovy myšlenky se dočkaly mnoha doplnění, jako například marxismus-leninismus, který se stal doktrínou zástupu států zejména v druhé polovině minulého století, ale obecně je možné marxismus rozdělit minimálně do tří podob, klasického marxismu, ortodoxního komunismu a moderního marxismu. První byla již zmíněna, druhé se bude věnovat samostatná kapitola, ale je vhodné zmínit, že na formování třetí podoby, moderního marxismu, měly značný vliv po druhé světové válce různé myšlenkové proudy a mezi nejvýznamnější patřila takzvaná frankfurtská škola. Je zcela logické, že kromě řady následovníků a pokračovatelů měly Marxovy teze i velké množství odpůrců, ale i tak nelze popřít významný dopad, který jeho myšlenky na svět měly.¹⁰¹

Pojem komunismus pochází z latinského „*communis*“, které se překládá jako patřící všem¹⁰² či prostě jako společné¹⁰³, a je spjat s výše rozebraným marxismem a postavou Karla Marxe. Jak ovšem bylo také výše zmíněno, Marxe

⁹⁹ NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 120–124.

¹⁰⁰ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 283–285.

¹⁰¹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 128–140.

¹⁰² PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Heslo „komunismus“. s. 511.

¹⁰³ ŠENKOVÁ, S. *Latinsko-český česko-latinský slovník*. 3. vydání, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005. ISBN 80-7182-144-6. Heslo „communis“. s. 25.

doplnili další myslitelé, čímž vznikly směry, které následně byly, na rozdíl od Marxových myšlenek v čisté podobě, aplikovány v politické realitě.

I Marx navazoval na jiné myslitele, ale komunismus vnímal jako konečný pozitivní stav bez soukromého vlastnictví a jako návrat člověka k sobě samému. V konečném důsledku neměl být potřebný ani stát, protože jej beztřídní společnost nebude potřebovat. Pouze po přechodnou dobu, než společnost dojde ke kýženému stavu, bude vládnout proletariát.¹⁰⁴ Komunismus, který přichází ve 20. století, se ovšem výrazně lišil od představ Marxe a Engelse. Jednak komunistické strany, které ve 20. století vznikaly, měly své kořeny v klasickém marxismu, ale musely své teorie přizpůsobit úkolům získání a udržení moci. Dále na vznikající komunistické režimy měly vliv historické události, protože často vznikaly v zaostalých a zemědělských zemích, jako bylo Rusko a Čína, místo ve vyspělých zemích tehdejšího světa. To vedlo nejen k tomu, že městský proletariát byl málo početný a nezkušený, a tak v podstatě neschopný provést skutečnou třídní revoluci, čímž se k vládě dostaly místo proletariátu komunistické elity, ale také k tomu, že hlavním politickým úkolem se stal ekonomický rozvoj.¹⁰⁵

Právě v Rusku, kde v roce 1903 dochází k rozkolu uvnitř sociálně demokratické strany a k rozštěpení na umírněné menševiky a radikální bolševiky, se vůdcem bolševiků stává Vladimír Iljič Lenin, pod jehož vedením se jim daří roku 1917 svrhnout carskou autokracii. a Říjnová revoluce roku 1917, která vede k vítězství bolševiků, umožní Leninovi zahájit sociální a politickou přeměnu země podle jeho vlastních představ o diktatuře proletariátu.¹⁰⁶ Leninovy myšlenky odrážely jeho zájem o uchopení moci a nastolení vlády komunistů. Zůstával věrný myšlence revoluce, protože věřil, že parlamentní politika je buržoazní klam, který má vzbudit v proletariátu mylný dojem, že politická moc je realizována skrze volební urny. Lenin na rozdíl od Marxe nevěřil, že proletariát bude schopen revoluci provést sám, a vytvořil učení o dělnické avantgardě integrované v komunistické straně a sestávající z profesionálních revolucionářů, kteří probudí

¹⁰⁴ HOSFELD, R. *Karel Marx: Životopis intelektuála*. Praha: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-330-0. s. 78.

¹⁰⁵ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 132.

¹⁰⁶ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 235.

masy a dovedou je k vítězné revoluci. Lenin se dále odchyloval od Marxova učení i v tom, že požadoval diktaturu proletariátu, který nahradí buržoazní vládu, a tak se bude defacto jednat o buržoazní stát, avšak bez buržoazie. Neméně podstatným prvkem Leninových teorií byla i myšlenka imperialismu, jakožto vrcholného stádia kapitalismu, který se snaží pronikat do méně vyspělých zemí za účelem kumulace zisku.¹⁰⁷

Po smrti Lenina pokračuje na jím postavených základech Stalin, který připojuje svou doktrínu „socialismu v jedné zemi“, která oznamovala, že Sovětskému svazu se může povést „vybudovat socialismus“ i bez revoluce v mezinárodním měřítku. Dále Stalin zcela likviduje kapitalistický trh a nahrazuje jej centrálním plánováním.¹⁰⁸ Jím nastolenému režimu se často říká stalinismus, který bývá šířeji používán jako označení represivních typů komunistických režimů.¹⁰⁹

Na Stalina navazují další, jako například čínský komunistický vůdce Mao Ce-tung, ale je možné najít i silné názorové odpůrce, jako byl například Lev Davidovič Bronštejn alias Trockij, který se hlásil k odkazu Lenina a bolševismu, ale odmítal stalinistické doktríny, a tak musel nakonec ze Sovětského svazu uprchnout.¹¹⁰

I západní Evropa měla své komunistické směry, ty často reagovaly na nedemokratický vývoj v SSSR a nezdědka bývají shrnovány pod jednotný pojem „eurokomunismus“. Ten bývá definován jednoduše jako odklon evropských komunistických stran od Moskvy a často je jeho počátek spojován s jménem reformního komunisty Antonia Gramsciho.¹¹¹

¹⁰⁷ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 133.

¹⁰⁸ Tamtéž. s. 135.

¹⁰⁹ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 481.

¹¹⁰ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 99–101.

¹¹¹ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 102–103.

2.2.5. Nacionalismus

Nacionalismus se jako pojem objevuje poprvé v 18. století¹¹², i když slovo národ, odvozené od latinského „*nasci*“, tedy narodit se¹¹³, je známé již od 13. století.¹¹⁴ Alternativně je možné význam odvozovat z latinského „*nationalis*“, s významem národní, či „*natio*“, tedy rod, národ či kmen.¹¹⁵

Původním významem „národa“ bylo lidské plemeno nebo rasa, význam politický však získává až koncem 18. století v souvislosti s Velkou francouzskou revolucí, když se skupiny a jednotlivci začínají označovat jako „nacionalisté“. Důvodem bylo, že nová doktrína suverenity lidu si vyžadovala či vynutila zcela nové pojetí kolektivní identity uvnitř státu, namísto dřívějšího spojovacího prvku věrnosti panovníkovi.¹¹⁶

Kolem poloviny 19. století získává nacionalismus ještě na větší důležitosti a stává se politickým hnutím, které významně přispívá k zažehnutí revolucí, které se Evropou prohnaly v roce 1848. V určitých ohledech se nacionalismus stal nejpřitažlivějším a nejúspěšnější politickou ideou, když po více než dvě století pomáhal tvořit a přetvářet dějiny v mnoha částech světa. Hlavní prvky této ideologie tvoří nová definice národa, organické společenství, sebeurčení a politika identity.¹¹⁷

Národ představuje kategorii spornou, je možné jej uchopit takzvaně „objektivně“ či „subjektivně“. Objektivní chápání národa pokládá za důležitý symbol jazyk, a ačkoliv existuje závazný soupis dalších kritérií, řadí se sem často dále náboženství, etnicita či společné dějiny a tradice. Důležitým znakem se stává také společné teritorium. Subjektivní uchopení národa pak vyplývá z přihlášení se k národu daným jedincem.¹¹⁸ V praxi se často objektivní a subjektivní přístupy k národu překrývají. Do problematiky ovšem vstupuje další rozdělení pojetí, a to

¹¹² DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 215.

¹¹³ QUITT, Z., KUCHARSKÝ, P. *Česko-latinský slovník starověké a současné latiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-16903-1. Heslo „*nasci*“. s. 310.

¹¹⁴ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 155.

¹¹⁵ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Heslo „nacionalismus“. s. 664.

¹¹⁶ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 29.

¹¹⁷ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 155–159.

¹¹⁸ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 218.

takzvaně exkluzivní a inkluzivní. Vylučující pojetí národa, tedy exkluzivní, vnímá národ jako organickou jednotku, v níž se členové vyznačují společnou identitou, ta bývá založena na společných předcích. Tím je znemožněno zahrnout do národa imigranty a všechny, kdo se odlišují od majority. Otevřené pojetí národa, tedy inkluzivní, určuje národ na základě občanství, to není vázáno na biologické determinanty, což umožňuje vznik národů multietnického charakteru.¹¹⁹ První pojetí se však často skládá z historického mýtu a pseudobiologie, což může vést k xenofobii a rasismu.¹²⁰

Organické společenství je prvek, na kterém se, na rozdíl od definování národa, nacionalisté shodnou. Podle tohoto názoru je lidstvo zcela přirozeně rozděleno na různé národy, které mají svébytnou identitu a povahu. Tím podle nacionalistů vzniká „vyšší stupeň“ loajality k národu, než kterékoliv jiné sociální skupině či jinému kolektivnímu uskupení.¹²¹ Sebeurčení je možno zjednodušeně charakterizovat jako cíl nacionalismu na vytváření „národních států“, ať už za pomoci sjednocování či naopak získávání samostatnosti.¹²²

Politika identity je charakteristická pro všechny formy nacionalismu a jsou zde zejména dva přístupy: prvním je kulturní nacionalismus, který zdůrazňuje obrodu národa jako určité specifické civilizace, a nikoliv jen jakéhosi uzavřeného politického společenství; a druhý je etnický nacionalismus, který staví do popředí lojalitu k určité specifické populaci.¹²³ Tento jev byl patrný například u černošské populace v USA, protože v daném případě se objevuje spíše apel na společné kulturní zázemí než na skutečnou etnicitu, která je v případě amerických černochoů obtížně definovatelná.¹²⁴

Nacionalismus se postupně spojoval s výše uvedenými třemi ideologiemi s tím, že jeho spojení s konzervatismem vedlo k politice národního soupeření. To spolu s kolonialismem a imperialismem následně uvrhlo svět do první světové války.

¹¹⁹ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 32.

¹²⁰ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 317.

¹²¹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 162–165.

¹²² DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 220.

¹²³ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 166.

¹²⁴ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 40.

Nacionalismus se posléze stává více šovinistickým a xenofobním, a to nejen v Německu, které válku prohrálo, i když zde je tento jev velice patrný. To, jak bylo naznačeno výše, vedlo k rozmachu antisemitismu a rasismu, tedy jedněm ze základních kamenů nacionálního socialismu (nacismu).¹²⁵

2.2.6. Ekologismus a environmentalismus

Pojem ekologie pochází z řeckého „oikos“ mající význam dům či prostředí¹²⁶ a poprvé jej použil německý zoolog Ernst Haeckel roku 1866. Haeckel jím chtěl označit výzkum vztahů živočicha k jeho organickému i neorganickému prostředí. Ve 20. století se ekologie stala součástí biologie, která studuje vztahy mezi živými organismy a jich prostředím, postupem času se ovšem stala pojmem politickým, protože zejména od 60. let minulého století začala narůstat různá ekologická neboli „zelená“ hnutí, jejichž primárním cílem je ochrana životního prostředí. a od 70. let tento cíl postupně přebíraly politické strany, které se na danou problematiku začaly zaměřovat. První takovou stranou byli němečtí Zelení (die Grünen) a počet podobných stran se neustále zvyšoval.¹²⁷ Tím přišla potřeba pojmenovat tyto teorie a ideje spojené s tezí, že lidský život lze pochopit jedině v kontextu světa přírody, a ujalo se označení environmentalismus, jež bylo používané zhruba od 50. let minulého století. Environmentalismus stojí v opozici k antropocentrickému přístupu, který vnímá člověka jako střed veškerého dění, což z něj činí alternativu ke všem ostatním ideologiím, jež se opírají o názor, že příroda je pouze zdrojem lidských potřeb a jako taková by měla být svévolně využívána lidmi k naplňování jejich cílů a tužeb. Pojem environmentalismus často také bývá využíván jako označení umírněnějšího přístupu k životnímu prostředí založeném zejména na postupných reformách. Naopak pojem ekologismus, který je brán jako užší, protože se soustředí na konkrétní politický postoj a na sociopolitickou změnu.¹²⁸

¹²⁵ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 317–319.

¹²⁶ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Heslo „ekologie“. s. 238.

¹²⁷ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 255.

¹²⁸ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 238.

Na rozdíl od hlavních tří politických ideologií (konzervatismu, liberalismu a socialismu) se nezabývá otázkou jedince ve společnosti a neuvažuje v rovinách společenských vrstev či třídních hierarchiích. Podstatné nejsou ani otázky národa jako pro nacionalismus, či genderové otázky jako v případě feministické politické filosofie. Člověk z ekologického pohledu není pánem nad přírodou, ale pouze její součástí. Z této premisy vyplývají hlavní témata ekologismu, kterými jsou ekologie; holismus; udržitelnost; environmentální etika; seberealizace.¹²⁹

Ekologové se v zásadě shodují, že je to právě člověk, kdo narušil rovnováhu ekosystémů, tedy světa přírody. Propojením ekologických myšlenek a ekologického přístupu došlo k vyprofilování dvou názorů, na které upozornil ve svém článku Arne Naess¹³⁰. Jedná se o takzvaný přístup hlubinné ekologie, která zcela odmítá koncept nadřazenosti člověka ostatním živočišným druhům a přírodě jako takové. a o přístup takzvaně povrchní (někdy uváděné jako mělké) ekologie, která se snaží o změny v přístupu k životnímu prostředí, avšak za respektování lidských potřeb.¹³¹ Holismus ve spojitosti s ekologismem znamená, že přírodu je nutno brát vždy jako celek, a ne jako sumu jednotlivých součástí. Udržitelnost si klade za cíl nakládat přírodními zdroji takovým způsobem, aby lidstvo nevyčerpalo zdroje a nenarušilo nenávratně biosféru, která drží lidstvo při životě. V tomto ohledu opět záleží, zda půjde o „hlubinný“ či „povrchní“ přístup k problému a jeho řešení.¹³² Environmentální etika má za cíl aplikovat morální standardy a hodnoty vypracované ve vztahu k lidem i na jiné druhy a organismy.¹³³ Jako příklad je možné uvést „práva zvířat“, ať už v podpoře uvědomělé a ohleduplné péči o ně, či hnutí prosazující „osvobození zvířat“, které vychází z toho, že zvířata jsou vnímající bytosti, a tak mohou trpět stejně jako lidé.¹³⁴ a v neposlední řadě se ekologismus více než jiné ideologické politické směry zaměřuje na povahu lidské citlivosti a seberealizace, kdy soudí, že vývoj

¹²⁹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 256–257.

¹³⁰ NAESS, A. The Shallow and The Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary. *Inquiry*, 1973 16. ISSN 0020-174X. s. 95–100.

¹³¹ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Heslo „hnutí ekologické“. s. 367–369.

¹³² DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politikologie*. s. 239–240.

¹³³ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 267.

¹³⁴ SINGER, P. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3. s. 20.

lidstva se dostal do „nebezpečné nevyváženosti“, kdy lidé disponují dostatečnými znalostmi a materiální bohatstvím, ale schází jim relevantní důvody jak a proč žít. Zjednodušeně řečeno lidstvo sice ví, jak dosáhnout uspokojení svých tužeb, ovšem nedisponuje dostatečnou moudrostí k tomu, aby dokázalo posoudit, jaký mají tyto tužby smysl nebo zda jsou vůbec rozumné.¹³⁵

Ekologismus se neřídka kdy propojoval či se inspiroval dalšími politickými ideologiemi, a tak vznikly proudy obsahující další hodnoty. Jedná se zejména o ekosocialismus, který často čerpá z myšlenek Karla Marxe, či věří, že je to právě kapitalismus, který škodí životnímu prostředí, ekoanarchismus, kde se propojuje odmítnutí nadvlády člověka nad člověkem s odmítnutím nadvlády člověka nad přírodou, a ekofeminismus, který spatřuje patriarchát jako viníka devastace životního prostředí.¹³⁶

2.2.7. Feministická politická filosofie

V rámci hledání sociální rovnosti a spravedlnosti se dostává na světlo také otázka, zda existuje rovnost mezi muži a ženami. Na základě tohoto položeného dotazu, respektive na základě záporné odpovědi na něj, vzniká koncem 19. století feminismus. i když do politického slovníku se dostává tento pojem až v 60. letech 20. století.¹³⁷ Původ slova feminismus je přeložené z francouzského „féminisme“¹³⁸, které je odvozeno od latinského „*femina*“, tedy žena¹³⁹.

Feministické myšlení lze rozdělit do tří vln. První vlna trvající od konce 18. století do poloviny 20. století usilovala o dosažení politické rovnoprávnosti žen a měla z větší části liberální kořeny. Druhá vlna probíhající přibližně od 60. let do 80. let minulého století byla ve znamení úsilí o překonání diskriminace žen ve společnosti. Třetí vlnou, která probíhá od 90. let minulého století až do dnešní

¹³⁵ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 268.

¹³⁶ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 241–242.

¹³⁷ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 112.

¹³⁸ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 245.

¹³⁹ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Heslo „feminismus“. s. 308.

doby, rezonuje kritika staršího feminismu a většího zájmu o otázky plurality a rozdílnosti s příklonem k poststrukturalistické teorii.¹⁴⁰

Jako většina dalších zde uvedených politických filosofii, ani feminismus není jednotným politickým učením a nastoluje celou řadu témat, nejzávažnější jsou tato: odlišení veřejného od soukromého; patriarchát; pohlaví a gender; rovnost a rozdílnost.¹⁴¹

Politika bývá chápána jako něco patřícího do veřejného života, a nikoliv do života soukromého, je však dobře známé feministické heslo „osobní je politické“, kterým feministky poukazují na nerovnou dělbu práce v domácnosti či na nedostatečné společenské (a ekonomické) docenění „ženských“ druhů práce (například péče o rodinu) a požadují nápravu této nerovnosti politickými prostředky.¹⁴² Patriarchát představuje pro feministky symbol rozdělení genderu, který je, stejně jako v jiných politických filosofiih třída, rasa nebo náboženství, významným společenským dělítkem. Jedná se o nadvládu mužů prostupující celou společností, nadvláda otce či manžela v rodině až po nadvládu mužů ve všech institucích. V rámci feminismu ovšem nepanuje přesná shoda, jak přesně patriarchát vymezit či jakým způsobem mu čelit.¹⁴³ Pro feminismus nejsou termíny pohlaví a gender synonyma. Pohlaví se týká přirozených biologických rozdílů mezi muži a ženami, zatímco gender představuje pojem z oblasti kultury a pojmenovává různé role, které jsou mužům i ženám přiřazovány společností. Feminismus je často vnímán jako hnutí za dosažení rovnosti pohlaví. i zde však panují nejasnosti, protože se feministky přiklání k různým, často protichůdným, představám o rovnosti a některé feministické proudy rovnost zcela odmítaly a zdůrazňovaly pojem rozdílnost. V liberálním pojetí feminismu rovnost znamená rovný přístup k veřejné sféře, socialistické pojetí feminismu požaduje rovnost v sociální oblasti, a radikální feministky požadují rovnost i v rodinném a osobním životě, tedy rovnost například v péči o děti. Naopak feministky kladoucí důraz na rozdílnost tvrdí, že nechtějí „být jako muži“, ale naopak zaujímají „proženský“

¹⁴⁰ NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 126.

¹⁴¹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 234.

¹⁴² NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 127.

¹⁴³ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 249.

postoj. Staví tak do popředí tvořivost a vnímavost žen místo agresivního a soutěživého přístupu mužů.¹⁴⁴ Právě akcentování rozdílnosti v psychologickém vývoji mezi ženami a muži nemusí nutně vést ke zpochybnění způsobilosti žen se uplatňovat v pozicích moderního administrativního a výrobního aparátu. Naopak některé myšlenkové feministické proudy staví empatii a schopnost pečovat o bytosti (včetně sebe samých) do čela vlastností ženské vybavenosti dané pozice vykonávat.¹⁴⁵

Je možné nalézt celou řadu feministických proudů, ale k těm nejsilnějším patří zejména: radikální feminismus; liberální feminismus; a socialistický feminismus.¹⁴⁶

2.2.8. Fašismus

Ke zrodu fašismu dochází po první světové válce ve zdecimované Itálii, kde Benito Mussolini, vydavatel ultranacionalistického listu „*Il Popolo d'Italia*“, zakládá z vojenských vysloužilců první úderný sbor „*Fasci Italiani di combattimento*“.¹⁴⁷ Právě slovo „*fascis*“, které znamená svazek či otep¹⁴⁸, bylo zprvu v Itálii používáno od 90. let 19. století zpravidla pro politické skupiny revolučních socialistů a teprve později s přispěním Mussoliniho dostal pojem ideologického významu. Znakem se následně stal takzvaný „*fascis*“, tedy svazek jilmových prutů s vetknutou sekerou, což byl odznak úředníků antického Říma.¹⁴⁹

Definice fašismu je komplikovaná, na čemž se shoduje naprostá většina autorů, kteří se problémem zabývají. Raymond Aron považuje fašismus spíše za „politické“ či „sekulární náboženství“.¹⁵⁰ Andrew Heywood nevnímá fašismus přímo jako ideologii, ale spíše jako hnutí, případně též náboženství, protože fašismus vypadá spíše jako sesbíraný shluk idejí a je jako historický fenomén natolik složitý, že je těžké určit hlavní principy či nějaké „fašistické minimum“.¹⁵¹

¹⁴⁴ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 237–241.

¹⁴⁵ NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. s. 127.

¹⁴⁶ Více viz DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 250–251.

¹⁴⁷ MILZA, P. *Mussolini*. Praha: Volvox Globator, 2013. ISBN 978-80-7207-894-3. s. 225.

¹⁴⁸ QUITT, Z., KUCHARSKÝ, P. *Česko-latinský slovník starověké a současné latiny*. Heslo „*fascis*“. s. 658.

¹⁴⁹ PASÁK, T. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999. ISBN 80-7252-017-2. s. 9.

¹⁵⁰ ARON, R. *Historie XX. století*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0778-4. s. 209.

¹⁵¹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 211.

a Blackwellova encyklopedie politického myšlení definuje fašismus jako ideologii i jako revoluční hnutí zároveň.¹⁵² S poměrně komplikovanou definicí přichází Roger Griffin, který fašismus vnímá jako svého druhu politickou ideologii mající mýtické jádro, které představuje ve svých rozličných permutacích palingenetickou¹⁵³ podobu populistického ultranacionalismu.¹⁵⁴ S lépe uchopitelnou definicí přichází český politolog Jan Charvát: „*Fašismus vychází z kombinace myšlenek syndikalismu, totalitního státu a šovinismu. Odmítá liberální demokracii s její definicí státu coby instituce určené k ochraně individuálních práv a vnímá stát jako přirozené společenství. Politický fašismus představuje syntézu expanzivního nacionalismu a antimarxistického socialismu. V jeho jádru nalezneme odmítnutí materialismu, který je pro fašisty představován liberalismem, marxismem a demokracií. Právě toto odmítnutí liberalismu a demokracie umožnilo propojit zdánlivě neslučitelné doktríny nacionalismu a radikálního socialismu.*“¹⁵⁵

Přes složité definice najdeme prvky, které budou fašismu bez pochyby příslušet. Jedná se o antiracionalismus; boj; vůdcovství a elitismus; socialismus; ultranacionalismus.¹⁵⁶

Antiracionalistická povaha fašismu tkví v tom, že namísto intelektu a abstraktního myšlení sází na lidské pudy a emoce. Mussolini pokládal teorie či ideje spíše jako prostředky k vyvolání emocí a burcování k jednání.¹⁵⁷ Boj je podle fašistů přirozenou a jedinou cestou pokroku lidstva a jedná se o neustálý boj, neustálou revoluci.¹⁵⁸ Jako ideovou oporu si zde berou takzvaný sociální darwinismus a teorii „přirozeného výběru“. Fašismus vidí společnost rozdělenou do tří hlavních skupin: první je neomylný vůdce; dále vojenské elity, které jsou výhradně mužskou záležitostí a mající schopnost umět se obětovat; a slabé

¹⁵² MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 109.

¹⁵³ Jedná se o koncept znovuzrození používaný v různých kontextech ve filosofii, teologii, politologii i biologii.

¹⁵⁴ GRIFFIN, R. *Fašismus: Úvod do komparativních studií fašismu*. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4029-7. s. 56–57.

¹⁵⁵ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 66.

¹⁵⁶ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 211.

¹⁵⁷ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 226.

¹⁵⁸ O'SULLIVAN, N. *Fašismus*. 1. vydání, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995. ISBN 80-7325-001-2. s. 137.

nečinné masy, které zůstávají nevědoucí.¹⁵⁹ Ačkoliv fašismus aktivně vystupuje proti socialismu prosazujícímu, na rozdíl od fašismu, rovnost všech, je možné najít shodné prvky. Nejen, že někteří fašističtí aktivisté z řad nižší střední třídy pociťovali odpor ke kapitalismu, ale především fašismus prosazuje kolektivismus a povyšuje společenství nad jednotlivce stejně jako socialismus. Navíc reálná fašistická hospodářská politika regulující kapitalismus se často socialismu blížila.¹⁶⁰ Podle O'Sullivan¹⁶¹ ovšem socialismus není integrální součástí fašistického ideálu, ale spojení fašismu se socialismem bylo spíš nástrojem, pomocí kterého fašismus nastolí jednotu ve společnosti.

Ultracionalismus je formou šovinistického a výbojného nacionalismu, který akcentuje soupeření mezi národy a hlásá nadřazenost některých národů nad jinými. Je zde patrná snaha „probudit“ intenzivní a militantní vědomí národní identity v příslušnících daného národa. Využívány k tomu mohou být „slavné dny“ historie národů, například v případě Itálie se jednalo o velkou Římskou říši.¹⁶²

V ekonomické oblasti se Mussolini pokusil nastolit tzv. autoritářský korporativismus, který měl být alternativou nejen k volnému trhu, ale i k centrálnímu plánování. Byla zde patrná snaha o přímou politickou kontrolu nad průmyslem a pracujícími lidmi. Předobrazem tohoto systému měl být středověký cechovní systém a společnost měla být organizována do jednotlivých korporací podle pracovního zařazení. Korporace měly zajistit přirozenou stratifikaci podle zaměstnání a tím překonat a nahradit roztříštěnost politické scény. Dále měly plnit ekonomickou roli a určovat směr výroby na základě informací odborníků. Ve své podstatě šlo o koncepci odborových svazů, což Mussolini okopíroval od svého učitele, syndikalisty George Sorela.¹⁶³

¹⁵⁹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 214–216.

¹⁶⁰ DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. s. 227.

¹⁶¹ O'SULLIVAN, N. *Fašismus*. s. 93–97.

¹⁶² HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 218–219.

¹⁶³ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 66.

2.2.9. Nacismus

Jasně definovat ideologii nacismu je snad ještě obtížnější, než tomu je v případě fašismu. Nenapomáhá tomu ani fakt, že někteří vědci řadí tyto ideologie k sobě, jako například O'Sullivan či Heywood, ovšem jiní autoři je striktně oddělují a prosazují představu, že (německý) nacismus se nechal (italským) fašismem inspirovat, ale dále se rozvíjel již samostatně a došel v mnoha ohledech dál.

Stejně zásadní jako byla pro fašismus Itálie a postava Benita Mussoliniho, bylo pro nacismus důležité Německo a postava Adolfa Hitlera. Ten roku 1919 vstoupil do malé strany Deutsche Arbeiterpartei (DAP), tedy Německé dělnické strany, kterou založil o třičtvrtě roku dříve Anton Drexler. Strana měla silně antisemitský a nacionální program. Velmi záhy se Hitler ujímá propagandistické činnosti a mimo jiné mění název strany na National-sozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP), tedy Národně socialistická dělnická strana. Dva roky po svém vstupu se Hitler stává vůdcem strany. Ke konci roku 1923 se po vzoru italských fašistů snaží nacisté v Mnichově o puč, který však končí nezdarem a Adolf Hitler se ocitá ve vězení. V něm strávil pouze několik měsíců, které ovšem využil k napsání knihy *Mein Kampf* (Můj Boj), na jejímž sestavení se nepodílel Hitler sám a která se stala programovým základem nacistické strany a oficiální biblí nacismu. Po pobytu ve vězení se Hitler a vedení strany rozhoduje pro uchvácení moci legální cestou, což se jim i díky přízni (tedy z jejich pohledu) událostí, jako byly například dopady Velké hospodářské krize na Německo, daří, až následně zavádí nejen v Německu, ale i zabraných územích, nacistickou diktaturu. Ta stála za rozpoutáním války a vyvražděním milionů lidí.¹⁶⁴

Samotný Hitler se snažil nacismus jednoduše vysvětlit pomocí sousloví „nacionální socialismus“, kdy mluvil o sjednocení obou protichůdných táborů nacionalismu a socialismu v Německu.¹⁶⁵ Tato definice však rozhodně není dostačující, a jak již bylo zmíněno, najít vyhovující definici je skoro nemožné. Proto se někteří vědci omezují na výčet prvků, které nacismus obsahuje. Sestává se z antikomunismu, antiliberalismu, antidemokratismu, a staví na nacionalismu,

¹⁶⁴ PASÁK, T. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. s. 19–21.

¹⁶⁵ O'SULLIVAN, N. *Fašismus*. s. 93.

rasismu, antisemitismu, agresivní zahraniční politice, politice vůdcovského principu, víře v pokrok dosažený agresí a z přesvědčení, že je nutné a blahodárné vést rasový konflikt v mezinárodním měřítku, jež povede ke zničení podřadných ras a vytvoření nového „nadčlověka“. V této ideologii také silně rezonuje dobový zájem o okultismus a ezoterismus.¹⁶⁶ Nacismus se obecně snažil vydávat za intelektuální ideologii, ale jakákoliv intelektuálnost byla smazána brutální silou a kultem vůdce.¹⁶⁷

2.2.10. Neonacismus

Ideologie neonacismu přímo navazuje na nacismus a hitlerovské Německo, případně se také odvolává na italský fašismus a jihoafrický apartheid, také se snaží odvolávat starogermánskou či keltskou historii.

Neonacismus se snaží o rehabilitaci historického nacionálního socialismu a usiluje o jeho nastolení jako politického systému.¹⁶⁸ Politicky pak představuje fúzi panárijského rasismu a antisemitismu, dále militantní antikomunismus a požaduje nahrazení demokracie vůdcovským principem. S neofašisty, kteří navazují na lokální hlasatele národní nesnášenlivosti, se jasně shodují v militantním antikomunismu, odporu k demokracii a ve volání po společnosti spravované vůdcem na korporativním základě. Rozcházejí se však zcela v chápání nacionalismu – neonacisté nekladou důraz na národ, ale na rasu. Nejde tedy o nacionalismus ve smyslu, v jakém je obecně chápán, ale jedná se o extrémní případ nacionalismu etnického, respektive rasového, protože je dáván důraz na správný rasový původ.¹⁶⁹

Kromě toho, že jsou otevřenými militantními rasisty a antisemity, neonacisté odmítají celkovou moderní společnost a usilují o vytvoření společnosti nové, která bude vybudována na panárijském základě. Dosažení tohoto cíle chtějí pomocí takzvané svaté rasové války, neonacisty pojmenované RAHOWA

¹⁶⁶ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 69.

¹⁶⁷ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 318.

¹⁶⁸ BACKES, U., JESSE, E. *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. Berlin: Propyläen, 1993. ISBN 978-3549051559. s. 471.

¹⁶⁹ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 79.

(z anglického Racial Holy War, což byl slogan americké neonacistické organizace World Church of Creator).¹⁷⁰

Evropští neonacisté dnes zpravidla nevyužívají většinu symboliky Třetí říše, protože je tato symbolika ve většině zemí Evropy zakázána. Využívány jsou tak nejen symboly, které nebyly zakázány, ale zejména nové nebo tzv. zástupné symboly a znaky. Patří mezi ně: trikolora černá-bílá-červená¹⁷¹; keltský kříž¹⁷²; znaky Afrikánského hnutí odporu; symboly amerického Ku-Klux-Klanu; starogermánské symboly, a to zejména pak runové znaky a symboly spojené se starogermánským pohanským náboženstvím; a v neposlední řadě subkulturní symbolika.¹⁷³

Subkulturní symbolika souvisí s oblíbenými značkami, hudebními skupinami a dalšími částmi subkulturního života. Subkulturní i nesubkulturní znaky a symboly pak často bývají doplněny o tzv. neonacistické kódy, které jsou ukryté v číselné podobě. Nejznámějším případem jsou čísla 18 zastupující zde první a osmé písmeno v abecedě a reprezentující tak písmena AH, tedy iniciály jména Adolf Hitler, a číslo 88 opět zastupující dvě číslice 8, tedy písmena H do HH, jako odkaz na pozdrav „Heil Hitler“. Stejně často je využíváno číslo 14 a pomocí jejího dekódování je možné pozorovat, že ne vždy musí jít o písmena v abecedě. Číslo 14 odkazuje na tzv. čtrnáct slov¹⁷⁴, které pronesl David Lane^{175, 176}

¹⁷⁰ MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal Centrum strategických studií, 2003. 80-86598-45-4. s. 409.

¹⁷¹ V němčině *schwarz-weiß-rot*, což jsou barvy nacistické vlajky a také vlajky vilémovského Německa.

¹⁷² Znak takzvané Černé internacionály, mezinárodní organizace neofašistických a neonacistických skupin.

¹⁷³ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 82–83.

¹⁷⁴ Anglický originál: „*We must secure the existence of our people and a future for White Children*“ je možné zjednodušeně přeložit takto: „*musíme ochránit existenci našeho lidu a budoucnost pro bílé děti*“.

¹⁷⁵ Pravomocně odsouzený terorista a ideolog americké organizace *The Order*, která je také známá pod názvy jako *Silent Brotherhood* či *Brüder Schweigen*.

¹⁷⁶ ČLOVĚK V TÍSNI. *Bulletin o podobách pravicového extrémismu (nejen) v České republice*. 2008. č. 4.

2.2.11. Anarchismus

Základem pojmu anarchismus je slovo anarchie převzaté z řeckého „*anarchia*“, což doslova znamená bezvládí¹⁷⁷, přeneseně neposlušnost či to, co nemá počátek.¹⁷⁸ V modernějším pojetí se tento termín používal od Velké francouzské revoluce, i když spíše s kritickou, až negativní konotací. První pozitivní konotace získal pojem díky Pierre-Josephu Proudhonovi, který prohlásil ve svém spisu *Co je vlastnictví* z roku 1840, že je anarchista.¹⁷⁹

Hlavním cílem anarchismu je odstranění kapitalismu a státu jakožto „ochránce“ kapitalismu. Hlavní doktrínou je, že společnost je schopna (a měla by) být organizována bez donucovací autority státu.¹⁸⁰ Jako prioritu vidí anarchisté společnost, která bude fungovat bez politické nadvlády a ekonomického zotročování a bude vycházet z výchovy všech lidí v silné, zodpovědné a svobodné jedince. Dále klade důraz na kulturu svobody, emancipace a různosti.¹⁸¹ Tento směr nepředstavuje pouze filosofii, ale také etiku, která určuje způsoby jednání. Anarchismus pro jeho zastánce nepředstavuje chaos, jak tomu bývá u zbytku společnosti, ale specifickou formu sebeorganizace spočívající v antiautoritářství, dobrovolné dohodě a kooperaci.¹⁸²

Anarchisté byli součástí První internacionály¹⁸³, avšak docházelo mezi nimi a marxisty ke sporům zejména na úrovni vize marxistické diktatury proletariátu a antiautoritářským přístupem anarchistů. Spor eskaloval s příchodem ruského anarchisty a revolucionáře Michaila Bakunina, který předpověděl, že pokud se marxisté chopí moci, nahradí pouze vládnoucí třídu v jejím postavení. Marxovi stoupenci následně roku 1872 Bakunina z Internacionály vyloučili. Další důležitý anarchistický filosof Petr Alexejevič Kropotkin pak na situaci okolo vlády pohlížel tímto způsobem: „*Tím, že se prohlašujeme za anarchisty, už dopředu odmítáme s ostatními jednat tak, jak bychom nechtěli, aby*

¹⁷⁷ TOMEK, V., SLAČÁLEK, O. *Anarchismus: svoboda proti moci*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-781-2. s. 23.

¹⁷⁸ PETRUSEK, M., MAŘIKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Heslo „anarchismus“. s. 71.

¹⁷⁹ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 185.

¹⁸⁰ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 10.

¹⁸¹ TOMEK, V., SLAČÁLEK, O. *Anarchismus: svoboda proti moci*. s. 15.

¹⁸² CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 112

¹⁸³ Jednalo se o mezinárodní organizaci socialistických stran a dělnických svazů, který byla založena roku 1864 a u jejího zrodu byli zejména marxisté a anarchisté. Celý původní název byl Mezinárodní asociace pracujících.

*jednali oni s námi. Prohlašujeme tím, že už nechceme dál snášet nerovnost, která by některým z nás umožňovala zneužívat vlastní moc, vypočítavost a vychytralost na úkor jiných. Rovnost ve všem je synonymem spravedlnosti. To je podstatou anarchie.*¹⁸⁴

Anarchismus se používá jako souhrnné označení směrů, které často bývají značně odlišné. a proto je problematické anarchismus označit za ideologii ve srovnání s těmi, o nichž bylo pojednáno výše. Snad největší rozpor vzniká mezi individualistickým a kolektivistickým přístupem. Základní představou individualistického anarchismu je suverénní jedinec, který bude samostatný i soběstačný a bude dosahovat svých cílů za dobrovolného souhlasu ostatních. Pokud je dotažen až do konce postoj individualistů, může ovšem splývat s pozicí klasických liberálů. Zvláštním případem je anarchokapitalismus, který předpokládá, že bezstátní kapitalismus je nejpřirozenějším vyjádřením lidské svobody a individuality. Touto pozicí se však dostává do sporu s tradičními anarchisty, kteří považují kapitalismus za nepřátelský.¹⁸⁵

Kolektivistický anarchismus je někdy také nazýván sociální anarchismus, protože jeho pozice jsou blíže socialismu než liberalismu. Klade důraz na lidskou schopnost „vzájemné pomoci“, jak to nazval Kropotkin, tedy to, co častěji známe jako sociální solidaritu. Prim zde hraje sociabilita a kooperace lidí. Bakunin dokonce apeloval, že sociální solidarita by měla být na prvním místě, zatímco svoboda až na druhém. Kolektivističtí anarchisté však odmítají socialistický stát, protože ho vidí stejně špatný jako stát buržoazní. Státy podle jejich názoru obecně přinášejí útlak a brání sociální solidaritě.¹⁸⁶ Mezi kolektivistické směry anarchismu bývá řazen i anarchosyndikalismus, jehož jádrem je představa, že boj dělnické třídy proti kapitalismu se měl vést pomocí dělnických organizací a nepolitickými postupy, jako je například generální stávká.¹⁸⁷ Existuje také anarchokomunismus, který požaduje likvidaci státu a kapitalismu včetně peněz a jejich nahrazení sítí dobrovolně navzájem kooperujících komun. Odmítá také

¹⁸⁴ KROPOTKIN, P. *Anarchistická etika*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-050-1. s. 30.

¹⁸⁵ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 114–115.

¹⁸⁶ HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. s. 194–195.

¹⁸⁷ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 117.

politickou moc a hierarchii, čímž se odlišuje od marxistického komunismu. Usiluje o odstranění námezdní práce, kterou spolu se soukromým vlastnictvím (které obojí požadují zrušit) vnímají jako příčinu vzniku utlačovatelského státu, a o osvobození individua a společnosti od státu jako nástroje hospodářského otroctví.¹⁸⁸

Anarchismus představuje tradici politické filosofie, které se dosud nepovedlo se prosadit v celospolečenském měřítku a dlouhodobější perspektivě. Proto bývá nezřídka bagatelizován jako utopický či idealistický směr. Mnoho vědců se shoduje, že je možné jej brát jako radikální, ale vnitřně důslednou kritiku moderní společnosti s celou řadou relevantních postřehů, a někteří dokonce soudí, že jeho skutečná éra může teprve přijít.

2.3. Subkultury mládeže s politickou profilací

Počátek subkultur je možné vysledovat již do první poloviny 20. století, ale subkultury mládeže s jasně vymezenou politickou profilací přichází až po druhé světové válce. První subkultury mládeže vznikaly převážně v angloamerickém prostředí a bývaly úzce spojené s hudebními žánry, které jejich příslušníci preferovali před ostatními. V této subkapitole budou některé subkultury mládeže v krátkosti představeny chronologicky od svého vzniku. Pozornost je věnována především subkulturám, u kterých je patrná politická profilace a nejedná se pouze o volnočasovou či hedonistickou záležitost.

Ve Spojených státech amerických se od počátku 50. let začínají formovat hned dvě skupiny, které mají mnoho společného. Nejen že se stanou jedněmi z prvních poválečných subkultur, ale také dají vzniknout dalším subkulturám o více než deset let později. Jedná se o tzv. beatníky, jejichž název byl odvozen z anglického beats, beatniks, tedy zbití, ztracení, zvržení, kteří převážně pocházeli ze střední třídy a měli sklony k intelektualismu a filosofii existencialismu.¹⁸⁹ a o tzv. hipsters¹⁹⁰, jenž dostali název z černošského slangu, kdy „hip“ mělo význam slova

¹⁸⁸ MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. s. 12–13.

¹⁸⁹ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Heslo „beatníci“. s. 123.

¹⁹⁰ Jedná se o původní americkou subkulturu 50. let a nikoli modernější subkulturu označovanou stejně, i když má jiné rysy.

chytrý.¹⁹¹ Obě tyto skupiny pak měly blízko k americké černošské kultuře, a především k jazzu, i když se převážně jednalo o příslušníky bělošské majority.¹⁹²

V relativně stejné době ve Velké Británii vzniká další subkultura a tou jsou tzv. teddy boys¹⁹³, které uchvátil americký hudební styl rock and roll a vizuálně se inspirovali v britském eduardovském období¹⁹⁴. Ti často pocházeli z řad bělošské dělnické třídy a nezřídka vystupovali proti imigrantům, a to přesto, že hudba, kterou považovali za vlastní, měla zcela jasně afroamerické kořeny.¹⁹⁵ Tato subkultura přetrvala poměrně dlouho, a navíc se dočkala již v 70. letech svého revivalu.¹⁹⁶

První polovina 60. let ve Velké Británii se nese ve znamení přílivu černošské hudby na toto souostroví. Jednalo se jednak o vlnu r&b a soulové hudby ze Spojených států amerických, ale také o hudbu, kterou s sebou přiváží přistěhovalci z Antil, především z Jamajky. Právě Jamajčané a jejich ska¹⁹⁷ je úzce spojené se subkulturou, která se rodí již na domovské Jamajce. Tou subkulturou jsou tzv. rude boys (v překladu „drzí kluci“), kteří tento název dostali pro neskrývaný obdiv k image a napodobování chování gangsterů z amerických filmů.¹⁹⁸ Rude boys se velice brzy začínají potkávat se tzv. mods¹⁹⁹, což je britská subkultura dělnické bělošské mládeže, jež projevovala zájem především o výše zmíněné hudební žánry, dobře padnoucí obleky a italské skútry. Image s přesně padnoucím oblekem, dokonale upravený zevnějšek a záliba v italských skútrech neměla jen demonstrovat zálibu v amerických a italských filmech s (nejen) gangsterskou

¹⁹¹ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 113.

¹⁹² HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. s. 83–84.

¹⁹³ Název subkultura dostala kvůli své fascinaci eduardovským obdobím, kdy „Edwardian“ bylo zkráceno na „Teddy“ v britském deníku *Daily Express* v článku vydaném 23. září roku 1953.

¹⁹⁴ Jedná se o relativně krátkou historickou etapu Velké Británie, kdy vládl král Eduard VII, tj. v letech 1901 až 1910. Někdy však bývá toto období prodlužováno o několik let.

¹⁹⁵ HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. s. 87–88.

¹⁹⁶ GILBERT, P. *Clash: Smrt nebo sláva*. s. 194.

¹⁹⁷ Hudební styl vzniklý z kalypsa, které nebylo čistě jamajskou záležitostí a sloužilo mnohdy spíše k podpoře turistického ruchu. Oproti tomu ska je autentickou hudbou Jamajčanů především z chudých čtvrtí. Jsou zde patrné vlivy amerického černošského blues a jazzu, ale dominantní je rytmus na druhou dobu. Ze ska následně vzniká tzv. rocksteady, které má pomalejší rytmus, a reggae, které je ještě pomalejší.

¹⁹⁸ FOEHR, S. *Jamajka a její bojovníci: Reggae, kořeny a kultura*. Brno: Jiří Vaněk, 2008. ISBN 8591098202787. s. 108.

¹⁹⁹ Název odvozený od anglického výrazu modernist.

tématikou (což mimo jiné sdíleli s rude boys), ale měla do jisté míry napodobovat až parodovat uhlazený styl vyšších vrstev.²⁰⁰

Ve stejné době jako mods přichází na svět další subkultura, kterou jsou tzv. rockers. i ti byli ovlivněni americkou populární kulturou, ale tentokrát pozdějším rock and rollem, či nově vznikajícím rockem a zejména filmy s motorkářskou tematikou. a do tohoto obrazu stylizovali svou image. Kožené bundy, džíny, motorkářské boty a motocykly klasických britských značek, se staly nedílnou součástí této subkultury. V některých ohledech tak navazovali na teddy boys. Vzhledem k velké oblibě subkultur rocker a mods, ale i vzhledem k jejich rozdílnosti, bylo nevyhnutelné soupeření obou skupin, které mnohdy vyústilo v nevráživost a dokonce násilí^{201, 202}.

Subkultura hippies, která je často označována jako hnutí, či někdy jako kontrakultura, vznikla v 60. letech minulého století ve Spojených státech amerických a jako jejich názoroví předchůdci jsou často označováni výše zmínění beatníci a hipsteři. Právě druzí jmenovaní dopomohli hippies k tomuto jménu, protože bylo odvozeno o slova hipster. Vznik samotné subkultury hippies je spojován zejména s nesouhlasem s válkou ve Vietnamu, kterou vedly Spojené státy americké, s protestem proti rasismu a imperialismu. Obecně lze říci, že hlásali mír, lásku a nenásilí. Hlavním hudebním proudem pro ně byl nastupující progresivní rock.²⁰³ V rámci filosofické roviny se pro ně staly důležité i myšlenky autorů, jako byli Jack Kerouac a Allen Ginsberg. Valná část hippies později převzala koncept „volné lásky“, kdy se nechtěli nechávat svazovat ani intimními vztahy, a také typické pro ně bylo časté experimentování s omamnými látkami, především LSD.

Původní subkultura skinheads vzniká v Anglii již na konci 60. let 20. století, a to spojením prvků a vlivů dvou již existujících subkultur, tedy mods a rude boys.

²⁰⁰ HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. s. 89–92.

²⁰¹ Nejznámější se stala tzv. bitva o pláž Brightonu, kde se střetly stovky příznivců obou subkultur v roce 1964. Tento incident byl hojně mediálně sledován, což přispělo k morální panice vyvolané u většinové britské společnosti.

²⁰² SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 131.

²⁰³ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 124.

První skinheads se rekrutují skoro výhradně z mládeže dělnické třídy a svůj název si subkultura vysloužila pro velmi krátký sestřih²⁰⁴, který její členové nosili²⁰⁵. Základním prvkem kromě vlivů dvou zmíněných stylů byla hudba přistěhovalců z bývalé britské kolonie Jamajky, ska a později rocksteady a reggae.²⁰⁶ Tato vlna subkultury začátkem 70. let ovšem zaniká, a k jejímu znovuzrození dochází až s punkem na úplném konci 70. a začátku 80. let. Skinheads dostávají svou hudbu, a to takzvané Oi!, jehož název je odvozen od výkřiku, který má sloužit k upoutání něčí pozornosti, a jedná se o zcela hovorový a spíše neslušný výraz.²⁰⁷ Tento hudební žánr vychází z punkové hudby, ale textově odpovídá „potřebám“ skinheads, kteří se vždy hrdě hlásili k dělnickým kořenům.²⁰⁸ Na dělnickou třídu odkazuje také jejich image, „těžké“ (původně) pracovní boty, džíny, kšandy a britské oděvní značky jako Fred Perry, Ben Sherman, či později Lonsdale²⁰⁹, se staly jejich poznávacími znaky.²¹⁰ Odkaz na třídní příslušnost je patrný již u první vlny skinheads, kdy je mimo jiné deklarován nepřátelským postojem vůči hippies, které skinheadi vnímají jako „zlatou“ mládež, která řeší válku ve Vietnamu, protože nemusí řešit vlastní existenciální problémy.²¹¹ Postupem času se část skinheads na základě snah zejména britské Národní fronty a různých jednotlivců přiklání k politické extrémní pravici, rasismu a ultranacionalismu. Tomu také napomáhá situace dělnické třídy a obzvláště mládeže v Británii 80. let.²¹² Nepovede se jim to zcela, a tak se postupně subkultura skinheads nakonec štěpí

²⁰⁴ Jedná se o spojení dvou anglických slov, *skin* – holá, *head* – hlava.

²⁰⁵ I když na začátku skutečně nešlo o hlavu vyholenou zcela dohola, ale hodně krátké vlasy.

²⁰⁶ MARSHALL, G. *Spirit of '69: A skinhead bible*. Dunoon: S. T. Publishing, 1994. 176 s. ISBN 978-1898927105. s. 24–27.

²⁰⁷ *Cambridge Dictionary*. Heslo „oi“. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/oi>

²⁰⁸ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 134.

²⁰⁹ Jedná se o značku sportovního, zejména boxerského, vybavení, která vznikla na přelomu let 1959 a 1960 a která se stala v Anglii brzy populární. Negativní konotace dostala až později, když někteří rasističtí skinheads z druhé vlny subkultury začali využívat písmena „NSDA“ ze středu názvu značky Lonsdale jako odkaz na Hitlerovu NSDAP.

²¹⁰ MARSHALL, G. *Spirit of '69: A skinhead bible*. s. 14–20.

²¹¹ I když se v případě první vlny skinheads jednalo o subkulturu, která si uvědomovala své kořeny v kultuře přistěhovalců z Antil, a někteří z nich byli (ovšem častěji druhá či další generace přistěhovalců) zároveň příslušníky skinheads, projevovali skinheadi nepřátelství i vůči některým etnikům, například přistěhovalcům z Pákistánu. Jedním z důvodů mohl být ten, že přistěhovalci z Asie se často pohybovali zejména ve své komunitě.

²¹² MARSHALL, G. *Spirit of '69: A skinhead bible*. s. 131–138.

na tři hlavní proudy, které lze nazvat zjednodušeně jako rasističtí skinheads, nerasističtí skinheads a antirasističtí skinheads.²¹³

Se subkulturou skinheads bývá často spojována subkultura hooligans. Dříve se tyto subkultury skutečně překrývaly, ale již v 70. letech si hooligans ponechávají pouze násilí spojené s fotbalem a upouští od skinheadské image, aby lépe splynuli s ostatními fanoušky na stadionech, a tak zbytečně nepřitahovali nechtěnou pozornost. Hooligans se stejně jako skinheads na počátku 80. let stávají bodem zájmu britské Národní fronty, čímž se někteří z nich dostávají k postojům extrémní pravice a přijímají je za vlastní, což se s touto subkulturou nese do dnešních dní. Dnes je možné pozorovat skupiny hooligans, kteří zastávají postoje neonacistické, fašistické, ale stejně tak je možné se setkat se skupinami hlásící se k antifašismu a antirasismu.²¹⁴

Na britských ostrovech má své kořeny také glam rock²¹⁵, specifický a excentrický rock, u jehož začátků stáli umělci jako David Bowie či T. Rex. Tento styl neobsahoval zásadní politická prohlášení, i když jsou zde akcentována témata jako je sexualita a stírání rozdílů mezi pohlavími, ale to spíše v rovině provokace, v lepším případě jako pokus o vyvolání společenské debaty, než že by se jednalo o snahu o politickou změnu. Důležitou součástí byla performance umělců, silný makeup a dámské šaty či boty na podpatku, a to zejména v případě mužských hudebníků a umělců.²¹⁶ Glam rock se také přesunul do USA, kde jeho prvky hojně využívali umělci z rockové alternativní scény. Nezpochybnitelný vliv měl na pozdější podoby rocku a styly z něj vzešlé, ať už jde o metal či punk.

Metal je hudební žánr, který vzniká v angloamerickém prostředí na počátku 70. let a většina autorů se shoduje, že jeho historie začíná 13. února 1970, kdy hudební skupina Black Sabbath z britského Birminghamu vydává své album *Paranoid*. Kapela kromě hudby dala žánru i image, kdy kladla důraz na

²¹³ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 124–128.

²¹⁴ MAREŠ, M., SMOLÍK, J., SUCHÁNEK, M. *Fotbaloví chuligáni*. s. 51–60.

²¹⁵ Někdy označovaný jako „glitter rock“, pro svou zálibu v blyštivých a lesklých materiálech, *glitter* v překladu znamená třpytit se, jiskřit.

²¹⁶ HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. s. 99–102.

čarodějnictví a mysticismus.²¹⁷ Fascinace „temnými silami“ či příklon k satanismu je patrný i u dalších podkategorií, kterých je v metalu neskutečné množství a obsáhnout všechny lze skutečně stěží, navíc většina z nich není spojena s politickou profilací. Pro účely této práce však nelze opomenout tzv. black metal²¹⁸, který mimo satanismus využíval často také pohanské a folklorní prvky, díky čemuž se stal předmětem zájmu některých extremistů z řad neonacistů a vznikl i tzv. nacionálněsocialistický black metal.²¹⁹

Zda vznikla punková subkultura v Anglii či Americe, je stále předmětem sporu nejen zúčastněných, ale i odborníků. Je ovšem nepopiratelné, že na ni měly vliv zejména americké alternativní hudební skupiny jako The Stooges, New York Dolls či MC5. Definitivní příchod punku je oznámen kapelami jako The Ramones, Sex Pistols, The Clash, nebo The Damned na konci první poloviny 70. let minulého století. Tento hudební žánr a s ním vzniklá subkultura se dále vyvíjely a expandovaly do celého světa.²²⁰ Název „punk“ žánr dostal podle anglického výrazu pro ztrouchnivělé dřevo, ale v přeneseném významu také povaleč.²²¹ V americké angličtině měl tento výraz vysloveně hanlivý charakter. Hudební žánr punku je charakteristický rychlým přímočarým rytmem, jednoduchostí v rámci melodie a přímočarými a často politickými texty. Punkové skladby bývají převážně kratší a stejně tak stopáž nahrávek, nebo koncerty samotné. I styl, který se stal vlastní jeho posluchačům se projevoval dravostí a zejména pak provokativním charakterem, kdy se nebáli z důvodu provokace glorifikovat anti-hrdiny minulých dní²²², či vytahovat na odiv společenská tabu.²²³ Britská podoba punku byla od začátku více politickou záležitostí než jeho verze z Ameriky. Zatímco Ramones zpívali o „čichání lepidla“, Sex Pistols opěvovali anarchii a The Clash vystupovali proti rasismu a kritizovali chamtivost kapitalismu.²²⁴ Politické

²¹⁷ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 207.

²¹⁸ Název žánr dostal dle alba *Black Metal* britské skupiny Venom z roku 1982.

²¹⁹ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 212–216.

²²⁰ ŠVAMBERK, A. *Nenech se zas oblbnout: Kapitoly o americkém hardcore a punku*. Praha: Maťa, 2006. ISBN 80-7287-121-8. s. 8–9.

²²¹ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. II. svazek*. Heslo „punk“. s. 901.

²²² Jeden z nejznámějších symbolů se stalo tričko s hákovým křížem, které nosil baskytarista skupiny Sex Pistols Sid Vicious.

²²³ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 170–175.

²²⁴ GILBERT, P. *Clash: Smrt nebo sláva*. s. 433–436.

postoje a příklon k anarchistickým myšlenkám je punku vlastní do dneška, i když je pravda, že celá řada kapel zůstává apolitická, či se stávají součástí mainstreamu.²²⁵

Na konci 70. let a během 80. vzniká mnoho dalších hudebních žánrů a celá řada z nich byla spojena s určitými subkulturami mládeže. Opomenout nelze například hip hop²²⁶, který má své kořeny již na přelomu 60. a 70. let, ale přelomové roky jsou až rok 1979 a 1980, kdy se žánr dostává do širšího povědomí veřejnosti. Jedná se styl vzešlý z vyloučených lokalit newyorského Bronxu a který od počátku nese image prostřednictvím stylizovaného oblečení a specifického jazyka i gest, které vycházejí z afroamerických městských pouličních kultur. Tuto subkulturu však vzhledem k bohaté historii, následným různým podkategoriím a také pro (minimálně částečné) splynutí s mainstreamem nelze celou obsáhnout. Je však nepochybné, že tento mluvený projev spojený s hudbou, jak by šlo hip hop velice zjednodušeně vystihnout, je skvělým nástrojem pro politická prohlášení.²²⁷ Nelze však říct, že hip hop nese stejné politické postoje napříč podkategoriemi či napříč světem, kam se velmi rychle rozšířil. Dnes je možné se setkat i s hip hopovými nahrávkami, které jsou dílem příznivců extrémní pravice, což je překvapivé vzhledem k tomu, že hip hop je jasně spojen s afroamerickou kulturou.²²⁸

Nové subkultury pochopitelně vznikají i později, například v 90. letech se formuje taneční scéna spojená s elektronickou hudbou a dostávají se na světlo světa i formy nezávislé či alternativní, jako je tzv. freetekno. Formování hudebního stylu a subkultury byl ovlivněn hnutím New Age, squattingem, „nomádstvím“, rozvojem prostředků masové komunikace, ale i vznik nových stimulantů, jako byly například drogy typu extáze. Charakteristický pro tento žánr je odpor k mainstreamu taneční a elektronické hudby, která se většinou odehrává ve (stísněných) prostorách hal. Staví se tak do role venkovní svobodně organizované

²²⁵ DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru*. s. 258.

²²⁶ Název hip hop s největší pravděpodobností pochází ze slovní hříčky amerického interpreta Keitha Cowboye.

²²⁷ KOLÁŘOVÁ, M. (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. s. 126–130.

²²⁸ Například skladba *Náš svět* v podání interpretů schovaných pod názvem 85101 ze Slovenska.

hudební akce bez vstupného a často pořádaného přímo soundsystémy, tedy interprety.²²⁹

Subkultury mládeže vznikají stále a jsou poměrně proměnlivé, i když je pravda, že s většinou zmíněných subkultur se setkáme i dnes. Moderní doba však přinesla zejména to, že subkultury už nejsou tak pevně svázané s hudebními styly a také to, že se to podstatné neodehrává pouze v angloamerickém prostředí, ale dostávají se do popředí zájmu i subkultury pocházející z Asie, jako například jihokorejský k-pop či japonské anime. Další rozdíl je, že málokteré modernější subkultury si nesou jasně deklarovanou politickou profilaci.

2.4. Politická profilace jako svorník subkultur mládeže?

Jak bylo uvedeno výše, některé subkultury jsou více propojené s politickou profilací než jiné. V moderní společnosti je však možné pozorovat i „opačnou situaci“, kdy politické ideologie, postoje a myšlenky spojují příznivce různých subkultur.

Nenajdeme tak příznivce neonacismu jen mezi rasistickými skinheads a hooligans, ale setkáme se i s nacionálněsocialistickým black metalem (viz subkapitola 2.2), nazi punkem a dokonce, jak bylo zmíněno výše, hip hopem. Je to částečně způsobeno tím, že i extremisté upouštějí od subkulturních image a snaží se tak vypadat důvěryhodněji, ale i tím, že se snaží oslovit širší publikum.²³⁰

Podobné spojení různých subkultur lze pozorovat i na druhé straně „barikády“. Je to patrné například na tzv. squattingu, tedy obsazování neobydlených prázdných domů za účelem bydlení a častokrát i vybudování sociálních center s určitým přesahem. Jde o téma, se kterým souzní velká část anarchistů, ale může se stát vlastní i zastáncům dalších politických směrů.²³¹ a stejně tak může rezonovat

²²⁹ KOLÁŘOVÁ, M. (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. s. 87–88.

²³⁰ CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. s. 153–155.

²³¹ KOPÁČ, R., KONTRA, G. *Padáme i na tvou hlavu. Skvoty, centra, kluby v Praze: Co bylo, co zbylo z devadesátek*. Praha: Pulchra. 2021. ISBN 978-80-7564-064-2. s. 11–13.

v různých subkulturách od hippies, přes punk, freetekno až dalším subkulturám, jejichž členové vyznávají heslo „obsad' a žij“.²³²

²³² VLADIMÍR 518 (ed.). *Kmeny 90: městské subkultury a nezávislé společenské proudy v letech 1989-2000*. Praha: BiggBoss; Yinachi, 2016. ISBN 978-80-906019-9-4. s. 107–125.

3. Subkultury mládeže v České republice

Pojem subkultur mládeže již byl vysvětlen v předchozí kapitole, a proto se v této kapitole objeví pouze stručné představení několika nejvýznamnějších subkultur mládeže v českém prostředí. Tento výčet si neklade za cíl obsáhnout všechny subkultury mládeže, které je možné v současné době najít, či je bylo možné najít v minulosti, a ani je dopodrobna rozebrat. Naopak jsou zde představeny pouze ty subkultury, které byly ve světovém kontextu uvedeny výše, protože ty mají delší tradici, a je možné je vnímat jako více než „módní záležitost“ a jedná se o subkultury, pro které je vlastní politická profilace či přímo angažovanost. Další podmínkou selekce subkultur pro tuto část práce byl fakt, zda se již v minulosti staly předmětem zkoumání ze strany české odborné veřejnosti.

3.1. Hippies

Do totalitního Československa se tato subkultura dostávala obtížně, i když je pravda, že se zde objevují nadšenci pro beatnickou literaturu, kapely, které byly s hippies spojené, a především pro dlouhé vlasy, které byly hippies od počátku vlastní. Dlouhé vlasy byly u amerických mužů brány jako symbol rebelie, ale dlouhé vlasy československých mužů pro totalitní stát symbolizovaly možné ohrožení, snad i proto se jejich nositele vžil hanlivý název „máničky“.²³³

Po převratu se v 90. letech dostává ke slovu revival subkultury hippies, který již plně čerpá z původní podoby americké subkultury. Od té doby tato subkultura v Česku stále existuje, i když průběžně její obliba sílí a zase upadá. Dnes je možné se setkat i s dalšími označeními pro revivaly subkultury hippies jako jsou „nehippies“ (značící, že jde o modernizovanou podobu původní subkultury) či „rainbow“ (anglické označení pro duhu), i když rainbow je někdy vnímáno jako samostatná subkultura (případně hnutí), které se původní subkulturou jen inspirovalo.²³⁴

²³³ VLADIMÍR 518 (ed.). *Kmeny O: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. Praha: BiggBoss; Yinachi, 2013. 744 s. 978-80-903973-8-5. s. 18.

²³⁴ SOUČEK, T., VESELÝ, K., VLADIMÍR 518. *Kmeny: Současné městské subkultury*. Praha: BiggBoss; Yinachi, 2011. ISBN 978-80-903973-2-3. s. 173–174.

3.2. Punk

Punku se povedlo proniknout i do tehdejšího Československa společně s takzvanou novou vlnou již na konci 70. let 20. století, mimo jiné za nemalé pomoci Jazzové sekce.²³⁵ a od začátku se punk stal nejen provokativním hudebním žánrem, ale i politickou záležitostí²³⁶ a něčím, co bylo trnem v oku tehdejšímu režimu. Přispěl k tomu i nekonformní styl oblékání a celková provokativní image příslušníků dané subkultury. V druhé polovině 80. let minulého století se pak punková subkultura prolínala se subkulturou skinheads, která se však do Československa dostala v podobě vytvořené na základě nepřesných a zmatených informací.²³⁷

Punk jako hudební styl i jako subkultura přetrvává v České republice dodnes, což dokazuje to, že je možné nalézt mladé lidi, kteří se k punku stále hlásí, a vznikají stále nové kapely hlásící se k tomuto žánru.

3.3. Skinheads

Jak bylo naznačeno výše, do Československa se dostává poměrně zmatený obraz skinheadské subkultury, ale i tak si ve spojitosti s punkovou subkulturou a hudbou, která se za železnou oponu dostala, získává první příznivce. Napřed se objevují zejména (ne-li výlučně) rasističtí skinheads a až po revoluci roku 1989 vznikají skupiny zastánců antirasistických či alespoň nerasistických.²³⁸ Po revoluci také dochází k tomu, že dříve jednotní příznivci punku a skinheads se rozdělují na dva mnohdy nesmiřitelné tábory. Či přesněji řečeno dochází k situaci, kdy rasistická část skinheads se ještě více radikalizuje a část punkerů začíná cítit odpor i k novému systému a přiklání se více k anarchistickým proudům. Tím vzniká napětí a množí se střety mezi těmito skupinami. Antirasističtí skinheads

²³⁵ MICHELA, M., LOMÍČEK, J., ŠIMA, K. *Dělej něco!: České a slovenské fanziny a budování alternativních scén.* Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-1314-9. s. 53.

²³⁶ Zejména z důvodu inklinace k anarchismu a zpochybňování veškerých autorit.

²³⁷ DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru.* s. 249.

²³⁸ VLADIMÍR 518 (ed.). *Kmeny 90: městské subkultury a nezávislé společenské proudy v letech 1989-2000.* s. 516.

se však zcela logicky přidávají na stranu punkerů, a tak dochází i ke střetu „skinheadů proti skinheadům“.²³⁹

Stále je možné setkat se všemi třemi podobami skinheadské subkultury, i když je pravdou, že extrémní pravice v mnoha ohledech prodělala změny a v některých případech záměrně upustila od skinheadské image, která byla vnímaná spíše negativně.²⁴⁰

3.4. Freetekno

Z Velké Británie se tento styl přesouvá do dalších zemí včetně Česka. Zde byl pro rozvoj scény důležitý vznik tuzemských soundsystémů, jako byly například Cirkus Alien, Mayapur a další. Jedná se o záležitost převážně konce druhého tisíciletí.²⁴¹

Do povědomí veřejnosti vešla tato subkultura v souvislosti s rozehnutím akce nazvané Czechtek roku 2004 za pomoci těžkooděných policistů a znemožnění akce opět za aktivního přispění represivních složek státu o rok později. To mimo jiné zapříčinilo zvýšený zájem o stejnojmennou akci v roce 2006, což ovšem příslušníci subkultury freetekno odmítající mainstream nesli spíše s nelibostí.²⁴²

²³⁹ DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru*. s. 251–258.

²⁴⁰ SLAČÁLEK, O., CHARVÁT, J. Setkávání na okrajových scénách. Průsečíky politického a subkulturního radikalismu v polistopadovém Česku. *Český lid 106*, 2019. ISSN 2570-9216. s. 114–116.

²⁴¹ VLADIMÍR 518 (ed.). *Kmeny 90: městské subkultury a nezávislé společenské proudy v letech 1989-2000*. s. 352.

²⁴² SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. s. 239–243.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Praktická část

4.1. Zvolené metody výzkumu

Praktická část této práce zkoumá, zda se studenti současné střední školy cítí být příslušníky subkultur a případně, jaká je jejich politická profilace. Proto byl zvolen anonymní kvantitativní dotazník jako nejvhodnější metoda výzkumu. Střední školou, která byla pro tento výzkum vybrána, byla Vyšší odborná škola grafická a Střední průmyslová škola grafická Hellichova. Dotazník měl být také ověřován na školách s podobným zaměřením ze stejného města, tedy Prahy. Konkrétně se jednalo o Střední uměleckou školu Václava Hollara a o Střední uměleckoprůmyslovou školu na Praze 3.

Dotazník byl směřován na studenty 3. a 4. ročníků, protože většina z nich již dosáhla plnoletosti, a tak lze předpokládat vyšší zájem o veřejné dění, než je tomu u nižších ročníků, které se zatím nemohou účastnit voleb.

Dotazník byl respondentům poslán elektronickou formou dne 6. 12. 2022 a na jeho vyplnění měli čtyři týdny.

4.2. Struktura dotazníku

Dotazník obsahoval zavřené otázky, otázky ano/ne, otázky otevřené a otázky s odpověďmi založenými na lineární stupnici (šesti až sedmistupňové, od zcela souhlasím do zcela nesouhlasím). Dotazník byl rozdělen do několika sekcí. První sekce obsahovala základní otázky týkající se školy, kterou studenti studují, věku, pohlaví a zda jsou či byli v minulosti členy (příslušníky) nějaké subkultury.

Na základě odpovědi (ano/ne) na poslední výše uvedenou otázku, u které byla uvedena krátká definice, jak je členství v subkultuře chápáno, se dotazník rozvětvil do dvou nezávislých cest. Pokud respondent odpověděl kladně, že byl nebo je příslušníkem subkultury, byl dále dotazován, jakých subkultur je či byl součástí; jaký podle něho mají subkultury význam; jaké atributy jsou podle něho na subkulturním životě nejdůležitější; zda se v minulosti cítil být vyloučený z kolektivu ve třídě na základě subkulturní příslušnosti, a nakonec zda tento pocit

vyčleněnosti nadále přetrvává. V další části už dotazník směřoval k politické profilaci, část byla shodná opět pro všechny respondenty bez ohledu na to, zdali se hlásili nebo nehlásili k nějaké subkultuře.

Pokud však respondent odpověděl záporně na otázku, zda je či v minulosti byl členem subkultury, dostal podobné otázky, ale jinak formulované. Tento postup byl zvolen na základě předpokladu, že někteří respondenti se nebudou chtít přímo identifikovat se subkulturami mládeže, ale i tak mohou k některým z nich cítit sympatie. Tento postup byl navíc vyhovující také v situaci, kdy se někteří respondenti nechtěli z nějakého důvodu přihlásit k určité subkultuře přímo, i když by splňovali kritéria k tomu, aby do ní byli zařazeni, a je pro ně snazší k daným subkulturám pouze vyjádřit sympatie. První otázkou této cesty dotazníku bylo, proč se respondent nestal součástí žádné subkultury; které ze subkultur jsou mu sympatické a čím mu jsou případně vybrané subkultury sympatické; jaký podle něho mají subkultury význam a jaké atributy jsou podle něho na subkulturním životě nejdůležitější. Stejně jako v předchozí větvi otázek pak dotazník respondenty nasměroval do sekce zkoumající politickou profilaci, která byla určena všem respondentům.

Sekce zkoumající politickou profilaci byla určena všem z důvodu předpokladu, že studenti se dnes neidentifikují se subkulturami, stojí pomyslně nad nimi, a případně si jen vybírají části a atributy subkultur, které jim přijdou zajímavé, ale přesto mají jasnou politickou profilaci. Zároveň zde byla snaha zjistit úroveň zájmu studentů o politické dění, jak moc se v politice orientují a také jejich politické preference.

Část dotazníku zaměřující se na politické dění byla inspirována mezinárodním výzkumem International Civic and Citizenship Education Study (ICCS), který proběhl v roce 2009 v 38 zemích světa včetně České republiky pod hlavičkou Mezinárodní organizace pro hodnocení výsledků vzdělávání (International Association for the Evaluation of Educational Achievement).²⁴³ Daný výzkum šetřil

²⁴³ SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010. (dostupné online: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/vysledky-mezinarodniho-vyzkumu-iccs-obcanska-vychova>).

zájem a dispozice mladých lidí k účasti ve veřejném a politickém životě. Byl však zaměřený na žáky 8. tříd základní školy, a tak bylo nutné některé otázky upravit, aby odpovídaly potřebám mého dotazníku. Zároveň byl dotazník mezinárodního výzkumu mnohem širší, byly tak vybrány pouze určité baterie otázek.²⁴⁴ Z výše uvedeného mezinárodního výzkumu tak byly použity některé otázky do sekce nazvané „Politické dění I“, „Politické dění II“ a „Formy protestu“.

Sekce „Politické dění I“ zkoumala zájem respondenta o politické dění na různých úrovních, jako je obec, vnitrostátní záležitost a mezinárodní záležitosti. Sekce „Politické dění II“ měřila, jak vnímá respondent své vlastní schopnosti a dovednosti se v politických záležitostech orientovat, a jak si v tomto ohledu, podle svého názoru, stojí oproti svým vrstevníkům. a sekce „Formy protestu“ šetřila, jakým způsobem by respondent byl ochoten vyjádřit svůj nesouhlas či protest, od mírných (například napsat dopis do novin, či nosit odznak či tričko vyjadřující daný názor) až po radikální (zablokování dopravy, či obsazení veřejných budov).

Další část dotazníku zkoumala politické postoje a hodnoty respondentů, ale zde si dotazník nekladl za cíl hloubkové zkoumání postojů, ale nárokoval si pouze získání orientačních dat. Důvodem je opět předpoklad, tentokrát její část týkající se politické profilace studentů střední grafické školy, kdy bylo pracováno s předpokladem, že studenti budou více akcentovat témata spíše levicová, liberální a zaměřená na životní prostředí, a naopak budou vystupovat proti potlačování migrace a omezování svobod ze strany státu. i v tomto případě se dotazník inspiroval bateriemi otázek, které jsou již otestované a využívané, a to především otázky z tzv. politického kompasu²⁴⁵ a otázky z české volební kalkulačky²⁴⁶ z minulých komunálních a senátorských voleb²⁴⁷. Dalším důvodem zvolení této baterie otázek byl fakt, že často jsou k některým subkulturám přiřazovány určité politické postoje (viz subkapitola 2.3). Pokud by se tedy někteří

²⁴⁴ Jednalo se o baterie otázek označené ve výzkumu ICCS jako Q22; Q23; Q30.

²⁴⁵ <https://www.politicalcompass.org/test/cz>

²⁴⁶ Volební kalkulačka dostupné z: <https://www.volebnikalkulacka.cz/>

²⁴⁷ Jednalo se však o otázky, které jsou více zaměřené hodnotově, a netýkaly se tak pouze daných voleb.

respondenti k daným subkulturám přihlásili, bylo by možné pomocí jejich odpovědí ověřovat, zda příslušné postoje skutečně zastávají.

Poslední sekci dotazníku byl výzkum zaměřený na symboly, znaky, zkratky a hnutí, které se týkají spíše okrajové části pomyslného politického spektra, ale často jsou propojené se subkulturami, či se přímo na subkultury zaměřují (nebo tomu tak alespoň bylo v minulosti). Cílem této sekce bylo zjistit, zda se studenti orientují v symbolech a kódech spojených s neonacismem. Konkrétně, zda ví, který politický ideový proud využívá číslice 18 a 88, poznají na fotografii keltský kříž, s čím je v dnešní době spojován; jestli znají organizaci Národní odpor a mají povědomí o jakou organizaci se jednalo; a jestli dokážou na fotografii identifikovat tzv. jižanskou či konfедераční vlajku²⁴⁸. Stejně tak tato sekce obsahovala otázky týkající se opačné strany politického spektra, kde byly otázky směřující na rozeznání anarchistického „áčka“, s jakou politickou ideologií by jej spojili, dotaz na podobiznu Che Guevary a s jakou politickou ideologií by spojili jeho osobu. Dále, zda chápou význam zkratky GNWP²⁴⁹. Také zde byly otázky odkazující na environmentální problematiku reprezentované dotazem na sdružení Limity jsme my a na sexuální menšiny, kdy byl položen dotaz, zda znají význam zkratku LGBTQ+. Celý dotazník je součástí Přílohy 1.

4.3. Zvolené postupy při vyhodnocení

Kvantitativní dotazník byl vyhodnocen na základě posbíraných dat. Data byla vyhodnocena nejčastěji procentuálním zastoupením u daných odpovědí, případně byly vybrány nejčastější odpovědi, a to zejména u otevřených otázek.

Než byl dotazník rozeslán respondentům elektronickou formou, proběhla jeho pilotáž na pracovní verzi dotazníku. Pilotáž byla provedena na vzorku 10 respondentů, z nichž bylo 5 bývalých studentů vybrané školy a 5 současných

²⁴⁸ Vlajka ve skutečnosti nebyla vlajkou Konfederovaných států amerických, ale jen některých vojenských jednotek, i tak se ovšem dostala do povědomí jako symbol „bílého“ Jihu.

²⁴⁹ Zkratka odkazuje na hnutí „*Good Night White Pride*“, volně přeloženo jako „sbohem bílá pýcho“, které vzniklo jako reakce na pokusy infiltrovat punkovou a harcorovou scénu ze stran neonacistů v Německu.

studentů vyšší odborné části školy. Jejich věcné připomínky pomohly dotazník dokončit.²⁵⁰

4.4. Výsledky dotazníkového šetření

V této části budou představeny výsledky dotazníku seřazené do sekcí, které byly uvedeny a vysvětleny výše.

4.4.1. Základní údaje

Každý respondent musel nejprve vyplnit otázky týkající se školy, protože ověřování odpovědí probíhalo na školách se stejným zaměřením. Cílem bylo získat nejméně 76²⁵¹ vyplněných dotazníků ze školy, na kterou byl výzkum směřován, tedy Vyšší odborná škola grafická a Střední průmyslová škola grafická Hellichova, a alespoň 10 vyplněných dotazníků z některé ze dvou škol, kde probíhalo ověřování dat.

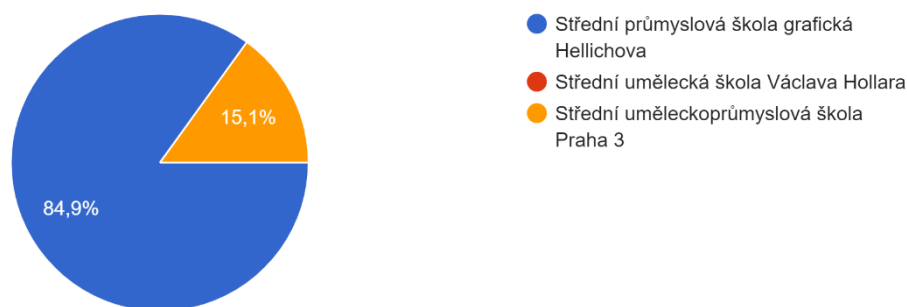
V konečném součtu se povedlo získat 79 vyplněných dotazníků z VOŠG a SPŠG Hellichova a 14 vyplněných dotazníků ze SUPŠ Praha 3, bohužel se nepovedlo získat žádný vyplněný dotazník z VOŠ a SUŠ Václava Hollara, ale vzhledem k tomu, že se jednalo pouze o ověřovací vzorek, pracovalo se s daty získanými (viz Graf č. 1).

²⁵⁰ Jednalo se například o zpřesnění definice subkultury pro otázku, zda jsou či nejsou členy; omezení počtu možných odpovědí u otázky na nej významnější atributy subkultur; a o další drobná zpřesnění formulací.

²⁵¹ Důvodem je, že se jedná o přesnou polovinu celkového počtu 152 studentů 3. a 4. ročníků.

Na jaké škole studujete?

93 odpovědí

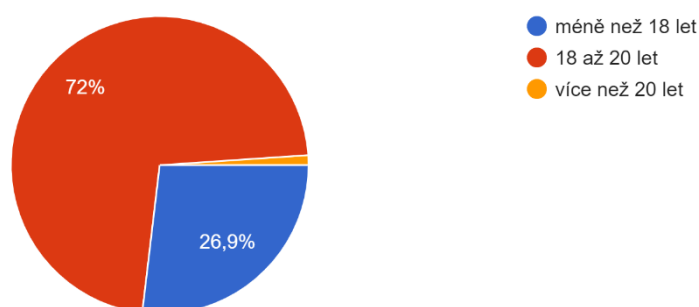

Graf č. 1 Struktura respondentů z hlediska školy, kde studují
Zdroj: vlastní zpracování.

Dalším zjišťovaným údajem byl věk a pohlaví respondentů. Věk byl rozdělen do tří kategorií (méně než 18 let; 18 až 20 let; a více než 20 let), protože někteří studenti ještě nedosáhli plnoletosti a jiní jsou naopak starší dvaceti let, což není neobvyklá situace na středních grafických výběrových školách, kde je pro přijetí nutné zvládnout talentové zkoušky. Většina studentů (72 %) byla z věkové kohorty 18 až 20 let (viz Graf č. 2).

Jaký je váš věk?

93 odpovědí

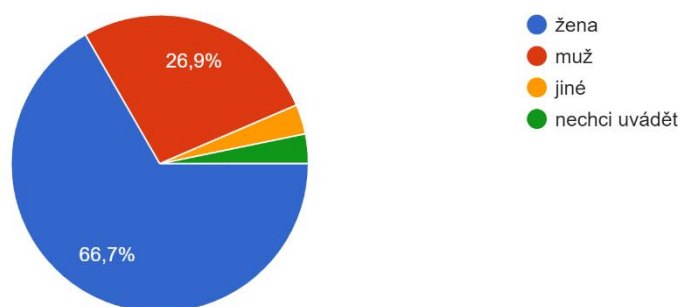

Graf č. 2 Věková struktura respondentů
Zdroj: vlastní zpracování.

V rámci demografických údajů bylo zjišťováno i pohlaví respondentů, zde však mohli respondenti využít kromě klasického rozdělení *muž/žena* i možnost *jiné*, anebo se přímo odpovědi vyhnout pomocí odpovědi – *nechci uvádět*. Poslední zmíněné možnosti pak využili tři respondenti a stejný počet uvedl pohlaví *jiné*; 26,9 % respondentů bylo mužského pohlaví a 66,7 % ženského (viz Graf č. 3).

Jaké je vaše pohlaví?

93 odpovědí

Graf č. 3 Struktura respondentů podle pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování.

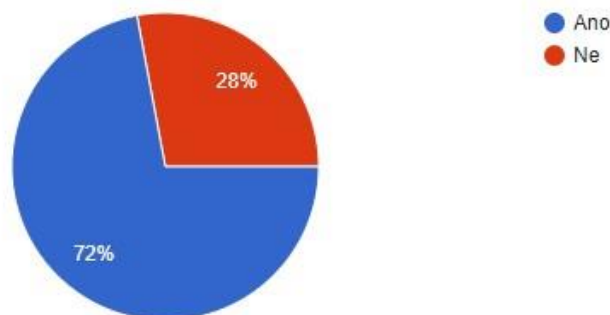
Poslední mezi základními otázkami byla výše zmíněná otázka, zda jsou či byli členy (příslušníky) nějaké subkultury, která obsahovala definici, co si pod subkulturami představit²⁵². Výsledek navzdory předpokladu ukázal, že 72 % respondentů se cítí být příslušníky, či se cítili být příslušníky nějaké ze subkultur v minulosti, a pouze 28 % procent se s žádnou subkulturou neztotožňuje a ani v minulosti neztotožňovalo (viz Graf č. 4).

²⁵² Konkrétní znění z dotazníku bylo toto: *subkultury jsou menší sociální skupiny odlišující se od většinové kultury a je pro ně charakteristické zejména společné pojetí trávení volného času (koncerty či jiné hudební produkce, společné aktivity a akce), podobný styl oblékání a image, a případně také hodnoty či normy.*

Jste nebo byl/a jste někdy členem (příslušníkem) nějaké subkultury?

**subkultury jsou menší sociální skupiny odlišující se od většinové kultury a je pro ně charakteristické zejména společné pojetí trávení volného času (koncerty či jiné hudební produkce, společné aktivity a akce), podobný styl oblékání a image, a případně také hodnoty či normy*

93 odpovědí

Graf č. 4 Příslušnost k nějaké subkultuře

Zdroj: vlastní zpracování.

Na základě této odpovědi se dotazník rozdělil do dvou možných cest. Výsledky z obou zde budou představeny, nejprve s kladnou odpovědí a pak opačnou.

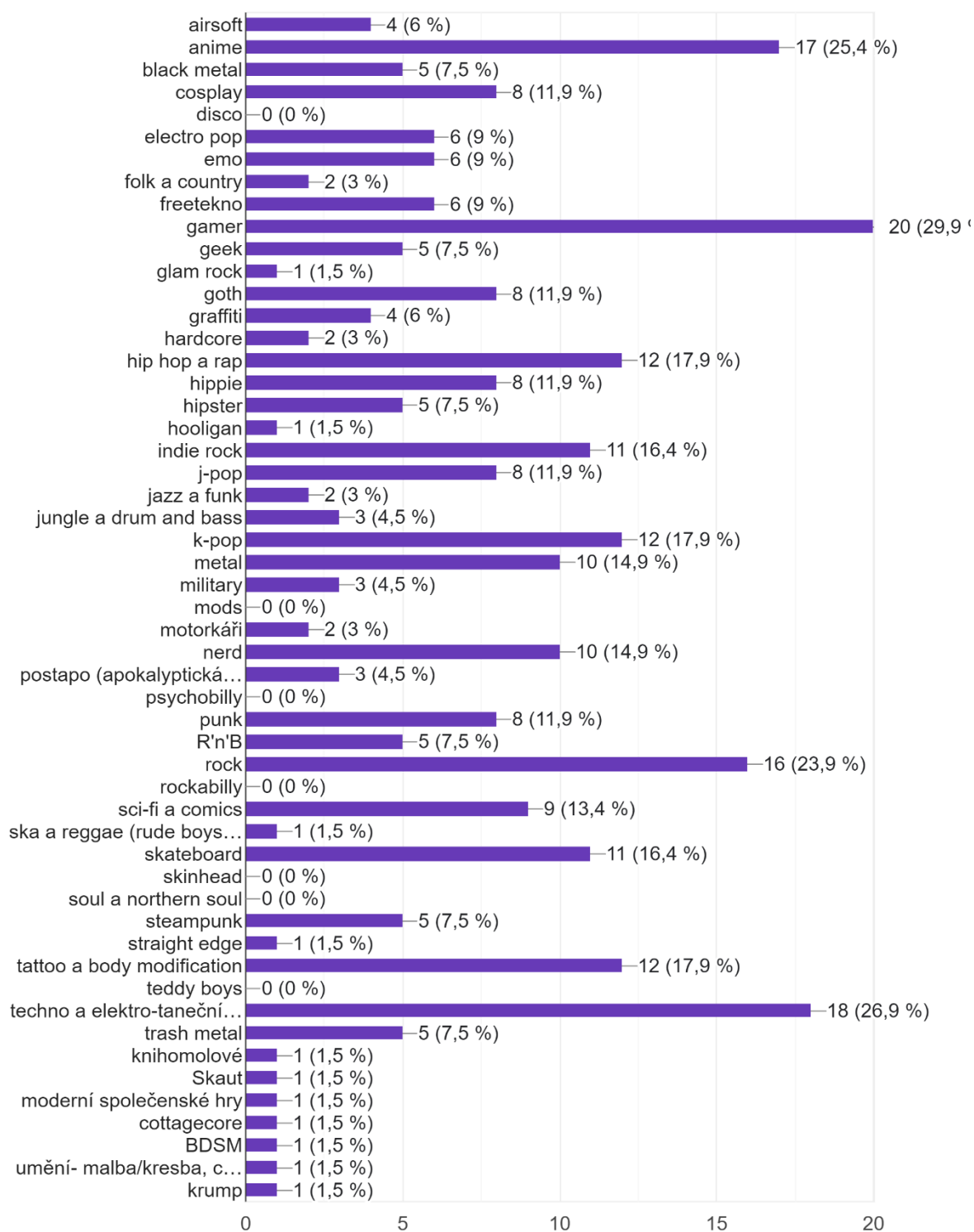
4.4.2. Subkultury mládeže

První dotaz této části byl, jakých subkultur je, či v minulosti byl, respondent členem. Vybrat si mohl z předepsaných odpovědí, i více najednou, a pokud nenašel subkulturu, která odpovídala jeho příslušnosti, mohl ji přidat pomocí odpovědi *jiné*. Nejvíce respondentů se přihlásilo k subkulturám gamer (29,9 %); techno a elektro-taneční hudba (26,9 %); anime (25,4 %); a rock (23,9 %). Poměrně vysoké hodnoty byly naměřeny i u subkultur hip hop a rap (17,9 %); k-pop (17,9 %); tattoo a bodymodification (17,9 %); a indie rock (16,4 %) (viz Graf č. 5).

Většina respondentů vybírala více než jednu subkulturu, i když i takové odpovědi byly zaznamenány. Nejčastěji bylo zvoleno 6 subkultur najednou, nejvíce pak jediný respondent uvedl 14 subkultur. Z toho je možné vyvodit svobodnou subkulturní mobilitu, tedy že jednotlivé subkultury nemají pro studenty pevné a nepřekonatelné hranice.

Uveďte, jaké nebo jakých subkultur jste či jste byl/a členem.

67 odpovědí

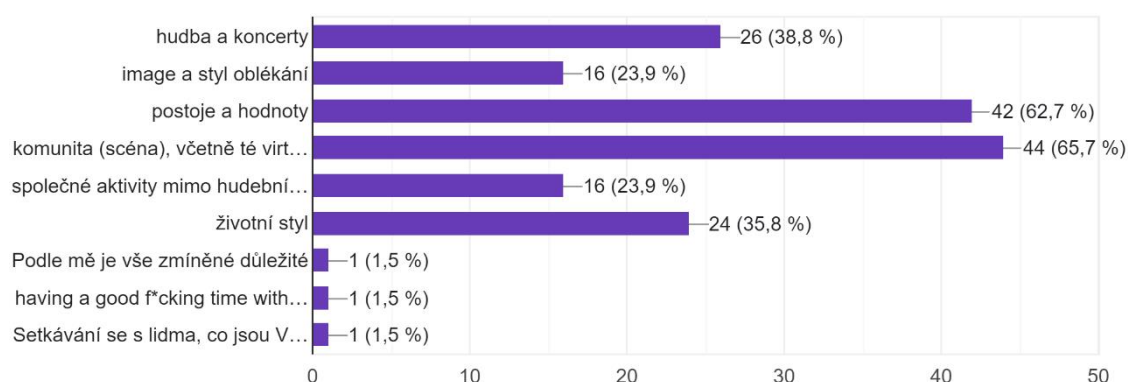
Graf č. 5 Příslušnost k typu subkultury respondentů
Zdroj: vlastní zpracování.

Další dotaz směřoval na význam subkultur, kde se v rámci odpovědí objevovaly na první pohled dva protichůdné argumenty, které však mohou být platné oba. První byl, že hlavním významem je sdružování lidí se společnými zájmy a hodnotami, začlenění se a vytváření vztahů s ostatními. Druhý pak potřeba odlišit se. Tyto argumenty mohou existovat oba vedle se, pokud zmíněné „sdružování“ probíhá na úrovni subkultury, a vytváří se tak ono pověstné „my“, a „odlišení se“ znamená odlišení se od většinové kultury, tedy vytvoření „oni“. Nebo alespoň tento závěr lze udělat na základě odpovědí, které obsahují oba argumenty zároveň, či jsou poměrně obsáhlejší. Pro nevyvratitelné ověření tohoto závěru by však bylo potřeba udělat dodatečná dotazování.

Navazující dotaz byl na atributy subkultur, a co je podle respondentů na subkulturním životě nejdůležitější. Zde bylo možné zaškrtnout maximálně tři možnosti. Pokud nevyhovovala respondentovi žádná nabízená odpověď, anebo ji tam postrádal, mohl opět zvolit možnost *jiné* a případně doplnit. Z odpovědí vyplývá, že nejdůležitější je podle respondentů komunita a scéna (65,7 %), tedy lidé, kteří k subkultuře patří, následují postoje a hodnoty (62,7 %), které subkultura zastává či představuje (viz Graf č. 6).

Co je podle vás na subkulturním životě nejdůležitější? (vyberte minimálně jednu, maximálně však tři odpovědi)

67 odpovědí

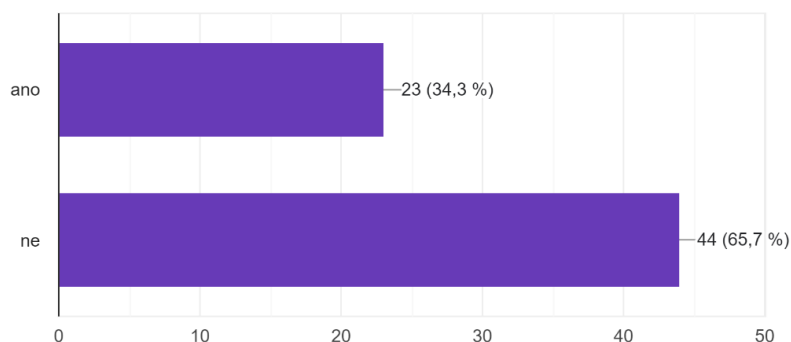

Graf č. 6 Důležitost atributů vyplývajících z příslušnosti k subkultuře
Zdroj: vlastní zpracování.

Poslední část této sekce byla zaměřena na to, zda účast v subkultuře může znamenat vyčlenění z kolektivu třídy. Záměrně byl zvolen způsob, kdy se jednalo o dvě otázky, první se týkala minulosti, tedy zda respondent měl v minulosti pocit, že byl vyčleněn z kolektivu třídy na základě subkulturní příslušnosti, a druhá se týkala současnosti. Vycházelo se z předpokladu, že výběrem relativně úzce profilované střední školy může dojít u některých ke zlepšení jejich postavení ve třídním kolektivu, protože se setkají s podobně zaměřenými spolužáky. Tento předpoklad se potvrdil, protože v prvním případě kladně odpovědělo 34,3 % respondentů, ale v druhém již pouze 3 % respondentů (viz Graf č. 7 a Graf č. 8). Zároveň byl tento předpoklad ověřen pomocí několika odpovědí v dobrovolné doplňující otevřené otázce.

Máte pocit, že jste byl/a v minulosti na základě příslušnosti k dané subkultuře vyčleněn z kolektivu ve třídě či škole?

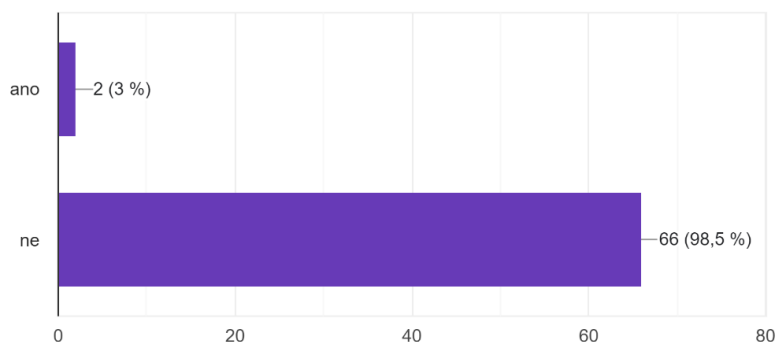
67 odpovědí

Graf č. 7 Příslušnost k subkultuře jako důvod pro vyčlenění z kolektivu v minulosti
Zdroj: vlastní zpracování.

Máte pocit, že jste v současné době na základě příslušnosti k dané subkultuře vyčleněn z kolektivu ve třídě či škole?

67 odpovědí

Graf č. 8 Příslušnost k subkultuře jako důvod pro vyčlenění z kolektivu v současnosti
Zdroj: vlastní zpracování.

4.4.3. Vnější pohled na subkultury mládeže

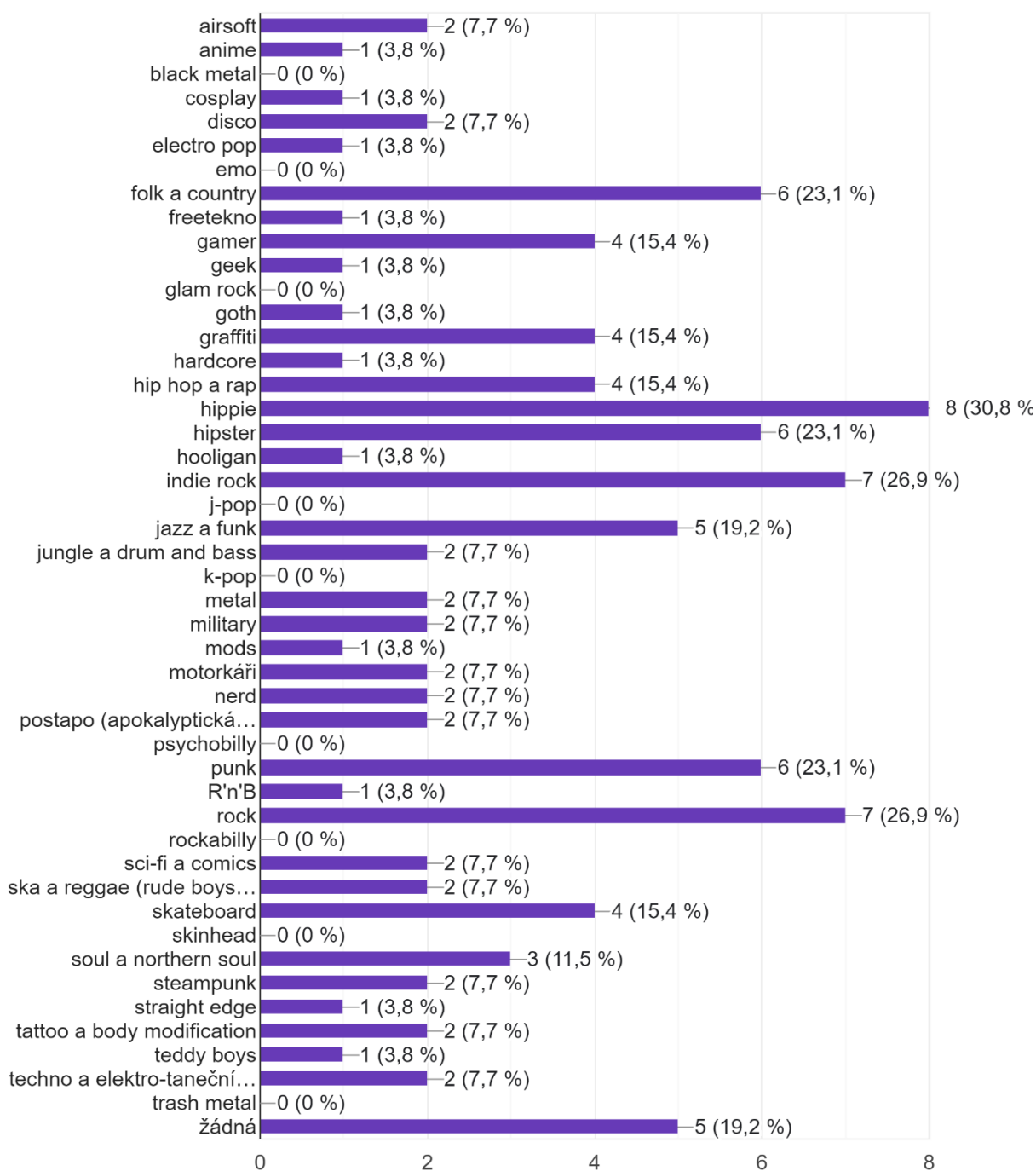
Pokud respondent v základní části odpověděl, že nikdy nebyl členem žádné subkultury, nabídl mu dotazník baterii otázek, která zkoumala pohled na subkultury tzv. z vnějšku, tedy vztah k subkulturám u respondentů, kteří se necítí členy jakékoliv subkultury.

První otázka byla, proč se nikdy nestali členy žádné subkultury, a odpovědi na ni byly vesměs podobné. Často zaznělo, že neměli důvod se přímo identifikovat s jakoukoliv subkulturou. Další odpověď, která se objevovala častěji, byla, že subkultury jsou do jisté míry omezující „škatulky“, a tak se jim respondenti raději vyhýbají.

Dále byli respondenti požádáni o označení subkultur, které jsou jim z nějakého důvodu sympatické a případně o uvedení důvodu, proč mají sympatie právě k těmto subkulturám. Zde se objevily vyšší preference subkultur hippies (30,8 %); a stejně jako u respondentů, kteří se cítili být součástí subkultur, se objevují vyšší sympatie u subkultur rock (26,9 %) a indie rock (26,9 %) (viz Graf č. 9). S tímto dotazem byla spojená výše zmíněná otázka, proč své sympatie respondenti vyjádřili právě těm konkrétním subkulturám. V odpovědích pak nejvíce zazníval argument, že se sami cítí částečně s danou subkulturou spojeni. Například pokud respondent zvolil subkulturu gamer, připsal informaci, že sám občas nějaké hry hraje, a tak je mu to sympatické. Stejně tak v případě vyjádření sympatií k subkultuře rocku, respondent uvedl, že sám daný hudební žánr často poslouchá, či jej poslouchá někdo z jeho blízkého okolí. Právě osobní vztah s některou ze subkultur zde hrál zásadní roli pro výběr.

Uved'te, jaké subkultury jsou vám něčím sympatické.

26 odpovědí

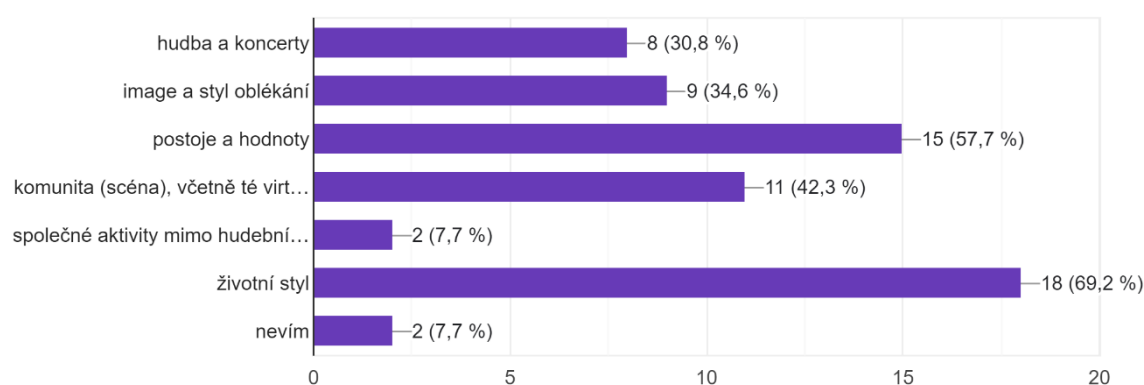
Graf č. 9 Sympatie k jiným subkulturám, pokud se respondent k žádné otevřeně nepřihlásil
Zdroj: vlastní zpracování.

Velice podobně jako respondenti z řad členů subkultur odpovídali respondenti, kteří se nehlásí k žádné subkultuře, i v další otázce na význam subkultur. Opět zde

byla akcentována důležitost setkávání s lidmi podobných zájmů, postojů a hodnot.

Právě postoje a hodnoty byly akcentovány i v dalších odpovědích na otázku, co je podle respondentů nejdůležitější na subkulturním životě. Zde nezvítězila komunita jako u předchozí skupiny respondentů, ale životní styl (69,2 %), a na druhém místě skončily výše zmíněné postoje a hodnoty (57,7 %) (viz Graf č. 10).

Co je podle vás na subkulturním životě nejdůležitější? (vyberte minimálně jednu, maximálně však tři odpovědi)
26 odpovědí

Graf č. 10 Významnost atributů pro jednotlivé subkultury
Zdroj: vlastní zpracování.

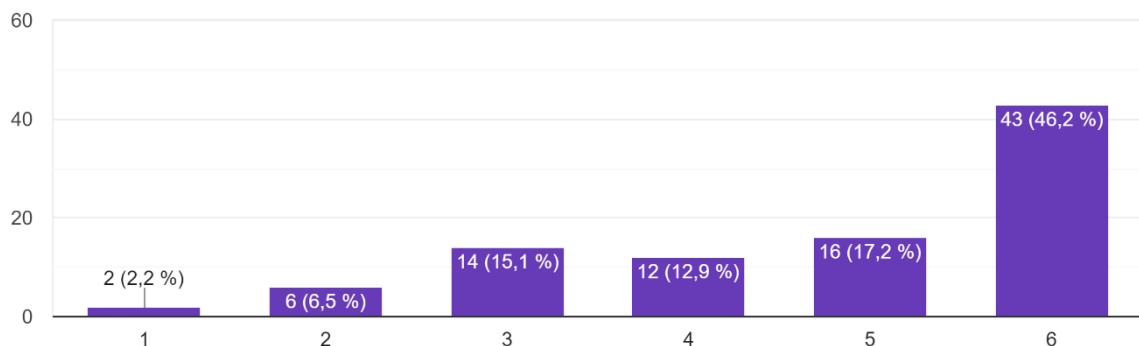
4.4.4. Politické dění

Jak bylo uvedeno výše, další sekce byly již pro všechny respondenty společné a týkaly se zájmu projevovaného o politické dění. Respondenti mohli své odpovědi vyjadřovat pomocí šestistupňové škály, kdy číslo 1 označovalo odpověď „velmi se zajímám“, a číslo 6 odpověď „vůbec se nezajímám“. Z odpovědí vyplynulo, že respondenti se zajímají mnohem více o politické dění v celé České republice, kde se pro zájem vyslovilo celkem 73,2 %, zatímco o politické dění ve své obci se alespoň nějakým způsobem zajímá 50,6 %. Společenské dění v České republice je pak respondenty sledováno pouze okrajově, i když vyslovený nezájem zde neprojevil žádný respondent. Podobně „neutrální“ odpovědi je možné pozorovat u zájmu o politiku v jiných zemích, o mezinárodní politiku a evropskou politiku. Naopak vyšší zájem respondenti

uvedli u dění týkajícího se životního prostředí, kdy se celkový zájem pohyboval u 82,8 %, a pozici „vůbec se nezajímám“ nezastával nikdo.

Mnohem střídmější byli respondenti u odpovědí na otázky, jak vnímají své znalosti a vědomosti týkající se politiky a politického dění. i zde byla zvolena šestistupňová škála, jen tentokrát číslo 1 označovalo odpověď „zcela souhlasím“ a číslo 6 odpověď „zcela nesouhlasím“. Celkem 56 % dotazovaných si myslí, že jejich vrstevníci ví o politice více než oni sami, přesto 53,8 % souhlasí s tvrzením, že mají co říct v diskusích o politice. Poměrně „neutrální“ byly odpovědi na otázky; zda jsou respondenti schopni porozumět většině politických záležitostí; mají na politiku názory, které stojí za to slyšet; dobře rozumí politickým záležitostem, které se týkají jejich země; a dokážou rozpoznat znaky politických ideologií za konkrétními kroky politických stran či činitelů. Striktně odmítavé pak byly odpovědi na otázky, zda se hodlají v politice angažovat, kdy 47,3 % volilo variantu 6, tedy že určitě nechtějí, a 32,3 % variantu 5, která zastupovala variantu odpovědi pouze o stupeň mírnější. a velice podobně vypadaly výsledky u odpovědí na otázku, zda by vstoupili do politické strany, se kterou by souzněli, kde 46,2 % bylo ve zcela zamítavé pozici (viz Graf č. 11).

Vstoupil/a bych do politické strany, se kterou bych názorově souzněl/a.
93 odpovědí

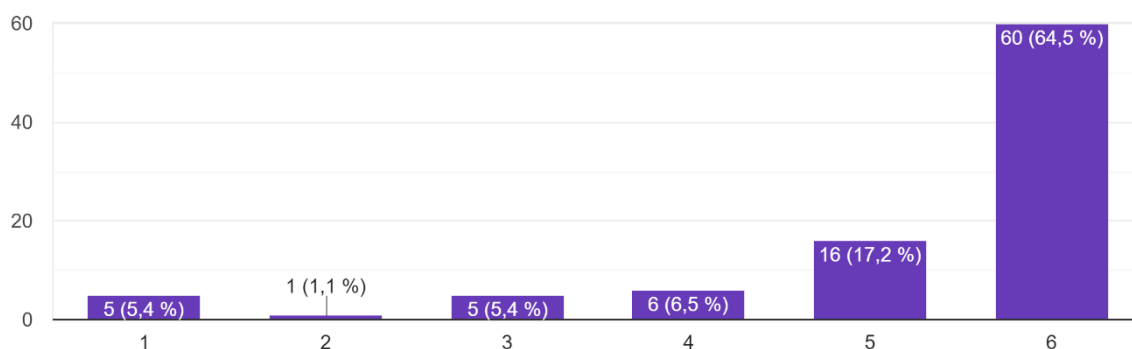
Graf č. 11 Ochota vstoupit do politické strany se stejnými hodnotami a postoji
Zdroj: vlastní zpracování.

4.4.5. Formy protestu

Otázky v sekci nazvané „Formy protestu“ se dotazovaly, jak by respondenti byli ochotni projeviti veřejně svůj nesouhlas. Seřazeny byly od mírnějších forem protestu po formy extrémní. Využita byla opět šestistupňová škála, kde číslo 1 označovalo odpověď „určitě bych se zúčastnil“ a číslo 6 odpověď „určitě bych se nezúčastnil“. Otázky by se dále daly rozdělit také podle toho, zda se týkají „pouze“ protestujícího, či je do protestu „vtažen“ někdo další. Mezi první variantu patří protest v podobě nošení odznaku či trička vyjadřující určitý názor a protest v podobě nenakupování určitého výrobku. a v odpovědích na tyto otázky se často objevovala nejsilnější podpora formy protestu.²⁵³ U mírných forem protestu, kde se ovšem objevovala další osoba nebo osoby, jako například psaní dopisu do médií, kontaktování svého poslance nebo senátora, či sbírání podpisů pod petice se již odpovědi různily, ale v celkovém součtu se odpovědi rozprostřely po celé škále ve velice podobném zastoupení, tj. okolo 16 %. Zcela negativní postoj respondenti zaujali ve vysokých procentech u extrémnějších forem protestu, kdy možnost „určitě bych se nezúčastnil“ zaškrtno 35,5 % u formy protestu za použití sprejování sloganů na zed; 58,1 % tuto možnost zaškrtno u formy protestu pomocí obsazování veřejných budov; a dokonce 64,5 % tuto možnost uvedlo u formy protestu pomocí zablokování dopravy (viz Graf č. 12).

Zablokovat dopravu.

93 odpovědí

Graf č. 12 Vyjádření protestu formou zablokování dopravy

Zdroj: vlastní zpracování.

²⁵³ U otázky „nekupovat určitý výrobek“ bylo pro 1 variantu, tedy „určitě bych se zúčastnil“, 45,2 % a u otázky „nosit odznak nebo tričko vyjadřující můj názor“ bylo pro stejnou variantu 32,3 %.

4.4.6. Politické postoje a hodnoty

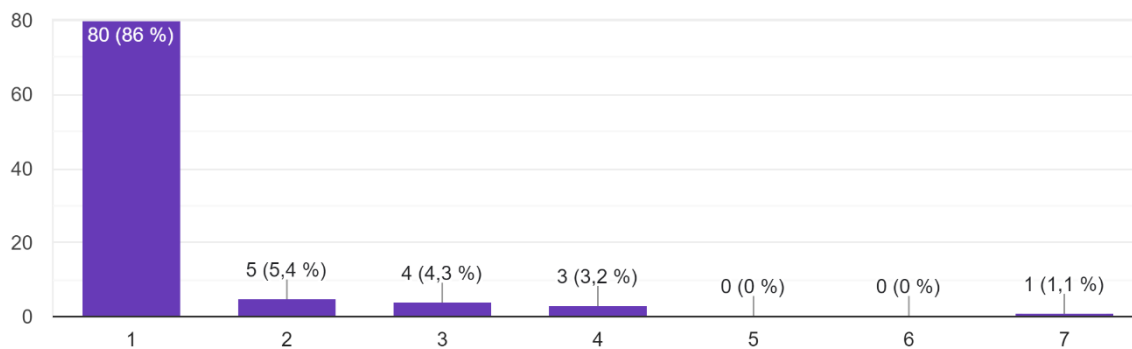
V rámci ověření předpokladu, že mezi studenty středních grafických škol najdou podporu spíše témata levicová, liberální a zaměřená lidskoprávním a environmentálním směrem, byla do dotazníku zařazena sekce zkoumající politické postoje a hodnoty. Vyhodnocení odpovědí této sekce mělo za cíl také porovnat, zda subkultury s „jasnou politickou profilací“ (viz subkapitola 2.3) skutečně zastávají postoje, které jsou jim přisuzovány. V této části dotazníku byla využita sedmistupňová škála, a to z důvodu, aby respondenti mohli zaujmout i neutrální postoj. Číslo 1 označovalo odpověď „zcela souhlasím“ a číslo 7 odpověď „zcela nesouhlasím“.

U odpovědí v této části se očekávání naplnila. Respondenti zaujali jasná stanoviska u ekologických témat, kdy 88,2 % souhlasilo, že je nutné přijmout přísná legislativní ekologická opatření a pouze 4,3 % bylo proti tomuto tvrzení. Celkem 66 % souhlasí, že Evropská unie by měla být do roku 2050 klimaticky neutrální, a nesouhlasné stanovisko zaujalo 8,7 %. Stejně rozhodní byli respondenti u tématu manželství pro stejnopohlavní páry, 86 % zaškrtnulo možnost „zcela souhlasím“ a pouze jeden respondent byl ve zcela zamítavé pozici. (viz Graf. 13) Vysokou podporu získala možnost pěstovat legálně konopí pro vlastní potřebu, kde 73,1 % souhlasilo s tímto tvrzením. Souhlas převažoval u otázky, zda by měly být více zdaněné dlouhodobě prázdné byty. a souhlasné reakce se objevily také u otázek týkajících se odpovědnosti sociálních sítí za obsah, který je pomocí nich šířen, a to zejména tzv. fake news (falešné zprávy). Síť Facebook a Youtube by podle 91,4 % respondentů měly být povinni prokázané fake news mazat. Zcela opačné odpovědi byly v otázkách týkající se odchodu České republiky z Evropské unie a Severoatlantické aliance, kde naprostá většina respondentů zaujala zcela odmítavé pozice. Odchod z EU naprosto odmítá 74,2 % respondentů a z NATO 80,6 %. (viz Grafy č. 14 a č. 15). Zbylé otázky týkající se potlačování migrace; rozdílů mezi příjmy bohatých a chudých lidí; řízení se zákonem za každé situace; uzákonění celostátního referenda vypisovaného na základě petice; umožnění vládě kontrolu nad médii v případě ohrožení národního bezpečí; a zakázání systémů automatického rozpoznávání obličeje, získaly více

neutrálních odpovědí, či byly odpovědi na škále více rozdělené, ale i tak vyrovnané.

Manželství by mělo být pro všechny, i pro stejnopohlavní páry.

93 odpovědí

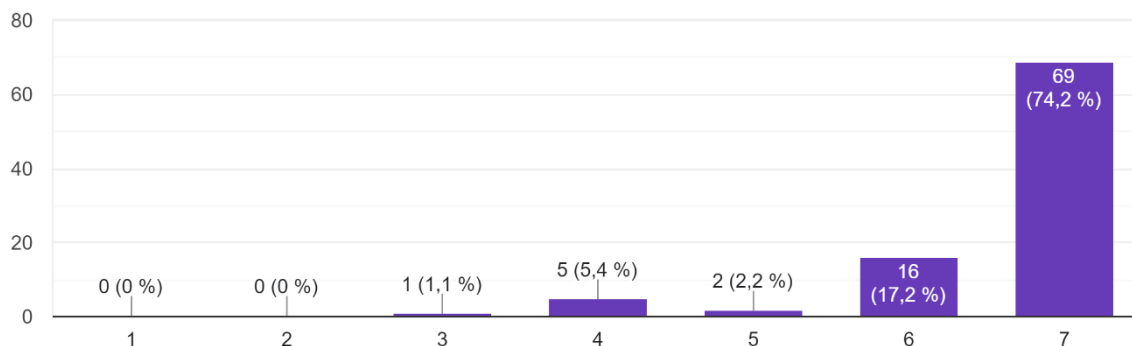

Graf č. 13 Vyjádření názoru na manželství pro stejnopohlavní páry

Zdroj: vlastní zpracování.

ČR by měla vystoupit z Evropské unie.

93 odpovědí

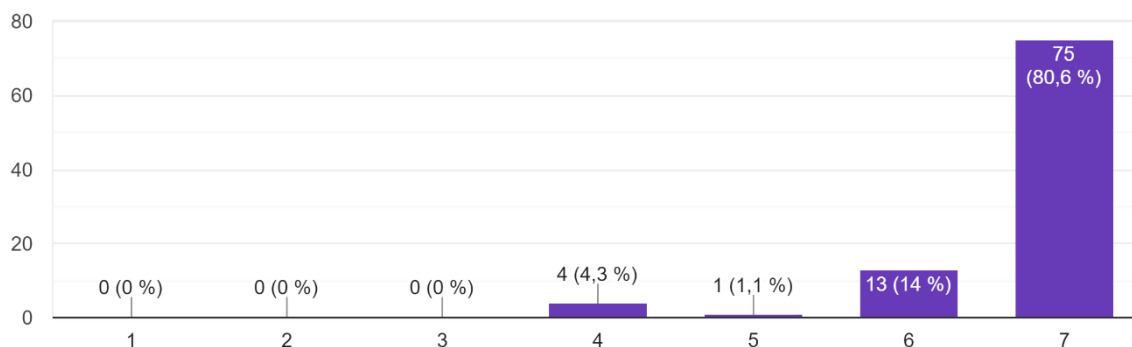

Graf č. 14 Vyjádření názoru, zda má Česká republika vystoupit z Evropské unie

Zdroj: vlastní zpracování.

ČR by měla vystoupit z NATO.

93 odpovědí

Graf č. 15 Vyjádření názoru, zda má Česká republika vystoupit ze Severoatlantické aliance

Zdroj: vlastní zpracování.

Zda subkultury odpovídají své pověsti z hlediska politických profilací se bohužel ověřit nepodařilo, protože k těmto subkulturám se přihlásilo velmi malé množství respondentů, případně žádní, a tak bylo možné ověřit jen následující fakt. Subkultura hip hopu často bývá spojována s užíváním marihuany, což bývá deklarováno ve spoustě skladeb tohoto žánru.²⁵⁴ a tak nebylo překvapivé, když všichni respondenti, kteří se označili za příslušníky subkultury hip hop, zároveň uvedli, že zcela souhlasí s legalizací pěstování marihuany pro svou potřebu.

4.4.7. Symboly, zkratky, hnutí, sdružení

Poslední část dotazníku se týkala symbolů, zkratk, hnutí a sdružení spojených spíše s extremistickými ideologiemi, ale také s právy sexuálních menšin či environmentalistickými tématy. Zde respondenti dokázali přiřadit tzv. konfедераční vlajku k Americe a k deklaraci nadřazenosti bílé rasy, stejně tak naprostá většina respondentů ví, co znamená zkratka LGBTQ+. Mírně nadpoloviční většina respondentů identifikovala anarchistické „áčko“ a dokázala jej spojit s anarchismem. Zbylé otázky byly z větší části zodpovězené možnostmi

²⁵⁴ Jako důkaz lze namátkou vybrat dnes již „klasickou“ skladbu z 90. let *High As Hell* od interpreta Keitha Murraye, kde je užívání marihuany opěvováno po celou dobu, ale zmínky je možné najít i v jiných skladbách, jako například ve skladbě *Still D.R.E.* od interpretů Dr. Dre a Snoop Dogg.

nevím, i když 24,8 % respondentů správně rozklíčovalo zkratku GNWP a uvedlo, že se jedná o vymezení se proti neonacistům v subkulturním prostředí; podobiznu Che Guevary dokázalo identifikovat 23,3 % respondentů; 19 % dokáže propojit keltský kříž s extremistickou pravicí; 15,3 % dokáže spojit organizaci Národní odpor s neonacismem; a 14,3 % respondentů uvedlo, že Limity jsme my je sdružení bojující především proti těžbě a spalování uhlí v České republice, i když je pravda, že velmi podobné procento (13,5 %) respondentů hádalo, že sdružení má lidskoprávní či sebevzdělávací zaměření.

Závěr

Tématem práce bylo zjistit, jak současní studenti pražských středních grafických škol vnímají a jak se identifikují se subkulturami mládeže a jaká je jejich politická profilace. Hlavními otázkami se tak staly dotazy, zda jsou subkultury mládeže na ústupu, nebo je to pojem, který stále láká a přitahuje. Zda jsou subkultury něčím, k čemu se studenti středních grafických škol hlásí, či se staly nicneříkajícími „nálepkami“, nebo něčím až „svazujícím“. Zda je možné, aby se s nimi studenti identifikovali, případně zda k nim přistupují tak, že jsou jasně vymezené, či je umožněna určitá subkulturní mobilita. A jak je to s politickou profilací, zda patří nutně k subkulturám, či je vyšší zájem o politické záležitosti u studentů, kteří se necítí být součástí žádné subkultury. To byly otázky, které byly položeny na začátku této práce. Odpovědi byly hledány za pomoci anonymního kvantitativního dotazníku u studentů 3. a 4. ročníků střední části Vyšší odborné školy grafické a Střední průmyslové školy grafické Hellichova. Z celkového počtu 152 studentů se povedlo získat 79 respondentů a výsledky byly ověřovány na odpovědích 14 studentů Střední uměleckoprůmyslové školy na Praze 3.

Prvním předpokladem pak bylo, že pro současné studenty subkultury mládeže v jejich původní podobě již podstatné nejsou a jsou spíše něčím, z čeho je možné čerpat inspiraci stylu a image. To by následně mohlo vést i k tomu, že se s žádnou konkrétní subkulturou neidentifikují. Tento předpoklad byl z části provedeným dotazníkovým šetřením vyvrácen, lépe řečeno, jeho druhá část byla vyvrácena. Protože studenti se naopak z větší části k subkulturám přihlásili. Jsou pro ně tedy něčím stále platným a lze z toho usoudit, že pro většinu studentů nejsou pouhými nic neznamajícími nálepkami. To potvrzuje i další zjištění, protože hned druhou nejdůležitější součástí subkultury (po komunitě, či scéně, včetně té virtuální) byly postoje a hodnoty.

Je však vhodné podotknout, že právě „vyprázdněnost“ pojmu subkultura a jeho „omezující charakter“ v očích většiny studentů, kteří se neidentifikují s žádnou subkulturou, byly uváděny jako hlavní důvody neochoty se do subkultur zapojit.

Nicméně byla často patrná subkulturní mobilita, tedy situace, kdy respondenti nesetřvali u jedné subkultury, ale byly postupně příslušníky většího množství subkultur, či se hlásili k více subkulturám současně. Zda byla odpověď vždy míněna tak, že byli v minulosti členy jedné subkultury, a pak přešli k další, nebo se považovali za příslušníky více subkultur najednou, nelze na základě tohoto dotazníku bohužel ověřit. Ale vzhledem k tomu, že často volili subkultury od sebe značně odlišné, lze usuzovat, že subkultury pro většinu studentů nejsou něčím striktně vymezeným a není tak problém se mezi nimi svobodně pohybovat. Jednotlivé subkultury mládeže pro studenty nemají nepřekonatelné hranice, čemuž napovídá právě větší množství uvedených subkultur najednou (často bylo uvedeno šest a více subkultur) a relativně nízký věk respondentů, kteří tak musejí buď být příslušníky více subkultur současně, či je měnit po velmi krátkém čase. Ale ať platí první či druhé, je to důkazem propustnosti hranic.

Vzhledem k tomu, že se pouze málo studentů přihlásilo k subkulturám, se kterými je spojována jasná politická profilace, je obtížné odpovědět na otázku, jak je to s jejich politickou profilací. Je však možné odpovědět na otázku politické profilace studentů, která odpovídala předpokladu. Studenti současné střední grafické školy se zajímají o politické dění, i když zcela nedůvěřují svým znalostem a mají pocit, že jejich vrstevníci mají v této oblasti větší přehled. Také se potvrdil předpoklad, že studenti se zajímají více o environmentální a lidskoprávní problematiku a pozici jejich postojů lze zařadit spíše vlevo na pomyslném politickém spektru, případně pak někteří akcentovali liberální a demokratické hodnoty.

Celkově lze konstatovat, že subkultury mládeže nejsou pro studenty současné střední grafické školy neznámým či překonaným pojmem, a naopak jsou něčím, s čím se jejich valná část dokáže ztotožnit. Bylo by ovšem zajímavé téma prozkoumat hlouběji, zjistit, jak přesně je to například s výše zmíněnou subkulturní mobilitou a některými dalšími otázkami, to by se mohlo stát předmětem dalšího výzkumu.

Použitá literatura a zdroje

- ARON, R. *Historie XX. století*. Praha: Academia, 1999. 870 s. ISBN 80-200-0778-4.
- BACKES, U., JESSE, E. *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. Berlin: Propyläen, 1993. 608 s. ISBN 978-3549051559.
- BALCAROVÁ, J. „Práce šlechtí!": *Sudetoněmecká dobrovolná pracovní služba v meziválečném Československu*. Praha: Karolinum, 2021. 382 s. ISBN 978-80-246-4681-7.
- BERLIN, I. *Čtyři eseje o svobodě*. 1. vydání, Praha: Prostor, 1999. 332 s. ISBN 80-7260-004-4.
- BEJLOVEC, J., JANDA, J., KAMÍNKOVÁ, E. *Latina pro vysoké školy*. 1. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. 288 s. ISBN 80-04-26464-6.
- CICERO, M. T. *Tuskulské hovory: Cato Starší o stáří; Laelius o přátelství*. 1. souborné vydání. překlad Václav Bahník. Praha: Svoboda, 1976. 433 s. ISBN 25-068-76.
- COHEN, S. *Folk Devils and Moral Panics: the Creation of the Mods and Rockers*. London: Paladin, 1973. 224 s. ISBN 978-0-415-61016-2.
- DANIEL, O., KAVKA, T., MACHEK, J., KOLÁŘOVÁ, M., NOVOTNÁ, H. *Populární kultura v českém prostoru*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2013. 328 s. ISBN 978-80-246-2192-0.
- DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. *Úvod do politologie*. 1. vydání, Praha: Grada1 2009. 264 s. ISBN 978-80-247-2940-4.
- FOEHR, S. *Jamajka a její bojovníci: Reggae, kořeny a kultura*. Brno: Jiří Vaněk, 2008. 285 s. ISBN 8591098202787.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Překlad Jan Jařab. Praha: Argo, 1999. 597 s. ISBN 80-7203-124-4.
- GILBERT, P. *Clash: Smrt nebo sláva*. 1. vydání, Praha: Volvox Globator, 2007. 468 s. ISBN 978-80-7207-662-8.
- GRIFFIN, R. *Fašismus: Úvod do komparativních studií fašismu*. Praha: Karolinum, 2021. 196 s. ISBN 978-80-246-4029-7.

HAVLÍK, R. *Úvod do sociologie*. Praha: Karolinum, 2015. 134 s. ISBN 978-80-246-2843-1.

HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin, 2012. 239 s. ISBN 978-807-2721-979.

HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Aleš Čeněk, 2008. 368 s. ISBN 978-80-7380-137-3.

HOSFELD, R. *Karel Marx: Životopis intelektuála*. Praha: Paseka, 2013. 326 s. ISBN 978-80-7432-330-0.

CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. 184 s. ISBN 978-7367-098-6.

JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů – 610 hesel*. Praha: Grada Publishing, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.

KELLER, J. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. 204 s. ISBN 80-864-2939-3.

KOLÁŘOVÁ, M. (ed.). *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. 1. vydání, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 264 s. ISBN 978-807-3301-941.

KOPÁČ, R., KONTRA, G. *Padáme i na tvou hlavu. Skvoty, centra, kluby v Praze: Co bylo, co zbylo z devadesátek*. Praha: Pulchra. 2021. 360 s. ISBN 978-80-7564-064-2.

KRAUS, J. a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*. Praha: Nakladatelství Academia, 2005. 880 s. ISBN 978-80-200-1415-3.

KROPOTKIN, P. *Anarchistická etika*. Olomouc: Votobia, 2000. 128 s. ISBN 80-7198-050-1.

KYMLICKA, W. *Multicultural Citizenship: a Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press, 1995. 280 s. ISBN 0-19-829091-8.

MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal Centrum strategických studií, 2003. 656 s. 80-86598-45-4.

MAREŠ, M., SMOLÍK, J., SUCHÁNEK, M. *Fotbaloví chuligáni*. Brno: Barrister&Principal, 2004. 184 s. ISBN 80-903333-0-3.

- MARSHALL, G. *Spirit of '69: a skinhead bible*. Dunoon: S. T. Publishing, 1994. 176 s. ISBN 978-1898927105.
- MICHELA, M., LOMÍČEK, J., ŠIMA, K. *Dělej něco!: České a slovenské fanziny a budování alternativních scén*. Praha: Grada, 2021. 232 s. ISBN 978-80-271-1314-9.
- MILL, J. S. *o svobodě I a II*. Praha: J. Otto – Ottovo nakladatelství, 1913. 206 s. ISBN 001769286.
- MILLER, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno: Barrister & Principal, 2003. 560 s. ISBN 80-85947-56-0.
- MILZA, P. *Mussolini*. Praha: Volvox Globator, 2013. 1000 s. ISBN 978-80-7207-894-3.
- MUGGLETON, D. *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style*. Oxford: Berg Publishers, 2000. 208 s. ISBN 978-1-85973-352-3.
- MUGGLETON, D., WEINZIERL, R. *The Post-subcultures Reader*. Oxford: Berg Publishers, 2003. 324 s. ISBN 978-1-85973-668-8.
- NOVÁK, M. et al. *Úvod do studia politiky*. 2. vydání, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. 925 s. ISBN 978-80-7419-263-0.
- O'SULLIVAN, N. *Fašismus*. 1. vydání, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995. 231 s. ISBN 80-7325-001-2.
- PASÁK, T. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999. 486 s. ISBN 80-7252-017-2.
- PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.
- PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník. II. svazek*. Praha: Karolinum, 1996. 749-1627 s. ISBN 80-7184-310-5.
- QUITT, Z., KUCHARSKÝ, P. *Česko-latinský slovník starověké a současné latiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 901 s. ISBN 80-04-16903-1.
- SINGER, P. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001. 264 s. ISBN 80-7252-042-3.
- SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2010. 281 s. ISBN 978-80-247-2907-7.

SOUČEK, T., VESELÝ, K., VLADIMÍR 518. *Kmeny: Současné městské subkultury*. Praha: BiggBoss; Yinachi, 2011. 520 s. ISBN 978-80-903973-2-3.

SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010. (dostupné online: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/vysledky-mezinarodniho-vyzkumu-iccs-obcanska-vychova>).

ŠENKOVÁ, S. *Latinsko-český česko-latinský slovník*. 3. vydání, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005. 264 s. ISBN 80-7182-144-6.

ŠVAMBERK, A. *Nenech se zas oblnout: Kapitoly o americkém hardcore a punku*. Praha: Maťa, 2006. 304 s. ISBN 80-7287-121-8.

TOMEK, V., SLAČÁLEK, O. *Anarchismus: svoboda proti moci*. Praha: Vyšehrad, 2006. 669 s. ISBN 80-7021-781-2.

URBAN, L. *Sociologie – Klíčová témata a pojmy*. Praha: Grada Publishing, 2017. 232 s. ISBN 978-80-247-5774-2.

VLADIMÍR 518 (ed.). *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. Praha: BiggBoss; Yinachi, 2013. 744 s. 978-80-903973-8-5.

VLADIMÍR 518 (ed.). *Kmeny 90: městské subkultury a nezávislé společenské proudy v letech 1989-2000*. Praha: BiggBoss; Yinachi, 2016. 813 s. ISBN 978-80-906019-9-4.

Soupis odborných periodik

ČLOVĚK V TÍSNĚ. *Bulletin o podobách pravicového extrémismu (nejen) v České republice*. 2008. č. 4.

NAESS, A. The Shallow and The Deep, Long-Range Ecology Movements: a Summary. *Inquiry*. č. 16, Oslo, 1973. ISSN 0020-174X. s. 95–100.

SLAČÁLEK, O., CHARVÁT, J. Setkávání na okrajových scénách. Průsečíky politického a subkulturního radikalismu v listopadovém Česku. *Český lid*. č. 106, 2019. ISSN 2570-9216. s. 107–126. (dostupný online: <http://dx.doi.org/10.21104/CL.2019.1.06>)

Soupis internetových zdrojů

Cambridgeský slovník. <https://dictionary.cambridge.org/>

Ministerstvo mládeže a tělovýchovy. <https://www.msmt.cz/>

Politický kompas. <https://politicalcompass.org/>

Volební kalkulačka. <https://www.volebnikalkulacka.cz/>

Soupis schémat

Schéma č. 1: Pravolevá osa.....	20
Schéma č. 2: Trojúhelník politických ideologií.....	21
Schéma č. 3: Grafické znázornění politických ideologií Hanse Jürgena Eysencka...21	
Schéma č. 4: Politický kompas.....	22

Soupis grafů

Graf č. 1 Struktura respondentů z hlediska školy, kde studují.....	66
Graf č. 2 Věková struktura respondentů.....	66
Graf č. 3 Struktura respondentů podle pohlaví.....	67
Graf č. 4 Příslušnost k nějaké subkultuře.....	68
Graf č. 5 Příslušnost k typu subkultury respondentů.....	69
Graf č. 6 Důležitost atributů vyplývajících z příslušnosti k subkultuře.....	70
Graf č. 7 Příslušnost k subkultuře jako důvod pro vyčlenění z kolektivu v minulosti.....	71
Graf č. 8 Příslušnost k subkultuře jako důvod pro vyčlenění z kolektivu v současnosti.....	71
Graf č. 9 Sympatie k jiným subkulturám, pokud se respondent k žádné otevřeně nepřihlásil.....	73
Graf č. 10 Významnost atributů pro jednotlivé subkultury.....	74
Graf č. 11 Ochota vstoupit do politické strany se stejnými hodnotami a postoji.....	75
Graf č. 12 Vyjádření protestu formou zablokování dopravy.....	76
Graf č. 13 Vyjádření názoru na manželství pro stejnopohlavní páry.....	78
Graf č. 14 Vyjádření názoru, zda má Česká republika vystoupit z Evropské unie.....	78
Graf č. 15 Vyjádření názoru, zda má Česká republika vystoupit ze Severoatlantické aliance.....	79

Přílohy

Příloha 1 Dotazník